

El Reciclatge lingüístic dels mestres després del franquisme

Laura Teixidor Parra

Grau en Llengua i Literatura Catalanes

Facultat de Lletres

Universitat de Girona

06/06/2014

Tutor: Francesc Feliu i Torrent

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	4
- Parts del treball	
APROXIMACIÓ DEL CATALÀ A L'ESCOLA FRANQUISTA	9
- Període de 1939 a 1945	
- Període de 1945 a 1960	
- Canvis a la dècada dels 60	
- La Llei General d'Educació	
PRERECICLATGE	20
- Punt de partida a través dels ICE	
- Inici del Prereciclatge	
- Aproximació a les matèries	
RECICLATGE	26
- Política educativa dels últims anys del franquisme	
- Etapa de transició (1975-1978)	
- Oficialitat del català a l'escola: un abans i un després	
- Reciclatge definitiu a tot Catalunya	
- Canvis a partir de l'any 1980	
- Fi del Reciclatge	
PLA GENERAL I MATERIAL DELS CURSOS DE RECICLATGE	47
- Matèries i divisió de cicles	

- **Llengua**
- **Didàctica de la llengua**
- **Cultura catalana**
- **El paper de les editorials**

CONCLUSIONS	61
BIBLIOGRAFIA	67
ANNEXOS	68

INTRODUCCIÓ

L'elaboració d'un treball de les característiques d'un TFG que, a més, permet una diversitat tan gran de temes per escollir, fa que es presenti d'entrada una primera dificultat. I és que triar un tema del qual es pugui fer una recerca a fons i que sigui del meu gust no és fàcil. Però, després de valorar diverses opcions, em va sorgir aquesta idea i ja no vaig dubtar més d'haver escollit el treball adequat.

El Reciclatge lingüístic dels mestres després del franquisme a les comarques gironines és un tema que engloba dues de les meves passions: la història de la llengua catalana i l'ensenyament. A més, també em toca de ben a prop ja que a la meva família hi ha hagut una forta tradició en la docència. Sense anar més lluny la meva àvia va ser mestra durant la República, la Guerra Civil, el franquisme i els inicis de la democràcia. I els meus pares van ser alumnes durant la dictadura franquista i, posteriorment, en dedicar-se a la docència també van haver de cursar el reciclatge del català com tants d'altres. Per tant, és normal que des de ben petita, moltes de les converses que s'han mantingut a casa han tractat sobre l'escola i, en general, sobre aspectes que hi tenen relació com és el cas de l'evolució de l'ensenyament del català i en català al llarg d'aquest últim segle.

I per què em centro en el reciclatge? La repressió a què la llengua catalana es va veure sotmesa al llarg dels gairebé 40 anys de dictadura, a priori, podria presentar aspectes bastant més transcendents per estudiar de manera àmplia i rigorosa. Però he decidit estudiar el Reciclatge, és a dir, els cursos de català i d'altres matèries relacionades, a què es van haver de sotmetre els mestres que ja exercien com a tal un cop la llei va regularitzar el català a l'escola. Un procés que ocupa un període de l'ensenyament del català bastant curt, concretament del 1975 al 1988 i que semblaria poc essencial amb la perspectiva històrica. Però no és així. Precisament aquesta desconeixença és una de les motivacions que m'han empès a elaborar aquest treball. A més, en el procés de normalització de la nostra llengua iniciat amb la transició, el paper de l'escola i l'ensenyament del i en català, era un element fonamental, com tothom reconeix. D'aquí ve part del meu interès per donar a conèixer aquesta etapa més

oblidada. I és que, actualment, existeixen molts pocs estudis sobre el Reciclatge. De referències bibliogràfiques dedicades exclusivament a aquest aspecte n'hi ha ben poques o bé hi fan referència de passada. Per això he hagut de recórrer, bàsicament, a testimonis orals de mestres i filòlegs que van viure aquesta època en primera persona. Alguns, fins i tot, encara guarden documents i fonts d'aquesta etapa i ho conserven particularment. A partir d'aquestes experiències –algunes en forma d'entrevista, que inclouré en aquest treball– i amb l'ajut d'algunes fonts bibliogràfiques; he pogut reunir la informació necessària que tot seguit exposaré.

Tal com mencionava abans, m'agradaria subratllar la importància del Reciclatge com una etapa cabdal de la història de l'ensenyament i de la llengua catalana recent. Després de tants anys de repressió, l'any 1978 va significar un abans i un després. Per fi es formalitzava la possibilitat d'introduir el català a l'escola, una fita que feia molt de temps que es desitjava. Una fita perfectament equiparable a les que va suscitar la Renaixença, una etapa de lluita per la recuperació d'una llengua maltractada, en poques paraules, una etapa esperançadora. Això va suposar l'inici d'uns anys plens d'esforç i d'il·lusió que, tot i que ja s'havia intentat molt abans, permetien començar a recollir els fruits d'un nou ensenyament. Així, doncs, amb la reincorporació del català a l'escola, era necessari comptar amb mestres que fossin bons coneixedors de la llengua catalana per tal de transmetre-la eficaçment als seus alumnes. Com que la majoria no complien aquest requisit, va ser en aquest punt quan es van formalitzar els cursos de Reciclatge de Català que es van allargar fins el 1988. Cal tenir en compte, també, que des del 1970 ja s'impartien cursos de llengua i de didàctica i, que posteriorment, l'inici del Reciclatge com a tal va passar per un estadi de gestació fins el 1978.

Abans d'esmentar les parts del treball, m'agradaria aclarir dos termes que podrien generar confusions. El Reciclatge tenia dos objectius; primerament, formar mestres de català que poguessin ensenyar la llengua a tots els cursos de l'EGB i, per aconseguir el títol, havien de completar dos cicles. D'altra banda, també reciclava aquells mestres que haurien d'ensenyar en català; per tant, encara que molts d'aquests no es volguessin especialitzar en

l'ensenyament del català, havien de passar pel reciclatge igualment, completant només un cicle, això sí, que fins i tot els permetia ensenyar la llengua catalana a pàrvuls i a la primera etapa de l'EGB. Aquesta normalització lingüística del català com a llengua vehicular a les escoles, però, va tardar més a produir-se que la regularització de l'ensenyament del català. De fet, no va ser així fins al 1983 arran de la Llei de Normalització Lingüística. A partir d'aquest moment, la tasca de la Immersió Lingüística a les escoles va resultar providencial per a la cohesió social del nostre país. Fent referència a l'actualitat, doncs, ara que la Immersió s'està qüestionant des del ministeri espanyol després d'una història de 30 anys d'èxit, val la pena conèixer els detalls d'una realitat que es va aconseguir amb molts esforços.

Parts del treball

Abans de donar pas al meu treball, doncs, m'agradaria fer una petita aproximació a les parts en les quals es divideix i als principals temes que s'hi tracten. Primerament, faré un breu repàs de la situació del català i de la situació dels mestres a l'escola franquista; em referiré a les lleis que van vetar la llengua catalana i com s'ho feien els mestres que volien ensenyar-la de forma "clandestina". A més, recalcaré els principals canvis que van tenir lloc als anys 60, una dècada marcada pel naixement d'institucions que serien primordials per al retorn del català a les escoles i per a la formació de nous mestres. Seguidament, prosseguiré amb l'explicació de la història del reciclatge i de les seves etapes. Principalment se'n poden destacar dues; el que alguns anomenen prereciclatge que engloba l'inici dels anys 70 i el Reciclatge en si que, tal i com he mencionat, s'inicia el 1975 i acaba el 1988. Dins d'aquest apartat, que ocupa la part central del treball; tractaré qüestions com els decrets i lleis que van anar apareixent a fi de "legalitzar" el català a l'escola, canvis i modificacions en els cursos, la repercussió que va suposar arreu de Catalunya, etc. Tot seguit, continuaré amb l'explicació de les matèries que s'impartien i dels materials i llibres de text de què es disposava al llarg dels cursos. Un tema que no podria passar desapercebut és el dels organismes no oficials que van ajudar que la reincorporació del català a les escoltes fos possible. Òmnium Cultural i l'Escola de Mestres Rosa Sensat van tenir un paper fonamental ja

que oferien alternatives que complementaven perfectament les dels organismes oficials. A més, van tenir lloc molt abans que aquests últims. És per aquest motiu que, al llarg del treball, esmentaré sovint la gran tasca que van realitzar.

A més, per complementar les fonts bibliogràfiques, en als annexos hi incorporaré algunes entrevistes amb el testimoni de tres mestres que assistien a aquets cursos i de quatre professors que els impartien. També hi afegiré una entrevista a una de les directores de l'ICE de Girona d'aquell moment.

Per acabar, també aportaré alguns documents i dades estadístiques. Primerament, la mostra d'un certificat dels cursets que la meva àvia va haver de fer a la Falange; seguidament, els percentatges dels nens que rebien ensenyament del català a les escoles al curs 1975-76; en aquest mateix any 1975, a l'Escola d'Estiu Rosa Sensat de Barcelona es va redactar un manifest en defensa d'un nou ensenyament totalment renovat que també inclouré als annexos de forma sintetitzada. Sense anar més lluny, el 1979, la mateixa Escola d'Estiu a Girona, en aquest cas, va incloure per primera vegada la Didàctica del català al seu programa; inclouré un full propagandístic d'aquest curs als annexos. A continuació, un altre annex es basarà en unes taules on es mostra l'ensenyament en català a Catalunya des del 1978 fins el 1985 i, més concretament, l'ensenyament en aquesta llengua a la província de Girona durant el curs 1980-81. Tot seguit, inclouré fotos d'exemples de material en català que es feia servir al reciclatge i del que es feia servir a les escoles. Un altre annex inclourà la fotografia del títol de Mestre de Català que va obtenir el meu pare i un document que confirma l'assoliment del curs de Reciclatge que va assolir la meva mare. Per acabar, aportaré unes estadístiques del nombre de mestres que van assolir el Reciclatge, un llistat dels professors que l'impartien a la província de Girona i el llistat de ciutats de la província que van anar impartint els cursos per ordre cronològic. D'aquesta manera, entre tot plegat, podré extreure unes conclusions i valoracions sobre el llegat històric que va suposar el Reciclatge de Català.

En darrer terme, vull precisar que no he inclòs notes a peu de pàgina dins el treball deliberadament, per tal de no sobrecarregar ni entrebancar la lectura del text. La procedència de la informació ja queda sobreentesa al llarg del text; essencialment és extreta, per una part, dels nombrosos testimonis orals que he obtingut i, per l'altra, prové de les referències bibliogràfiques que ja cito a l'apartat de bibliografia.

Finalment, he de mostrar el meu agraïment a l'Anna Maria Pla Boix, en Salomó Marquès i en Rafel Ponsatí per tota la informació bibliogràfica que m'han proporcionat. A més, el seu testimoni oral m'ha servit de gran ajuda, sobretot els dels dos últims, que van aportar el seu granet de sorra a l'assoliment de l'èxit del Reciclatge de Català.

APROXIMACIÓ DEL CATALÀ A L'ESCOLA FRANQUISTA

Període de 1939 a 1945

Els anys que transcorren entre el final de la Guerra Civil i la victòria dels aliats sobre les tropes de l'Eix (1939-1945), marquen clarament la decisió del nou Estat espanyol de canviar de soca i arrel el sistema polític i social instaurat durant l'època republicana. S'imposa a tots els àmbits l'anomenada doctrina totalitària; és a dir, una dictadura amb altes dosis de repressió. En el món concret de l'ensenyament, es crearà un tipus d'escola amb un model clarament centralitzat que tindrà, com a objectiu prioritari, la destrucció total de la política escolar republicana. L'obra educativa de la Generalitat de Catalunya havia estat importantíssima. L'escola havia arribat a ser laica, gratuïta per a tothom i mixta i l'ensenyament es basava en l'observació i l'experimentació, seguint els corrents de l'Escola Nova. En l'ensenyament del català s'havia avançat molt. Tot plegat va ser bandejat i els nous plantejaments pedagògics no van significar cap avançament sinó al contrari, un retrocés al passat, com una continuació de la Llei Moyano de l'any 1857.

I és que la descatalanització de la nostra societat, especialment a nivell lingüístic, era un dels objectius principals de la nova política dels vencedors. De fet, cal destacar que tampoc era una gran novetat. Ja des de l'època de Felip V, amb el conseqüent Decret de Nova Planta, les mesures de centralització educativa formaven un dels trets primordials de la política governamental de l'Estat espanyol. Amb un especial interès en la unificació lingüística, és clar. Així, doncs, en l'escola franquista el català quedava totalment bandejat de l'escolarització tan en l'ús com a llengua vehicular com en el d'assignatura. A més, aquesta prohibició no només es limitava a la llengua, sinó també a la cultura. I no solament a les manifestacions cultes i a la literatura catalana, per exemple, sinó fins i tot a les manifestacions folklòriques com la sardana. La idea del castellà com a llengua imperial, esdevenia un dels punts consistents del nou Estat, com es podia observar en molts organismes públics i en molts de privats que exhibien el famós cartell *hable Vd. el idioma del imperio*. Malgrat tot però, segons el cap de l'exèrcit d'ocupació a Barcelona, tampoc ens podíem

queixar perquè tal i com deia: *“Estad seguros catalanes, de que vuestro lenguaje en el uso privado y particular no será perseguido”*.

Nous mestres

I la situació dels mestres? Amb l'arribada del nou règim polític, no es va fer cap llei d'educació. Caldria esperar fins a l'any 1945. Però, amb decrets i ordres, s'imposava una nova política escolar que, com abans he mencionat, destruiria la que s'havia dut a terme durant la República. Entre els mestres que es van haver d'exiliar a un altre país i els que van ser depurats amb greus sancions (entre les quals trobem la separació definitiva del cos o suspensions de sou i de feina), es va produir una disminució de mestres alarmant i una gran quantitat de places sense cobrir.

El Règim va haver de buscar solucions immediates i, al mateix temps, eficaces. Aquesta segona condició, però, no es va poder complir al peu de la lletra; ja que molts dels que es van incorporar a l'ensenyament no eren ni mestres i, fins i tot, cometien errors massa greus per l'ofici que duien a terme, que era ensenyar. El 25 de març de 1939 es van fixar una sèrie de criteris que donaven preferència als nous docents. Se'n poden destacar alguns com el fet d'haver estat mutilat com a conseqüència de la guerra, haver patit presó per part dels “rojos” o haver perdut el major nombre de familiars per assassinat dels “rojos”. Amb aquestes condicions, un ja es pot imaginar quina mena de mestres sortien: mutilats, òrfenes, viudes, excombatents... les escoles es van convertir en centres de fanàtics i, en molts casos, amb poca formació.

Deixant de banda els nous criteris d'elecció, el Règim va considerar indispensable reeducar tots els mestres restants. D'aquesta manera, es van començar a impartir una sèrie de cursos que eren de formació patriòtica, religiosa i ideològica.

Període de 1945 a 1960

La Ley de Enseñanza Primaria

L'any 1945, quan amb la victòria dels aliats semblava que la dictadura començava a declinar, el règim franquista comença a consolidar-se. S'aprova la *Ley de Enseñanza primaria* l'articulat de la qual legalitza la realitat escolar preexistent. La llei consta d'un preàmbul i de 115 articles que recullen els principis, les característiques i l'organització de l'ensenyament primari, els drets i deures dels educadors i dels educands i el règim administratiu, econòmic, disciplinari i de protecció. D'entre aquests articles m'agradaria destacar el setè dedicat a la llengua:

(B.O.E. 18-VII) 7. *“Lengua nacional.- La lengua española, vínculo fundamental de la comunidad hispánica, será obligatoria y objeto de cultivo especial, como imprescindible instrumento de expresión y formación humana, en toda la educación primaria estatal”*:

La llei també contempla la formació de mestres. Estableix que la carrera constarà d'un ingrés, tres cursos i una prova de revàlida. L'edat mínima per poder-se presentar a l'ingrés ha de ser de 14 anys. A més, per obtenir el títol és obligatori assistir a un campament del *Frente de Juventudes* o de la *Sección Femenina* durant l'estiu. Fins a l'any 1950 no s'aprova un reglament d'Escoles Normals en el qual s'inclou un nou pla d'estudis. A partir de l'any 1953 només es podrà accedir a l'ingrés amb el títol de batxiller elemental.

Per tant la formació de docents és deficient. Al règim de Franco no li interessa que tinguin massa coneixements com tampoc prioritza una bona formació pedagògica. A les escoles només cal ensenyar les quatre regles, una mica de lletra i això sí, molta religió i inculcar alts valors patriòtics. Els mestres novells ja podien començar a exercir la seva professió quan encara no havien complert els 18 anys. Si a la Normal no havien après prou els mètodes pedagògics, ja ho farien amb la pràctica quotidiana, a les escoles dels diferents pobles que haurien de voltar abans no serien propietaris definitius d'una plaça. No es contempla cap formació permanent; molts mestres no tornaran a trepitjar mai més la Normal.

Petits canvis a partir de l'any 1951

Amb l'entrada de Ruiz Jiménez al Ministeri d'Educació Nacional, la política educativa va canviar de manera ostensible. Calia millorar l'ensenyament a tots els nivells i acabar amb l'analfabetisme. Per dur-ho a terme, calia una millor inversió econòmica. *El Plan Nacional de Construcciones Escolares* de l'any 1957 preveu la construcció de força noves escoles. L'any 1964, l'obligatorietat de l'ensenyament s'estén fins als 14 anys. Malgrat aquests canvis, l'essència de la Llei de 1945 persisteix i, malgrat que les formes externes del nacionalisme espanyol de caire feixista van desaparèixer, l'educació seguirà sota el signe dels alts valors patriòtics. Entre aquests, cal recordar l'obligatorietat de la llengua castellana. Pàtria, Religió i Família, vet aquí els valors fonamentals. Va ser a partir de 1964, quan amb el nou ministre Villar Palasí, es plantejà la necessitat d'un canvi total a l'estructura educativa que acabaria desembocant a la *Ley General de Educación*, aprovada el 1970.

La realitat de l'escola

Durant el franquisme, a l'escola se seguia escrupolosament el que marcaven les directrius del *Movimiento*. Els mestres es van veure obligats a afiliar-se a la Falange, a assistir a tots els actes d'enaltiment de la Pàtria i a l'escola fer cantar el "Cara al sol" als seus alumnes. De convençuts i ben addictes al règim n'hi havia, però la majoria, encara que no tinguessin aquesta predisposició, no volien problemes i feien allò que se'ls manava. Alguns es resistien a fer-ho, però això depenia del control de l'inspector, que podia fer la vista més o menys grossa.

No cal dir que el castellà era l'única llengua vehicular i que els inspectors tenien ordres estrictes per fer complir la llei. Els efectes de la castellanització van ser molt més visibles i efectius que en altres èpoques. Per una banda, l'escolarització va ser molt molt més efectiva, especialment a partir dels anys 60; per l'altra banda va influir-hi la manca d'una realitat externa: premsa, ràdio i televisió. Aquests factors van contribuir amb gran èxit a la política d'assimilació lingüística. També caldria afegir-hi l'entrada de molts docents de parla castellana a tots els graus d'ensenyament. Definitivament, la descatalanització general i l'empobriment de la llengua parlada, va causar que la majoria de

catalans fossin analfabets de la seva llengua i coneguessin bé en canvi, per primera vegada a la història, la llengua oficial de l'Estat.

Malgrat tot, les mesures repressives contra la nostra llengua no eren tan efectives i no podien controlar tots els àmbits. De forma clandestina, moltes organitzacions i persones anònimes van aconseguir mantenir viva la flama i van fer molts passos per la conservació de la llengua catalana. Per exemple, ja al 1942, es van reprendre classes de català al despatx Maurici Serrahima, on el doctor Aramon inicia un curs superior de llengua catalana, el 10 de novembre a les 8 del vespre, organitzat pels Estudis Universitaris Catalans. A més, es van anar realitzant diverses classes a casa d'en Folch i Torres, al club Diagonal i l'associació dels amics dels castells i monestirs. Totes aquestes iniciatives no haurien estat possibles sense el suport intel·lectual i econòmic de personalitats com Serrahima, Ferran Soldevila, Vicens i Vives, Rahola o Rubió i Balaguer entre d'altres. També cal destacar el paper d'associacions religioses o parroquials, centres excursionistes, orfeons on s'impartien classes de català per adults, etc.

Tornant a la realitat de les escoles, més concretament, tal i com he esmentat, hi havia casos de mestres que es resistien a ensenyar en castellà encara que fos obligatori. Cal entendre que, en aquest aspecte, les ordres de la Inspecció eren molt estrictes. Està clar que la majoria de nens llegien i escrivien en castellà tal i com venia establert als materials escolars; però alguns mestres podien permetre's el luxe d'explicar en català i, fins i tot, deixar llegir algun llibre en aquesta llengua teòricament prohibida. Aquest fet era més recurrent a les zones rurals, on es tenia més llibertat que a grans ciutats com Barcelona.

Aquestes afirmacions les puc contrastar, de primera mà, gràcies a les vivències i anècdotes que m'explicava la meva àvia. Durant gran part del franquisme va ensenyar a l'escola rural i unitària de Grions, un poblet que pertany a Sant Feliu de Buixalleu, a la comarca de la Selva. Així, doncs, pel tipus d'escola, sempre explicava en català i, fins i tot, algunes vegades feia classes de català. No cal oblidar, però, que s'havia vist obligada a declarar-se "addicta" al règim i a afiliar-se a la *Sección Femenina de F.E.T y de las J.O.N.S.* (Vegeu annex 1).

Havia de lluir la “camisa azul” i fer cantar “cara al sol” a les seves alumnes. Una de les prioritats del nou règim va ser l’adoctrinament dels mestres i això només es podia aconseguir amb cursets i més cursets, l’assistència als quals era obligatòria per a tots els mestres de funció pública. He vist deu certificats d’assistència, alguns amb qualificació, des del 1939 fins el 1950. En un de 1942 s’hi fa constar que ha complert el Servei Social. (*Vegeu annex 1*).

El fet d’ensenyar en català, però, era una temeritat en aquella època, ja que per aquest motiu podia ser expedientada. Fins i tot, algun inspector li havia donat algun toc d’alerta. Tot i així, ella mai va cedir perquè l’estima que tenia per la llengua era massa gran i no volia que el català es perdés. De fet, sempre em recordava l’anècdota que aquest mateix inspector que li havia recriminat aquesta falta, més endavant la va tornar a visitar quan ensenyava a l’escola de Caldes de Malavella, el 1977. A l’entrar a la classe, l’inspector va dir: “Nens, si voleu ja em podeu parlar en català, jo l’entenc i el parlo perfectament”. Després de la visita, la meva àvia li va retreure el passat.

Casos de l’ensenyament “clandestí” en català, com el de la meva àvia, n’estava ple a les escoles rurals d’aquella època. Sense anar mes lluny, a la mateixa comarca de la Selva, al poble de Brunyola. El meu pare hi va passar l’etapa escolar (primera dècada dels anys 50) i recorda amb especial estima el mestre Miquel Vergés, premi “Mestres 68”, a qui vaig entrevistar fa 4 anys. No cal dir que pel tipus d’escola també explicava les classes en català. Hi havia un detall, però, que l’indignava. I és que no només es volia castellanitzar la llengua, sinó els continguts també. Recorda que els seus alumnes sabien tots els afluents del Pisuerga, per exemple, però en canvi no sabien on naixia el Ter. O de Jaume I, només es deia que havia estat un rei que havia conquerit les Illes Balears i València, i d’aquest ja en passaven un altre. I de literatura ja no cal ni parlar-ne...De les visites dels inspectors, també en recorda alguna anècdota. Un dia, durant l’etapa a l’escola de Camós, a mitjans 60, un inspector anomenat Mestres va anar a la seva classe. En Miquel Vergés, que el coneixia de feia temps, el va rebre amb un “Bon dia Senyor Mestres”; però l’inspector va respondre davant de tots els nens: “Hable usted castellano!”. Més tard, quan

els nens no hi eren, l'inspector ja es va disculpar. Anys enrere havia rebut moltes represàlies del Règim i per això s'havia hagut de tornar tan estricte.

Canvis a la dècada dels 60

Malgrat que la llei del 1945 es mantenia vigent, a mesura que avançava el franquisme la necessitat de retornar el català l'escola s'anava fent més viva. Durant la dècada dels 60 es van produir grans avançaments per tal d'assolir aquest objectiu i, en general, per recuperar la llengua i cultura catalanes.

Els moviments d'escoles actives

Basant-se en la tradició escolar catalana del temps de la República, alguns mestres es van plantejar la possibilitat de continuar la tasca educativa pròpia de l'escola activa. Els primers vint anys del franquisme van ser difícils però, tot i així, gràcies a la iniciativa privada es van fundar, a Barcelona, escoles capdavanteres, com l'Escola Virtèlia i l'Escola Betània. Va ser a partir del 1960 quan l'escola activa va agafar embranzida. L'objectiu primordial era integrar les noves tècniques pedagògiques a l'ensenyament; innovadores, dinàmiques i participatives.

Malgrat tot, inicialment, aquest tipus d'escoles només existien a la província de Barcelona. A més, l'escola pública encara no estava preparada per assumir aquest repte, bàsicament, per falta de recursos. Malgrat tot, aquestes iniciatives es van anar encomanant i van anar sorgint entitats que s'interessaven per la llengua i cultura catalanes. Calia treballar amb la pedagogia innovadora i, per aconseguir-ho, calia formar els mestres per l'escola que necessitàvem i que tan anhelàvem.

Naixement d'institucions

La il·lusió per la recuperació de la llengua i cultura catalanes anava agafant forma i ja no hi havia volta enrere. Es començarien a editar nous llibres que ajudarien a formar els futurs mestres de català: diccionaris, alguna gramàtica, algun llibre de poemes, històries de la literatura, etc. Tampoc no era gran cosa però ja era un gran progrés. També es començaria a editar la revista Cavall

Fort per als més joves. Tot i així; en aquella època i per falta de recursos, aquesta revista tenia multitud de funcions: tant podia utilitzar-se com a material escolar, com didàctic o simplement com a llibre de contes.

Van néixer dues institucions que farien un gran servei als futurs mestres i a la nova escola. L'Òmnium Cultural (1961) i l'Escola de Mestres Rosa Sensat. De l'Òmnium Cultural, on cal destacar l'enorme tasca de Joan Triadú com a impulsor, en van sorgir dues organitzacions. Per una banda la D.E.C. (Delegació d'Ensenyament del Català) que tenia l'objectiu d'organitzar cursos de català per als mestres i la J.A.E.C. (Junta Assessora de l'Ensenyament del Català) que s'ocupava d'elaborar els exàmens corresponents a dos nivells, elemental i superior. L'Escola de Mestres Rosa Sensat, a part de la formació de mestres, va destacar per l'Assessoria Didàctica del català. Amb la introducció d'unes noves proves àgils i actives anomenades proves d'Aptitud, volien aconseguir el canvi pedagògic que tan creien necessari. Tot i que, en un principi, anaven dirigides a l'escola, van acabar-les passant tothom, tan joves com adults. Definitivament, aquestes dues institucions van ser grans precursors de l'ensenyament de la llengua i de la conseqüent formació dels mestres.

A part d'aquestes dues importantíssimes institucions, cal destacar el naixement d'altres entitats. Per exemple, es va fundar la Càtedra de Llengua i Literatura Catalanes del Departament de Filologia de la Universitat de Barcelona que suposava un gran pas per als estudiants i ensenyants. També, diverses Diputacions van anar organitzant cursos de català a les seves biblioteques i centres. A Girona cal destacar la Cambra de Comerç, que també n'organitzava. El nivell que impartien gaudia d'una gran excel·lència i, més endavant, els certificats van ser valorats i convalidats pel Reciclatge.

Altres institucions o organitzacions menys lligades a la llengua també van tenir un paper fonamental per la recuperació del català. Per exemple l'Església. Amb la fi del Concili Vaticà II, al 1965, naixeria una nova normativa amb preferència per l'ús de les llengües vernacles en la litúrgia. Entre aquestes llengües, doncs, hi trobem el català. Cal no oblidar que ja es feia català als seminaris des del

1947, per això molts antics seminaristes serien futurs professors gràcies a la seva bona coneixença de la llengua. Tot s'ha de dir que, tal i com passava amb les escoles rurals durant els primers vint anys del franquisme, a les esglésies de poble els mossens ja solien predicar en català durant la missa.

Per acabar, altres fets destacats com la Nova Cançó i l'any Fabra van acabar de donar l'empenta necessària. A més, a partir de la commemoració del centenari de naixement de Pompeu Fabra (1968), s'iniciaria una nova campanya anomenada "Català a l'escola" que tindria un gran paper per tal de conscienciar la societat catalana de la necessitat de l'ensenyament en català i del català.

La Llei General d'Educació: un abans i un després

El 1970 va ser un any transcendent per a la història de l'ensenyament del segle XX a Espanya. Es posa fi a un model d'escola al servei de la ideologia del règim i per primera vegada, des de 1939, s'afirma que l'escola és un servei públic fonamental. Ja al 1969 el Ministeri d'Educació i Ciència havia elaborat el *Libro Blanco*, un estudi seriós sobre la problemàtica educativa que acabaria esdevenint la base de treball per configurar la Llei General d'Educació. Entre els punts destacats, s'estableix l'ensenyament obligatori gratuït fins als 14 anys amb l'EGB. També, s'arraconen les enciclopèdies (llibres escolars de l'època) i es dona entrada als llibres de consulta i fitxes de treball de l'alumne. Aquest canvi ve donat per la idea que l'aprenentatge ha de ser individualitzat i no cal donar tanta importància a la memorització. També s'arraconen les tarimes dels mestres i els pupitres dels alumnes que són substituïts per taules individuals. Les aules canvien d'imatge. En el pla professional, es dignifica el magisteri, de manera que la carrera de mestre passa a ser una diplomatura universitària, amb el conseqüent augment de sou.

Però el principal canvi que ens interessa és el relacionat amb la llengua. Per primera vegada es feia referència en una llei estatal a les llengües vernacles i natives. Tal i com es descriu l'article 17:

(B.O.E. 3-VIII) 17.1 “*Las áreas de actividad educativa en este nivel comprenderán: el dominio del lenguaje mediante el estudio de la lengua nacional, el aprendizaje de una lengua extranjera, en su caso, de la lengua nativa; los fundamentos de la cultura religiosa; las nociones acerca del mundo físico, mecánico y matemático; las actividades prácticas que faciliten su incorporación a la Formación de primer grado*”.

Poc més endavant, al 1972, el Col·legi d'Advocats de Vic fa una interpretació esperançadora de la Llei i publica un dictamen on diu que es pot ensenyar català a preescolar i a EGB. Respecte de les altres matèries es decideix que també es poden impartir en català per tal de facilitar als alumnes l'aprenentatge de la llengua, tal i com diu la Llei. Aquest dictamen queda resumit en els següents tres punts:

1. Els mestres de Catalunya han d'ensenyar el català, tant en nivell preescolar com l'EGB.
2. Els alumnes i llurs representants legals en cada cas poden exigir als mestres l'acompliment del deure abans esmentat.
3. Les altres matèries pròpies dels dos nivells poden explicar-se en català, tant per facilitar l'aprenentatge dels alumnes, com per realitzar una activitat de conreu del català establerta per la llei.

També, aquest mateix any 1972, la fundació “Artur Martorell” lligada a l'Escola de Mestres Rosa Sensat, publica el llibret: *El bilingüisme escolar a Catalunya* del qual se'n va fer una edició de 20.000 exemplars que es van escampar per tot Catalunya. Val la pena fer un cop d'ull al contingut d'aquest fullet, tant per la gran difusió que va tenir com per la gran influència que va tenir en la renovació pedagògica i en l'ensenyament del català durant més de deu anys. El llibret està escrit per una meitat en català i per l'altra en castellà. Entre els temes que tracta, cal destacar els següents: la situació del bilingüisme dins l'Estat espanyol, una aproximació sociològica, una de psicològica, objectius pedagògics, resultats obtinguts fins ara, actituds respecte a les dues llengües, la programació que caldria seguir, grups de treball i obres de consulta per a mestres i educadors. Dels objectius pedagògics en cal destacar dues finalitats:

primerament, no ocasionar un trauma a l'alumne per l'omissió de la seva llengua materna en l'ambient escolar i, en segon lloc, aconseguir el domini perfecte del català i castellà en acabar l'EGB.

Més endavant, el juliol de 1975, va tenir lloc la X Escola d'Estiu de Barcelona. D'aquest esdeveniment en va sortir un manifest per una nova escola pública que va tenir una gran repercussió a la societat catalana. Recollia reflexions i accions de molts sectors de la població; una assemblea general va acceptar les conclusions extretes i va redactar una Declaració que inclouré de forma sintetitzada als annexos (*Vegeu annex 2*). L'objectiu d'aquesta declaració va ser fer sentir les veus i que aquestes conclusions s'integressin a la legislació i a la realització de la seva política escolar.

A partir del 1970, doncs, aquesta petita permissibilitat per ensenyar el català obre una petita escletxa que no es pot desapropitar. Cal posar fill a l'agulla i el primer pas és preparar els mestres. És necessari fomentar un professorat decent, amb bon domini de la llengua per atendre aquestes necessitats. Tot i que ja feia temps que s'impartien cursos voluntaris per als mestres, ara és el moment de començar a formalitzar-los. Ara cal involucrar-se seriosament.

PRERECICLATGE

Primerament, m'agradaria destacar que els cursos de català que es van aplicar del 1970 al 1975 no rebien el nom oficial de "prereciclatge". És el nom que es va donar a aquest esclat de cursos que van ser el precedent més immediat del Reciclatge.

Punt de partida a través dels ICE

Tal i com acabo de dir, a partir de 1970, cal impulsar un nou professorat amb gran domini de la llengua per poder impartir els continguts corresponents en català. Després de tants anys de prohibició, molts mestres no tenien aquest coneixement prou adquirit, sobretot a nivell escrit. I els que no eren catalanoparlants estaven en una situació pitjor. Per tant, ens trobem davant de dues necessitats emergents. Per una banda, els mestres que es senten catalans i tenen ganes de recuperar la seva llengua i cultura i transmetre-la als corresponents alumnes, però, desgraciadament, no tenen suficients coneixements per dur a terme aquests objectius. Aquest fet desemboca en l'altra necessitat que és preparar aquests mestres com és degut per tal de satisfer aquests requisits.

Cal recordar que les institucions Òmnium Cultural, Rosa Sensat i la Diputació ja feia anys que es dedicaven a formar mestres; després de la llei del 1970, incrementaran els cursos i el professorat per tal d'atendre aquesta demanda. Per tant, no es pot menystenir l'esforç ni dubtar de la professionalitat d'aquestes institucions ja que, gràcies a elles, la formació de mestres havia rebut el primer impuls, tan eficaç com necessari. A més, la seva organització de cursos amb els exàmens corresponents gaudia d'una planificació impecable que, més tard, seria merescudament reconeguda.

Tot i així, és a partir de la creació dels ICE (Institut de Ciències de l'Educació) al 1969, que prenen el relleu de l'organització dels cursos de llengua i cultura catalanes per als mestres. Des de la Universitat Autònoma i, més endavant, des de la Universitat de Barcelona, proposen una primera organització d'aquests cursos distribuïts de la següent manera:

-dos nivells de llengua

-dues modalitats de didàctica de la llengua

-conferències sobre cultura a càrrec del professorat competent en la matèria.

Aquesta proposta inicial no té en compte la gran quantitat de professorat i alumnat no-catalanoparlant. És per això que es plantejarà la possibilitat d'efectuar cursos d'expressió oral per a aquests casos.

Està previst que aquests cursos s'imparteixin en horaris no lectius, en un període de tres anys i a tots els punts possibles de Catalunya. Per tant, cal destacar el gran esforç que va suposar per als mestres en actiu haver d'assistir-hi, inclosos els dissabtes. La iniciativa i la il·lusió d'aquests mestres és el punt clau. S'ha de matisar que la majoria hi van de forma voluntària i, molts, encara no sabien si podrien transmetre els coneixements apresos a l'alumnat. Algunes escoles ja inclouen l'ensenyament del català almenys una hora setmanal. Inicialment, s'ensenyava ortografia i lectura a través del poc material que encara es disposava. També s'ha de dir que depenia molt dels pares i de la pressió que feia al professorat per tal que això es pogués dur a terme. Altres escoles més arriscades ja comencen a fer escola catalana amb els problemes que això comportava; serien les que més endavant s'anomenarien escoles del C.E.P.E.P.C. (Col·lectiu d'Escoles per a l'Escola Pública Catalana).

Inici del Prereciclatge

A partir de l'alenada d'aire fresc que suposa la Llei General d'Educació, l'entusiasme de l'inici de la dècada dels anys 70 és important. Els cursos per formar nous mestres augmenten per totes bandes. A part de les institucions no oficials i dels ICE, l'IME (Institut Municipal d'Educació) de Barcelona també organitza cursos per als mestres a partir de l'any 1971.

Tots aquests cursos estan centrats, bàsicament, en la llengua. Està clar que calia millorar molts altres aspectes de l'ensenyament a l'escola, però d'aquest aspecte ja se n'encarregarien altres organitzacions (per exemple les escoles

d'estiu). Tot plegat serviria per complementar el que els mestres ja havien après a l'escola Normal i, no només això, sinó que aprendrien tot allò que no se'ls havia ensenyat durant l'època franquista i que ara era necessari per a una nova escola catalana. En l'aspecte del català, calia regular l'expressió escrita, millorar el lèxic i l'expressió oral i aprofundir en el coneixement de les obres literàries, entre d'altres objectius.

Després d'algunes modificacions, doncs, els primers cursos de prereciclatge oficials s'estructuren d'aquesta manera:

-Curs elemental de Llengua, 60 hores.

-Curs mitjà de Llengua, 60 hores.

-Curs de Didàctica de la llengua catalana per a nens catalanoparlants (I), 30 hores.

-Curs de Didàctica de la llengua catalana per nens a no-catalanoparlants (II), 30 hores.

-Curs de Coneixement de Catalunya, 10 conferències.

“L'assignatura” que comportava més dificultat és la de Didàctica II. Costava molt de coordinar amb la Didàctica I ja que, la segona, no s'havia impartit mai. És per això que molts professors que havien d'impartir aquesta assignatura als cursos, assistien a Saifores, una de les seus de l'Escola de Mestres Rosa Sensat on s'impartien cursos i conferències sobre les tècniques pedagògiques més innovadores. Una de les persones entrevistades en aquest treball, Carme Portell, va ser una d'elles i en té un gran record.

Els dos ICE mantenien postures diferents a l'hora de programar. L'ICE de la UAB, seguia el model que s'aplicava als cursos de Rosa Sensat. En canvi, l'ICE de la UB seguia el model dels cursos d'Òmnium Cultural. Malgrat tot, sovint feien reunions de coordinació de forma conjunta.

Ben aviat, els ICE de Barcelona no poden assumir totes les tasques d'arreu de Catalunya. Per aquest motiu, a partir del 1973, es comença a ampliar horitzons i es creen diferents seus arreu del territori. Concretament, a Girona, es crea al

1974 sota la direcció de Josep Pallach on hi intervindran altres personalitats com Modest Prats, Salomó Marquès o Marta Ros, a qui he entrevistat. Tarragona i Lleida també tindran la seva seu de l'ICE.

Aproximació a les matèries

L'increment d'alumnes, cada vegada més evident i la notable presència de mestres no-catalanoparlants, tal i com he dit abans, fa que es replantegi el programa dels cursos. Primerament, s'afegeix un Curs superior de llengua a l'elemental i mitjà que ja hi havia, de 60 hores i un altre, també de 60 hores, d'expressió oral per a mestres no-catalanoparlants. A més, el curs de Coneixement de Catalunya, que constava de 10 conferències, passa a ser un curs de Geografia i Història de 10 hores amb l'objectiu principal de despertar l'interès cap a la sociolingüística, a part de la llengua.

Malgrat la incorporació d'aquest curs d'expressió oral, l'ensenyament no era suficient perquè els mestres no-catalanoparlants assolissin el nivell exigít. Bàsicament, el lèxic i les estructures bàsiques d'expressió eren la principal dificultat. És per aquest motiu que s'afegeix un segon curs. S'acaben anomenant curs de Llengua A i Llengua B. El primer servia per aprendre a parlar i utilitzar les estructures més bàsiques i, el segon, ampliava aquests punts per tal d'arribar ben preparats al curs Elemental i, així, estiguessin al mateix nivell que els alumnes catalanoparlants.

Amb l'execució d'aquests cursos, els alumnes no-catalanoparlants tampoc acaben d'assolir el nivell necessari per afrontar el curs elemental que venia a continuació. Aquest curs l'havien de fer tots i presentava algunes dificultats: l'ortografia i la fonologia, una matèria força nova per molts d'ells. Seguidament, el curs mitjà de Llengua en teoria era un repàs de l'anterior, però, majoritàriament s'havia de tornar a repassar els punts més bàsics sobretot pels alumnes no-catalanoparlants que ja venien coixos dels cursos més inicials. A part de repassar punts del curs anterior, s'aprofundia en morfosintaxi i literatura.

El curs superior de Llengua, la novetat incorporada posteriorment, tampoc no permetia gaire l'aprofundiment a causa dels desnivells del tipus d'alumnat. Tot i que l'ICE no l'exigia per obtenir el títol, el recomanava altament. Fins i tot, es deia als mestres que el podrien cursar sempre que volguessin si no es sentien prou segurs del seu coneixement de la llengua.

Deixant de banda la Llengua en si, trobem la Didàctica. El principal objectiu era proporcionar tècniques per a l'aprenentatge de la llengua a l'escola, especialment a parvulari i la primera etapa de l'EGB. Aquí hi entraven les innovacions pedagògiques que feia temps que s'impulsaven, sobretot des de l'Escola de Mestres Rosa Sensat. La nova metodologia es basava en la participació activa, tot abandonant tècniques com la memorització o l'enciclopedisme que són les que havien rebut els actuals mestres durant la seva etapa d'escolarització. La Didàctica per a nens no-catalanoparlants pretenia donar sistemes d'aprenentatge per tal que aprenguessin la nova llengua i, d'aquesta manera, permetre que es poguessin integrar el més aviat possible a l'escola catalana.

El curs de Coneixement de Catalunya, primer va consistir en 10 conferències de literatura, història, economia, geografia, etc. per tal que els mestres adquirissin coneixements generals de la cultura catalana. Més endavant, en comptes de conferències, van ser temes específics de geografia, història i sociologia amb la didàctica corresponent.

Per acabar, cal advertir que per obtenir el títol calia haver superat, com a mínim, el nivell mitjà de Llengua (cal recordar que el superior no era obligatori), les dues Didàctiques i el Coneixement de Catalunya. L'assistència a les classes era obligatòria en el cas de les Didàctiques i el Coneixement, però no, en el cas de la Llengua perquè es podia aprendre de forma autodidacta, mentre es passés la prova final.

Definitivament, el Reciclatge de mestres no hauria sigut possible sense aquesta etapa prèvia de prereciclatge que tants esforços va costar. I és que la manca de locals, horaris insuficients, inconvenients de matriculació i l'excedida dedicació per part del professorat van ser alguns dels principals punts en

contra. Tot i així, és la motivació d'aquests mestres el que, malgrat la falta d'oficialitat de la llengua catalana a l'escola, fa que assisteixen a aquests cursos amb tota la il·lusió del món.

RECICLATGE

Política educativa dels últims anys del franquisme

La llei General d'Educació del 1970 que obria una petita escletxa a l'ensenyament del català a l'escola seguia vigent. Tal i com he comentat, els ICE i altres institucions ja havien posat fil a l'agulla amb els cursets de prereciclatge. El seu assoliment no havia sigut fàcil i s'havien requerit molts esforços. Fins i tot el mateix govern franquista estava decidit a posar pals a les rodes amb nous decrets que no ajudaven gens. Ja el 12 de juny de 1973, Julio Rodríguez va ser nomenat nou ministre d'educació; un catedràtic desconegut però amb fama de repressor dels professors progressistes. El seu principal llegat va ser un intent d'enterrar tots els aspectes progressius que la LGE havia aconseguit. Com a tret destacat, va atorgar nombroses subvencions als col·legis privats en detriment de la construcció d'escoles públiques.

Degut a l'atemptat i mort del president Carrero Blanco el desembre de 1973, el 4 de gener de 1974 Cruz Martínez Esteruelas substituirà Julio Rodríguez com a ministre d'educació. Tot i així, no suposarà cap canvi perquè mantindrà la mateixa línia que el seu antecessor: intent de control ideològic de l'ensenyament a tots nivells, afavoriment de l'ensenyament privat, manca de participació dels pares i professors en l'ensenyament, poca política d'inversions en educació, etc. La recta final del franquisme estarà marcada per un enduriment progressiu com a darrer intent de mantenir a flota un vaixell que ja naufraga per totes bandes.

La mínima permissibilitat recent de l'ensenyament del català a l'escola també es veurà afectada. Durant el curs 1974-75 es produeixen dos fets que traven aquest avenç. Per una part, la prohibició per part d'un inspector de bàsica, de les classes de català dins l'horari escolar als centres del Prat del Llobregat. Posteriorment s'hi afegeix, a començaments del segon trimestre un altre inspector a Cornellà del Llobregat. Per sort, després de grans protestes i demandes, s'aixeca la prohibició. El segon esdeveniment repressiu encara aixeca més polseguera. El 4 de març de 1975, 18 regidors de l'Ajuntament de Barcelona, voten negativament la inclusió d'una partida de 50 milions per a

l'ensenyament del català a les escoles. Aquesta decisió va ser altament protestada i, fins i tot, es va demanar la dimissió d'aquets regidors. Finalment, gràcies novament al governador civil, s'anul·la el ple de l'Ajuntament i s'aprova una partida de 47 milions de pessetes per ajudar la llengua i cultura catalanes.

Definitivament, doncs, la política escolar reaccionària dels nous ministres no va afectar a l'ensenyament del català a les escoles. I no es pot dir que no ho intentessin. El resultat d'aquests intents va ser totalment contrari al que esperaven. La introducció del català a l'ensenyament va anar augmentant a passos agegantats tot i no ser obligatori, encara. Aquesta carència provocava que la formació que es donava en els diferents centres era molt desigual. Tot depenia de l'interès de pares, mestres i alumnes. Per sort, gràcies als cursos de prereciclatge, els diferents mestres tan d'escola pública com privada, van entrar en contacte i, d'aquesta manera, compartien diferents inquietuds; això va propiciar enriquiment.

Etapa de transició (1975-1978)

Decret de "Lenguas nativas"

L'any 1975 es produeix un fet de tal magnitud com el de la LGE del 1970. El Decret 1433/1975 del 30 de maig, anomenat de "Lenguas nativas", que autoritza a fer llengua catalana, dóna un aire d'oficialitat a l'ensenyament del català. Com tots sabem, i amb la imminent mort del general Franco, el 1975 serà un any que marcarà una fita històrica que desembocarà en noves perspectives de futur a Catalunya.

Aquest decret era el resultat de l'elaboració de diverses propostes que la Junta de Govern del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats de Catalunya i les Balears havien elaborat anteriorment. Concretament, el 12 de febrer del mateix any, demanaven diversos requisits entorn de l'ensenyament del català a l'escola. Destaco els següents:

- Que el reconeixement que la Llei General d'Educació fa de les llengües natives a nivell preescolar i d'EGB sigui traduït en realitats concretes regulades des del Ministeri d'Educació i Ciència amb la col·laboració

dels diversos organismes competents dels Països Catalans, tant en allò que fa referència als horaris i als continguts com al professorat, i que no sigui en sentit restrictiu sinó ampli i total.

-Una atenció especial mereixen les Escoles de Formació del Professorat, on és vital que els futurs mestres aprenguin a conèixer tots els mecanismes de comunicació que han de servir per a la interacció humana (...) Si les Escoles de Formació del Professorat de Catalunya volen ésser fidels a llur missió han de planificar els estudis de manera que el professor conegui a fons la llengua i la cultura catalanes (...)

-En resum, les mesures que hem proposat les entenem com un primer pas tendent al ple reconeixement de la cooficialitat del català que, als diversos nivells de l'educació, es manifestaria en la progressiva implantació de l'ensenyament en català, després d'una primera etapa d'escolarització en la llengua materna. (*Vallverdú 1975:100-101*)

Després de tanta pressió, doncs, el Ministeri d'educació va aprovar el Decret esmentat abans. D'aquest Decret només cal destacar que tenia una finalitat lingüística assimiladora. A més, remarcava el caràcter experimental i voluntari de la "enseñanza de las lenguas nativas españolas" i encara es recalcava el següent: "Las enseñanzas en estos Centros tenderán a asegurar el fácil acceso al castellano, lengua nacional y oficial, de los alumnos que hayan recibido otra lengua española como materna, así como a hacer posible el conocimiento de esta última y el acceso a sus manifestaciones culturales a los alumnos que lo soliciten".

Voluntariat, control escolar i llengua de pas cap al castellà. Aquestes són les principals conclusions que es poden extreure d'aquest Decret que, tal i com veiem, no varia gaire del que es manifestava a la LGE. Al general Franco li quedaren quatre dies i, amb la seva mort, també s'enterraren totes aquestes polítiques educatives que encara que es volguessin adaptar a la pedagogia més moderna, continuaven lluny de la realitat. Caldrà esperar fins el 1978, amb el restabliment de la Generalitat provisional, per veure la incorporació definitiva de la llengua catalana al sistema d'ensenyament.

Tot i així, moltes escoles ja es van afanyar per tal de consolidar, almenys, aquesta hora setmanal d'ensenyament del català que ja impartien com podien des del 1970.

La Delegació del Gironès d'Òmnium Cultural va voler conèixer amb certesa la situació exacta de l'ensenyament del català a les escoles. És per aquest motiu, que al llarg del curs 1975-76 va encomanar un estudi per tal d'esbrinar la realitat.

A través d'uns qüestionaris a diverses escoles tan nacionals com religioses i privades de Girona, es va esbrinar el percentatge aproximat d'alumnes que rebien l'ensenyament del català, en quins nivells, el temps que hi dedicaven i si era dins l'horari escolar. A més, es volia conèixer el nivell dels professors i les dificultats específiques de cada centre, així com el percentatge de nens castellanoparlants de cada escola. L'esquema d'aquests resultats, està inclòs als annexos (*Vegeu annex 3*).

Primers cursos de Reciclatge oficial

Després de la mort de Franco, el 20 de novembre de 1975, la política escolar no varia gaire, de moment. Tot i que es preveuen canvis importants, es continua tenint el Decret del 1975 com a punt de referència.

Quant als cursos per reciclar nous mestres sí que es produeix un fet destacat. El prerreciclatge es queda enrere per donar pas als nous cursos de Reciclatge oficial, al 1976. L'organització d'aquests cursos continua sent per part del treball de l'ICE, que ja hi tenen experiència. D'aquesta manera, supleixen una tasca que hauria de realitzar el Ministeri d'Educació ja que, segons el seu Decret, regulen l'ensenyament del català de forma voluntària. Desgraciadament, el ministeri no contempla el punt que calen mestres competents per impartir-ne els coneixements a les escoles.

El programa dels cursos de Reciclatge continua mantenint l'estructura dels de prerreciclatge, per tant, pràcticament només se n'ha canviat el nom. Mentre es segueix a l'espera de l'imminent llei que doni permís i imposi l'obligació de l'ensenyament del català a l'escola, van transcórrer els cursos 76-77 i 77-78.

Al llarg d'aquest període, es produeixen algunes novetats destacades que obren escletxes d'esperança. Primerament, les noves edicions de llibres escolars per a l'aprenentatge del català augmenten progressivament el nombre de títols a disposició. A més, apareix el primer diari en català (l'Avui) després de tants anys i, finalment, es celebren les Jornades Pedagògiques de Planificació Lingüística a tot l'Estat Espanyol, que reuneixen representats de les llengües minoritàries de tot l'Estat. L'aparició del primer diari en català, sobretot, va significar un grandíssim pas i va desfermar l'eufòria i satisfacció de tots els catalans.

Retornant a la situació política, el juny de 1977, es celebren les primeres eleccions democràtiques després de tants anys de Dictadura. La principal acció immediata que afavorirà els interessos dels catalans serà el restabliment de la Generalitat provisional, el setembre del 1977. Després de la manifestació de l'11 de setembre amb més d'un milió de persones demanant l'Estatut de Catalunya, el restabliment de la Generalitat i el retorn del seu president Tarradellas, que arribaria el 23 d'octubre i constituïria el Consell Executiu el 9 de desembre de 1977. Tot i així, encara haurem d'esperar fins el 23 de juny de 1978 perquè el Govern d'UCD concedeixi l'esperat decret d'incorporació de la llengua catalana al sistema d'ensenyament.

Oficialitat del català a l'escola: un abans i un després

Decret del 23 de juny de 1978

El 23 de juny del 1978 es produeix la primera gran gesta simbòlica envers l'ensenyament del català a l'escola des de la guerra civil. Per primera vegada i després de gairebé 40 anys s'incorpora de forma oficial. L'article segon d'aquest Decret, anomenat Reial Decret, diu el següent: "en els Centres docents d'Educació Preescolar, General Bàsica i Formació Professional de 1r. Grau de Catalunya s'incorporarà *obligatòriament* als plans d'estudi l'ensenyament de la llengua catalana, considerant-se en la seva aplicació les circumstàncies personals dels alumnes". (R.D. 2092/1978)

Cal recordar que fins aquest moment, tant la LGE de 1970 com el decret del 30 de maig de 1975, només permetien la incorporació *voluntària* de la llengua “nativa”. A partir d’ara, serà obligatori des de l’etapa pre-escolar fins a la FP de primer grau, amb la particularitat que “a partir del curs escolar 1978/79 en els centres docents estatals i no estatals es podran desenrotllar programes en llengua castellana o catalana en atenció a la llengua materna de la població escolar, a les opcions dels pares i als mitjans de què disposi” (art. 3r paràgraf 2n). De moment, doncs, l’ensenyament del català ja es obligatori però l’ensenyament en català d’altres matèries segueix sent arbitrari.

Uns mesos després, aquest decret és desenvolupat en l’ordre ministerial del 14 de setembre de 1978 (BOE 18-9-78) on fixa el següent a l’article 4: “La enseñanza de la lengua catalana deberá cursarse por todos los alumnos como las demás áreas o materias ordinarias del Plan de Estudios, salvo cuando los padres declaren razonadamente su residencia temporal en Cataluña y expresen, al formalizar la inscripción, o en todo caso, al comienzo del curso, el deseo de que a sus hijos no se les exija el conocimiento de esas enseñanzas (...).

També s’estableix que l’ensenyament del català es faria dins l’horari lectiu i amb una duració aproximada de 3 hores setmanals a EGB i la duració de 3 hores exactes a Pre-escolar i a Batxillerat. Els centres de Pre-escolar i EGB que volguessin fer l’ensenyament de les altres matèries en català, haurien de formalitzar una sol·licitud per part del director o l’entitat titular en el cas dels centres privats, acompanyada d’una acta del Claustre i de l’Associació de Pares d’Alumnes. A més, s’havia de presentar un estudi de l’alumnat del centre en relació amb el coneixement i ús de la llengua catalana, la titulació del professorat responsable d’aquest ensenyament i un pla pedagògic organitzatiu. Com podem veure, més i més traves cap a la incorporació de la llengua catalana a l’ensenyament. És cert que aquest decret suposa un avanç inimaginable respecte els anys anteriors, però encara no es podia ensenyar *en* català. Bé, sí que es podia però en casos concrets, amb un gran esforç i després de superar totes les barreres que fixava la llei. La política escolar controladora i centralitzadora encara feia acte de presència.

Preparació de nous cursos de Reciclatge

Amb el vigent decret calia posar-se a la feina. Després de tants esforços per aconseguir aquest propòsit, els organismes educatius catalans havien d'estar a l'altura. I els mestres, també. No podíem "quedar malament". És per això que es planteja l'organització d'uns nous cursos més seriosos amb un programa molt acurat per tal que, un cop finalitzat, els alumnes obtinguessin el títol de "Mestre de Català".

Primerament, la Comissió Mixta (més endavant hi entraré en detalls) havia de convalidar els títols que els mestres havien obtingut després de cursar el prereciclatge, el Reciclatge vigent fins llavors o cursos d'altres organitzacions que no fossin l'ICE, com és el cas d'Òmnium Cultural, l'Escola de Mestres Rosa Sensat o la Diputació. De tots aquests, es van acceptar els que tenien més garanties de professionalitat. Si no es donava el cas, caldria assistir als nous cursos de Reciclatge que s'estaven preparant. Com es pot veure, les principals autoritats de la normalització lingüística s'havien tornat més exigents un cop aprovat el Reial Decret.

Comissió assessora

Ja abans que s'aprovés el R.D. 2092/1978, la Generalitat (que ja estava restablerta provisionalment) havia format la Comissió Assessora de la Direcció General d'Ensenyament per tractar el tema de la normalització lingüística. Es van escollir representats d'entitats i organitzacions que havien vetllat per l'ensenyament del català al llarg dels anys anteriors. Aquestes organitzacions eren: l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat de Barcelona, els ICE, les Escoles Universitàries de Formació del Professorat d'EGB (UAB i UB), el Col·legi de Doctors i Llicenciats en Ciències i Lletres, l'Òmnium Cultural i l'Escola de Mestres Rosa Sensat.

Tots els representants es van reunir en ple 9 vegades, del 6 de juny al 4 d'octubre de 1978. La comissió es va dissoldre poc després que el Reial Decret es publicqués al B.O.E., el 2 de setembre de 1978. Per tant, van ser molt previsors i, amb molt poc temps, van treballar amb una gran intensitat i un gran esforç. Es respirava un ambient carregat d'il·lusió i optimisme, amb ganes

d'aplicar el nou decret com més aviat possible, però no de qualsevol manera. Maria Lluïsa Fabra va ser elegida secretària de la Comissió, on van assistir-hi personalitats com Antoni M. Badia i Margarit, Rafael Casals, Joaquim Molas, Pilar Huguet, o Joaquim Arenas.

Entre els principals punts que van tractar hi havia la necessitat de constituir grups de treballs amb diverses tasques designades. El que ens interessa és el grup dedicat a treballar qüestions d'intitulacions vàlides per ensenyar català i, sobretot, al Reciclatge de Mestres. Aquest grup de treball estava format per representants del IEC i dels ICE i va proposar un pla de Reciclatge d'unes 250 hores amb les matèries següents:

-3 nivells de Llengua (Llengua I, II, III)

-2 cursos de Didàctica (per a catalanoparlants i per a no-catalanoparlants)

-2 cursos de Cultura (Geografia-Història i Literatura)

-Uns cursos de llengua, molt flexibles, per a no-catalanoparlants.

Es pot observar que el programa no varia massa del que ja havia organitzat l'ICE anteriorment. Com que en principi ja funcionava tampoc calia canviar-lo. Alguns canvis destacats consistirien en l'augment dels horaris a tots els cursos, la divisió de la Didàctica per a no-catalanoparlants en dos nivells (A i B) i el reforçament de la Llengua I per als que procedien dels nivells amb problemes de llengua parlada. També s'oficialitzaria la matèria de Coneixement de Catalunya que, fins llavors, no s'impartia a tots els cursos de Reciclatge. Al llarg dels següents anys, s'incorporaria la Didàctica III, orientada a l'aprenentatge de lectures i l'expressió escrita com a suport del cicle inicial.

També es va acordar la fixació de proves unificades i supervisades pel mateix grup que establiria continguts i nivells. Tal i com s'havia establert anteriorment, les classes de Didàctica serien obligatòries i les de Llengua no, si l'alumne ja es considerava prou expert. Per tot això, ja es pot suposar, – i així ho van acordar–, que els mestres que havien assistit als cursos organitzats per l'ICE des del 1970 i els havien superat, se'ls concedia automàticament el permís per

ensenyar català a l'escola. Els que encara estaven en procés de Reciclatge haurien d'incorporar-se al nivell corresponent.

Per acabar, en una de les reunions de la Comissió Assessora es va acordar formar un grup de treball dedicat exclusivament a coordinar els continguts i nivells que calia donar als alumnes d'EGB. Aquest grup estaria format per membres de l'Assessoria de Didàctica del Català de Rosa Sensat, la D.E.C., la Ponència de Bilingüisme de la Inspecció, l'Òmnium Cultural i un director d'escola privada.

Comissió Mixta

Amb la publicació del B.O.E. la Comissió Assessora es va dissoldre i es va crear a la Comissió Mixta on hi entrarien personalitats del Ministeri d'Educació i de la Generalitat de Catalunya. Bàsicament, era una comissió política que es dedicava a oficialitzar el que havia aprovat la Comissió Assessora. Cal dir que tot va ser oficialitzat correctament, en especial, els cursos de Reciclatge.

Malgrat tot es van anar presentant una sèrie de problemes. Massa coses a fer i massa poc temps. Es volia reformar els plans d'estudis però la prioritat, de moment, era reciclar els mestres i després ja aprofundirien en altres temes. No es podia començar la casa per la teulada.

La convalidació de títols també va portar cua. Bàsicament, es produïen casos de mestres que havien assistit a cursos no organitzats per l'ICE però es considerava que ja tenien el nivell suficient per ensenyar. Això produïa que els assistents a les classes oficials de Reciclatge ho trobessin injust perquè aquells ja podrien ensenyar català a l'escola però ells encara havien d'esperar a finalitzar el Reciclatge amb l'esforç que suposava.

Per acabar, també es va decidir atorgar dos títols diferents, tot depenent dels cicles que cursessin els mestres. El primer constava de coneixements bàsics de la llengua i la cultura catalanes; per tant només calia cursar dos nivells de llengua i les didàctiques i les conferències de Cultura. Un cop superades aquestes matèries, es donava un certificat al mestre que li permetia ensenyar català a preescolar i a la primera etapa de l'EGB i en català a totes les matèries

de l'EGB. Si el mestre superava el segon cicle i adquiria el nivell superior de llengua catalana, se li atorgava el títol de Mestre de Català i podria ensenyar la llengua a la segona etapa de l'EGB.

Reciclatge definitiu a tot Catalunya

El principal objectiu del Reciclatge era retornar als mestres de Catalunya el coneixement de la seva llengua i de la seva cultura perquè la transmetessin als alumnes en un futur immediat. És cert que els cursos esporàdics i voluntaris havien servit de molt i que els que els havien fet partien amb un cert avantatge; però ara era l'escola qui havia d'exigir el nivell adequat. Després d'una preparació del programa i d'una organització general a contrarellotge, calia posar a la pràctica els cursos que la Comissió Assessora, presidida per Francesc Noy, havia designat. Calia, per tant, començar el més aviat millor, a finals d'octubre de 1978 a molt estirar.

Si tenim en compte que dels 30.000 mestres que hi havia en aquell moment a Catalunya, molts ni tan sols eren catalanoparlants i molts dels que ho eren no tenien prou coneixement de la llengua com per poder-la ensenyar, era d'esperar l'ona massiva de mestres que es van matricular als cursos de Reciclatge. A més, també els servia per obtenir més punts si tenir opcions de trasllat a altres centres, entre d'altres avantatges. Van influir-hi el fet que les possibilitats d'ensenyar en un centre es reduïen si els que obtenien el Títol de Mestre de Català els passaven a davant, quan l'ensenyament en català anava creixent. Molts no volien córrer aquest risc. Davant la gran aflluència de gent, les aules dels ICE quedaven petites. Per tant, les classes es van haver d'anar impartint a diverses escoles públiques o en alguna altra institució. Tot i així, la direcció del Reciclatge sempre va anar a càrrec dels ICE.

Abans de començar el curs 78-79 es van fer unes proves per tal de col·locar en els nivells corresponents les persones sol·licitants. En total s'hi van matricular 7.700 mestres. Aquesta massiva aflluència va causar un gran desbordament. Poques aules, poc professorat, poc temps.... es pot dir que es va descontrolar una mica la situació. En principi els cursos s'havien d'impartir de 6 a 9, fora de l'horari lectiu. El primer any, però, aquest horari no es va respectar gaire.

Alguns acabaven a les 10 de la nit i també calia afegir les classes de Didàctica que s'impartien els dissabtes al matí ja que requeria més hores que la llengua. El paper de la Didàctica era fonamental: a part de proporcionar eines per ensenyar a aprendre la llengua catalana, també s'ensenyava noves tècniques pedagògiques. Catalunya necessitava una escola actual i innovadora, lluny de les tècniques carques de l'escola franquista.

L'assignatura de Cultura de Catalunya va portar alguns problemes. Sobretot perquè molts dels professors que l'impartien eren uns experts en la matèria però no en la llengua. És per això que va augmentar l'exigència a l'hora d'escollir el nou professorat del Reciclatge i, com a mínim, havien de tenir el nivell mitjà de la llengua catalana.

En termes generals, el plantejament del Reciclatge estava basat en l'experiència prèvia que hem anomenat prereciclatge. Amb l'única diferència que el Reciclatge tenia caires d'oficialitat i exigia un concepte molt més teòric de la llengua que s'havia donat a l'anterior etapa.

Fins i tot, per fer els cursos més amens i dinàmics, en alguns casos es portaven personalitats del món de la cultura o l'espectacle perquè fessin conferències o bé sessions de cinema. Es pot dir que el Reciclatge era una "escola" tan recent i en procés de creixement que, al principi, era una improvisació constant i, sobretot, la il·lusió mai hi faltava.

El professorat

Depenent de les assignatures que s'impartien a les classes de reciclatge, es necessitaven professors experts en diferents especialitats per tal impartir-les. Per exemple, la matèria de Coneixement de Catalunya constava de diverses conferències sobre la història i la geografia de Catalunya dutes a terme per llicenciats en història, principalment. Tal i com he comentat anteriorment, alguns d'aquests professors no eren experts en llengua catalana i, aquesta carència, provocava alguna dificultat a l'hora d'impartir les xerrades.

És per aquest motiu que, ben aviat i com a derivació del reciclatge dels mestres, es van començar a impartir un seguit de cursets de reciclatge del

català destinats a llicenciats que exercien la docència en nivells superiors a l'EGB. Per exemple en instituts, Formació Professional, universitats, etc. Aquest tipus de cursos eren menys intensos i més limitats; constaven de poques hores i estaven centrats en l'aprenentatge de la llengua catalana. Tot i així, van tenir molt d'èxit perquè molts professors d'història, filosofia, ciències, matemàtiques, etc. trobaven necessari aprendre a fer un bon ús de la seva llengua a l'hora d'impartir les seves matèries en català.

Tornant als professors de reciclatge de mestres, cal fer esment en primer lloc de la matèria de les didàctiques per catalanoparlants i no-catalanoparlants. La majoria de professors que impartien aquestes classes eren mestres titulats que ja exercien tant en escoles com a la Normal. Alguns ja havien superat el prereciclatge o el mateix reciclatge o bé ja havien cursat la matèria de llengua catalana mentre estudiaven magisteri, per tant ja tenien suficients coneixements de la llengua catalana. Al principi, però, faltaven mestres experts en llengua catalana per tal d'impartir les didàctiques. És per això que molts ja havien assistit a altres cursos extraoficials que encara no eren organitzats per l'ICE.

Tal i com he mencionat abans, la J.A.E.C. de l'Òmnium Cultural i l'Escola de Mestres Rosa Sensat van efectuar una gran feina. La primera institució, però, estava destinada a gent en general que volia aprendre català i, no necessàriament, es dedicava als docents. En canvi, la segona institució sí que estava plenament dirigida als mestres. La seu inicial estava situada a Barcelona i caldria destacar-ne l'organització d'Escoles d'Estiu que, ben aviat, traspassarien fronteres i arribarien a tot Catalunya. Molts mestres de tot Catalunya assistien a conferències i cursos organitzats per "Rosa Sensat" on aprenien les tècniques pedagògiques més innovadores entre les quals hi havia les noves didàctiques per a la llengua catalana. Fins i tot, alguns llicenciats en filologia que es volien dedicar a la docència hi assistien. Per tant, aquests mestres sortien amb idees renovades i molt ben preparats per impartir classes de didàctica als cursos de reciclatge.

Concretament, a Girona les Escoles d'Estiu es van iniciar el 1971. La del 1975, anomenada Escola Dalmau Carles és la que va tenir més ressó a nivell general. Ben aviat, el "Moviment de Mestres" va passar a dirigir i organitzar aquestes escoles. M'agradaria destacar la de l'any 1979, ja que va ser la primera on es van fer cursos de Didàctica de la Llengua (*Vegeu annex 4*). D'aquesta manera, els mestres que cursaven el Reciclatge en podrien escurçar la durada i ja no els caldria repetir aquesta assignatura de nou.

En segon lloc, trobem la matèria de llengua catalana en tots els seus nivells. Molts dels professors que l'impartien eren llicenciats en Filologia catalana recent sortits de la Universitat o, fins i tot, en procés d'acabar la carrera. I és que, d'aquesta llicenciatura, tot just se n'havia donat el tret de sortida el curs 73/74. És per això i, tal i com m'han comentat algunes persones entrevistades que molts no tenien ni idea d'ensenyar i s'havien d'enfrontar a mestres que feia anys que exercien com a tals i, alguns d'ells, no es mostraven gaire partidaris d'ensenyar la llengua catalana. Tal i com he explicat, alguns ja assistien a conferències de "Rosa Sensat" per tal d'estar al dia de les últimes tècniques pedagògiques.

Però amb llicenciats en filologia catalana no n'hi havia prou, i menys durant els primers anys del reciclatge. La demanda era cada vegada més elevada i es necessitaven professors de català el més aviat millor. Molts dels que havien aprovat els cursos organitzats per la J.A.E.C de l'Òmnium Cultural, a través d'unes proves d'aptitud, ja eren prou experts en llengua catalana. Per tant, encara que molts d'ells no es volguessin dedicar a la docència, van ser convidats a exercir de professors de català, tant al Reciclatge de mestres com a les escoles. A partir del 1978, arran de la llei de la regularització del català a l'escola, l'ICE es va tornar un pèl més exigent. Tots aquests professors que havien après el català a través de l'Òmnium, tenien un període de 5 anys per estudiar Magisteri o bé Filologia Catalana si volien dedicar-se a la docència.

Finalment, trobem casos més aïllats com ara el dels capellans que també exercien de professors de català al Reciclatge o a la Normal, quan el català ja era una matèria a la diplomatura de Magisteri. Com que al Seminari s'havia

seguit impartint classes de català durant el franquisme, gaudien d'un cert avantatge. Molts d'ells, a més, van complementar els seus estudis amb la Llicenciatura en Filologia Catalana.

Estructura dels exàmens

Joan Solà, catedràtic de Llengua catalana de la Universitat de Barcelona, era l'encarregat d'organitzar els cursos de Llengua del Reciclatge. També va presidir una comissió que preparava els exàmens dels cursos. Aquesta Comissió estava formada per membres de tot Catalunya per tal que no es digués que els exàmens afavorien algunes comarques o bé estaven influenciats per la centralització de Barcelona. Per exemple, es tenien en compte tots els trets dialectals del català i aquest fet va desembocar en grans dificultats a l'hora de preparar les proves de Lèxic i Fonètica.

Així doncs, es va preparar un examen que pogués ser corregit per tothom. Un dels punts en contra era que l'alumnat es centrava més en escriure paraules conegudes i no fer faltes d'ortografia que no pas en fer una bona redacció. Per tant, no sempre es podia conèixer bé el nivell dels mestres. A part dels problemes a l'hora d'elaborar les proves de Fonètica, se'n van presentar d'altres. Com que la gent que corregia era de poblacions tan diverses es va decidir fer una Comissió per supervisar els exàmens. Així, tot l'alumnat seria valorat de forma objectiva i sota els mateixos criteris. Aquesta Comissió no va ser ben acceptada per tothom i, per això, els encarregats de corregir es miraven els exàmens amb quatre ulls per tal que no es dubtés de la seva professionalitat. Es va acordar que els exercicis que donaven més punts eren els de redacció i dictat. Amb aquestes dues parts superades, pràcticament sempre s'aprojava l'examen.

Canvis a partir de l'any 1980

Política lingüística de la dècada dels 80

L'aprovació de l'Estatut d'Autonomia, el 18 de setembre del 1979, va suposar la determinació de la norma institucional bàsica de Catalunya, d'acord amb el que s'havia establert a la Constitució espanyola del 1978. Gràcies a moltes de

les transferències de competències, la Generalitat (restaurada l'abril de 1980) tindria plens poders legislatius i administratius en matèria d'educació (octubre de 1980). A partir d'aquest moment, s'obre un període progressiu de catalanització a les escoles. De moment, l'ensenyament de 3 hores setmanals del català, tal i com regulava la llei el 1978, ja havia viscut un augment significatiu en només 3 anys, tal i com demostren els següents percentatges:

Curs 1978-79: 61,2%

Curs 1979/80: 87,6%

Curs 1980/81: 90%

Fins el 1982, no sortiria un nou Decret referent al català a l'ensenyament. A l'agost d'aquest any, doncs, el decret 270/1982, fixava la primera generalització de l'ensenyament en català d'una o més àrees o matèries. Per tant, el seu rol de llengua vehicular començava a prendre forma. Tot i així, tal i com regularitzava el Ministeri d'Educació amb el Decret de "Ordenación de la EGB y fijación de las enseñanzas mínimas para el Ciclo Inicial" (R.D. 69/1981. B.OE. 17-1-81), s'havia d'establir un mínim de quatre hores setmanals de castellà. Per tant, encara que molts centres ja ensenyessin en català, es volia assegurar que no es deixés d'impartir la llengua castellana.

Com que Catalunya va ser la primera comunitat autònoma amb competències en matèria d'educació, va poder generalitzar l'ensenyament en català a pràcticament totes les matèries, excepte les quatre hores mencionades. Tot i així, arran del cop d'estat del 23 de febrer del 1981, un grup d'intel·lectuals i professors van publicar un manifest al *Diario 16* de Madrid titulat: "*Por la igualdad de derechos lingüísticos en Catalunya*" on criticaven els intents legislatius per a la normalització del català, fet que provocava un enfrontament social en què el castellà es sentia discriminat i que podria derivar en una amenaça de la democràcia i la pau social. Aquesta denúncia no es corresponia amb la realitat ja que, a Catalunya, s'impartien les mateixes hores de llengua catalana que de castellana. Els intel·lectuals signants, pel que sembla, no tenien gaire coneixement de la realitat social i lingüística de Catalunya perquè,

en cap moment, la normalització del català va suposar els problemes que vaticinaven.

A partir d'aquest succés, però, i amb les creixents "amenaces" del Govern de limitar els drets autonòmics, neix la "*Crida en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalana*", en un acte celebrat a la Universitat de Barcelona a partir del qual es crea un document públic que mostra un desacord total amb el "Manifiesto" i defensa els drets i competències de la Generalitat en matèria d'educació i normalització lingüística.

Definitivament, aquest "Manifiesto" no va anar més enllà. Catalunya va respondre amb el document públic de defensa i, ben aviat i tal i com he mencionat abans, sorgiria el nou Decret del 1982, on es generalitzaria l'ensenyament en català. La veritat és que la nova etapa democràtica amb el PSOE tot davant, serà favorable als interessos de Catalunya. A partir de la LRU (Llei de Reforma Universitària), es normalitza l'ús del català a les universitats catalanes. Però no va ser fins el 1985 que es va aprovar la LODE (Llei Orgànica reguladora del Dret a l'Educació), la llei més important des de la LGE del 1970 i que suposaria una gran renovació de la política escolar comparable a nivell europeu. El principi en el qual es basava era la "llibertat d'ensenyament" i donava èmfasi a la pluralitat lingüística i cultural d'Espanya.

Llei de Normalització Lingüística

El 6 d'abril del 1983, el Parlament de Catalunya va aprovar la primera Llei de Normalització Lingüística. La principal finalitat era tornar la llengua catalana a tots els àmbits; tan a l'ús oficial, com a l'educatiu, als mitjans de comunicació i donar suport a l'ús social. És per aquest motiu que es van iniciar un seguit de campanyes de promoció i sensibilització favorables a l'ús del català com la d'*El català, cosa de tots* (1982) o *Depèn de vostè*, (1985-1986). A les escoles, cal destacar l'arrencada de l'ambiciós projecte de la Immersió Lingüística.

De totes maneres, el procés d'incorporació de l'ensenyament en català encara era lent, però en només 6 anys, augmentaria d'una forma abismal. Així com durant el curs 1978-79 només un 3,35% de les escoles ensenyaven totalment o parcialment en català, al curs 1984-85 el percentatge ja seria del 85,75%.

Definitivament, quedava demostrat que el traspàs de competències en matèria d'educació i les polítiques de normalització lingüística havien significat un gran impuls a la llengua catalana.

En els annexos incorpore dos documents gràfics referents a l'ensenyament en català. Primerament, una taula que mostra els percentatges de l'ensenyament parcial o total en català a tot Catalunya des del curs 1978-79 fins el 1984-85 i, l'altra, una font gràfica que mostra els percentatges de l'ensenyament en català a les comarques gironines del curs 1980-81. (*Vegeu annex 5*)

Tot seguit, torno a l'explicació de la història del Reciclatge en el punt en què ho havia deixat.

Canvi de dependència de l'organització del Reciclatge

A partir del 1980, amb la restauració de la Generalitat, els cursos de Reciclatge passaven a dependre del S.E.D.E.C. Tot i així, l'ICE seguia sent-ne un puntal i mantenia el seu rol d'organització sota la supervisió del S.E.D.E.C, això sí. El Servei d'Ensenyament del Català va ser un servei creat el 1978 per la Generalitat de Catalunya amb la finalitat d'aconsellar les entitats educatives en matèria de l'ensenyament del català. Ha estat el principal impulsor dels programes d'Immersion Lingüística a les escoles de Catalunya.

El Reciclatge seguia el seu curs sense gaire canvis més a partir d'aquest. S'anaven acomplint els objectius prefixats i els mestres, tan bon punt assolien els cursos amb èxit, ja podien anar a transmetre els coneixements a les escoles. Com que els que reunien aquestes característiques encara eren relativament pocs, havien d'assumir moltes tasques als corresponents centres docents. Es donaven casos, tal i com mostraré en les entrevistes, de mestres que tenien una tutoria i, a més, havien d'impartir classes de català a gairebé tots els altres cursos de l'EGB. En canvi, molts mestres castellanoparlants només podien impartir classes a la seva única tutoria i quan venia un altre mestre a fer classes de català als seus alumnes, quedaven alliberats i disposaven d'hores lliures per realitzar altres tasques com corregir o programar. Val a dir que els Mestres de Català no donaven a l'abast amb tanta feina i, al final de cada jornada, quedaven ben fatigats. Per sort, la majoria eren joves

amb empena i il·lusió, amb ganes d'ensenyar de nou la nostra llengua i això compensava l'absorbiment que la tasca els ocasionava. A més, vista la situació que s'estava creant, molts mestres castellanoparlants van acabar cedint a cursar el Reciclatge.

És per això que el principal problema del Reciclatge sempre va acabar essent la llengua oral. Molts mestres castellanoparlants van acabar obtenint el títol de Mestre de Català perquè superaven les proves escrites, però no sabien parlar la llengua. Per tant, tenir el títol no era garantia de res si després no el podien ensenyar a les escoles. Potser s'hi esforçaven mentre cursaven el Reciclatge, però un cop obtenien el títol, de vegades, no el tornaven a parlar més i, encara menys, si vivien en barris molt castellanitzats. Cal dir que no sempre era així; també hi havia molts mestres castellanoparlants que s'esforçaven i mostraven interès per aprendre la nostra llengua, sobretot en el registre oral.

Al llarg del curs 1981-82 el Reciclatge va ser objecte d'algunes millores. L'ICE de la UAB va passar a ser dirigit per dues persones per tal que es repartissin les tasques administratives i les de qüestions del Reciclatge. A partir d'aquest curs, es va aconseguir preparar i editar molt material que serviria de gran ajut pels professors. També se'n van haver de contractar de nous davant la demanda de matriculacions de mestres. Fins i tot, a alguns se'ls va donar el permís per cursar les Didàctiques a les Escoles d'Estiu; així acabarien abans el Reciclatge i no caldria contractar tan professorat nou.

Revisió i millora dels programes

La Generalitat va veure que calia efectuar una renovació i no va trigar a posar fil a l'agulla. Es va posar en contacte amb el nou Servei de Formació i Perfeccionament del Professorat de la Direcció General d'Universitats i, aquests, van prendre les regnes de la situació.. Es va formar un grup de treball amb diversos professors que s'encarregarien de vetllar pels següents termes:

-Suport al professorat a través de jornades i seminaris.

-Adequar els cursos de Reciclatge a les necessitats de l'escola.

- Procurar l'estabilitat del professorat davant la precarietat del contracte.
- Reforçar i modificar l'avaluació.
- Incentivar l'interès dels mestres a través de les repercussions laborals.
- Revisar els programes (les Cultures sobretot).

Durant el curs 1983-84, aquest grup va estar treballant sobre aquests punts i va decidir concloure la feina amb un seguit de concrecions: repartir una enquesta sobre la necessitat del Reciclatge, celebrar unes jornades dedicades a la formació del professorat i revisar els programes i l'avaluació corresponent.

Les jornades van tenir èxit d'assistència i van servir per reforçar els altres punts tractats. Els professors de l'ICE es reunien diversos caps de setmana a diferents punts de Catalunya per tal de descentralitzar les trobades. Estava clar que l'essència del programa havia de continuar sent la mateixa, però sí que van acordar retocant algunes parts, sobretot renovar els programes dels cursos dels tres nivells de llengua. Quant a aquests mateixos cursos, però per castellanoparlants, es van introduir noves tècniques orals com per exemple el curs "Digui, digui..." que va ocasionar una gran millora d'expressió oral.

Afluència diversa segons la zona de Catalunya

Un punt a tenir en compte era la situació lingüística de Catalunya, molt variada segons la zona. A la ciutat de Barcelona i rodalies era on s'havia instal·lat la major part de la població immigrant castellanoparlant al llarg dels anys 40, 50 i 60. En canvi, a la resta de Catalunya, sobretot a les zones rurals, la població era majoritàriament autòctona i, per tant, catalanoparlant en la seva majoria.

Aquestes dues cares de la moneda van influir molt en l'èxit del Reciclatge. Així com a Tarragona, Girona i Lleida el percentatge de mestres sobre el total existent que es van reciclar va ser molt elevat, al cinturó de Barcelona va succeir tot el contrari. En els primers casos i gràcies a la gran afluència de mestres des de bon principi, els cursos de Reciclatge van durar pocs anys perquè, ben aviat, ja no van ser necessaris. En el segon cas, la tasca del Reciclatge va ser molt més complicada i feixuga degut a la barreja de mestres

catalanoparlants i castellanoparlants. Malgrat que molts dels mestres ja havien nascut aquí, alguns no sabien parlar català. Això feia que cada any els cursos de llengua oral i didàctiques per a no-catalanoparlants tinguessin un gran nombre de matrícules, però encara els faltava cursar tota la resta de matèries. Tot plegat va provocar un estancament i una lentitud que complicava l'avançament dels cursos i també va suposar una gran inversió econòmica per tal de fer front a tanta demanda. En canvi, a la resta de Catalunya, majoritàriament els cursos transcorrien de forma més àgil i regulada.

Val a dir que aquest problema va persistir al llarg de molts anys i, actualment, encara és present. I és que la base de tot és l'actitud de cadascú. Amb dedicació, esforç i interès tampoc resulta tan difícil aprendre una llengua nova, i menys si s'hi porta convivint molts anys. Però si l'actitud és dolenta, llavors ja trontolla tot. Fins i tot, es donava el cas que alguns partits polítics no donaven gaire suport als cursos de Reciclatge i aconsellaven als mestres que decidissin lliurement el que els fos semblés millor pel seu interès. Aquest detall incentivava la negativitat de mestres no-catalanoparlants a l'hora d'encarar els cursos. Definitivament, no fa falta dir gaire res més.

Fi del Reciclatge

El pla de Reciclatge va fixar el punt i final al curs 1988-89. Així s'havia planejat quan es va iniciar el projecte. Es va considerar que tots els mestres que s'havien format durant el franquisme ja havien tingut suficient temps per reciclar-se. L'altra qüestió és si havien volgut; cal recordar que mai va ser una obligatorietat. Però bé, un ja es pot adonar sense donar-hi massa voltes que aquests cursos havien estat altament recomanables i imprescindibles per adquirir un suficient i necessari coneixement de la llengua.

Tot i així, la Generalitat ja va donar pas a altres recursos per si els mestres es volien continuar reciclant. De fet, sempre hauria de ser així ja que, sovint, cal una actualització i renovació per tal de no estancar-se o permetre que caiguin en l'oblit certs coneixements. A més, de mestres no-catalanoparlants sempre n'arribaran i, per tant, necessitaran conèixer la llengua catalana per tal d'exercir a la docència. En aquell moment, però, quines alternatives hi havia per

aprendre català? Per als que cursaven Magisteri ja tenien la seva assignatura a la Universitat. Pels mestres en actiu, inicialment, es van organitzar uns cursos que no van tenir gaire tirada:

-F.O.P.I (Formació Permanent Institucionalitzada)

-P.I.P. (Pla d'Immersion per al Professorat)

-P.A.C. (Pla d'Aprofundiment de Llengua Catalana)

Seguidament, i fins als nostres dies, han existit i segueixen sent vigents diverses opcions per aprendre o millorar la llengua catalana. Una d'aquestes opcions és cursar el Grau en Llengua i Literatura Catalanes (Llicenciatura en Filologia Catalana fins fa relativament poc), una altra seria assistir als cursos de la Direcció General de Política Lingüística per professorat d'educació infantil i primària i d'educació secundària, o bé realitzar cursos de l'Escola Oficial d'Idiomes; entre molts d'altres cursos dissenyats per diverses organitzacions i institucions.

Voldria parar un moment l'atenció a la segona de opcions mencionades. Retrocedint a l'explicació de la política lingüística dels anys 80, m'agradaria recordar de nou la Llei de Normalització Lingüística del 1983. A part de moltes de les campanyes que va impulsar, en destaca la creació del Consorci per la Normalització Lingüística (CPNL) el 1988, un organisme que encara té un pes important a la societat catalana d'avui dia. Encara que els cursos que ofereix vagin destinats a la població adulta en general, també ha tingut i té un pes important en l'aprenentatge i la millora del català a mestres no-catalanoparlants i catalanoparlants. Es podria dir, doncs, que el CPNL d'alguna manera va prendre el relleu dels cursos del Reciclatge ja que es va crear en el moment que aquests van segellar l'últim capítol de la seva curta però intensa història.

PLA GENERAL I MATERIAL DEL RECICLATGE

Tot seguit, entraré en detalls del programa i del contingut dels cursos que va acordar la Comissió Mixta el 1978. Aquest pla general va quedar plasmat en un fulletó editat pel Servei Central de Publicacions de la Generalitat de Catalunya el 1979. Per tant, exposaré l'orientació del programa a seguir en cada assignatura que s'impartia i alguns dels materials didàctics que servien de suport. Com que les referències bibliogràfiques són molt extenses, només recalcaré les més importants i les que la majoria de mestres i professors entrevistats coincideixen que feien servir amb més freqüència. A més, als annexos hi afegiré fotografies d'exemples d'alguns d'aquests materials didàctics (*Vegeu annex 6*).

Matèries i divisió de cicles

Els cursos de Reciclatge es componien de les *unitats* següents:

1. Llengua nivell primer (60 h.)
2. Llengua nivell segon (60 h.)
3. Llengua nivell tercer (60 h.)
4. Didàctica de la Llengua per a EGB (30 h.)
5. Didàctica de la Lectura i l'Escriptura per al cicle preparatori (50 h.)
6. Didàctica de la Llengua per a nens no-catalanoparlants (30 h.)
7. Cultura catalana: Coneixement de Catalunya (40 h.)
8. Cultura catalana: Geografia i Història (50 h.)
9. Cultura catalana: Literatura (30 h.)

Programa especial de Llengua per a mestres no-catalanoparlants (2 nivells de 60 h. i un de 90 h.)

Per tal de completar el primer cicle calia cursar les unitats 1,2 i 7, i una de les tres unitats de Didàctica a escollir. Amb la superació d'aquest cicle, el mestre

rebia la capacitat d'ensenyar la llengua catalana només a Preescolar i a la primera etapa de l'EGB, però sí que podia ensenyar en català a la resta de cursos.

Si el mestre volia obtenir el títol específic de Mestre de Català (*Vegeu annex 7*), havia de superar el segon cicle. Per tant, a més de les unitats anteriors, havia de cursar les unitats 3, 8 i 9 i una altra de les Didàctiques que no hagués cursat al primer cicle. Amb la superació dels dos cicles, el mestre podria ensenyar la llengua catalana a tots els cursos de l'EGB.

El programa especial de Llengua per a mestres no catalanoparlants era una ampliació de la primera unitat, ja que constava de més hores i era específic per a aquest tipus de mestres. Un cop superat amb èxit, ja podria accedir a la unitat 2 amb la resta de mestres catalanoparlants.

Llengua

L'objectiu del programa de llengua, dividit en tres nivells, era donar un coneixement pràctic i suficient de la llengua normativa, la seva estructura, les seves variants, la seva història i dels seus problemes. Per tant, les classes havien de ser bàsicament pràctiques, tot incentivant una classe activa a partir de grups de treball. També s'havia d'acostumar l'alumne a consultar i fer ús constant de diverses obres com diccionaris, gramàtiques, vocabularis, etc.

Els principals apartats tractats eren la fonologia i ortografia (30%), el llenguatge (30%), la morfosintaxi (30%) i la dialectologia i la història de la llengua, entre d'altres (10%). Segons el nivell de la llengua, es tractaven diferents temes de cada apartat, de menys a més dificultat.

1.Llengua nivell primer

Fonètica – ortografia: So i grafia, fonemes vocàlics, normes ortogràfiques de les vocals, fonemes consonàntics, ortografia de les consonants i el guionet.

Morfosintaxi: Determinació de la frase, identificació del subjecte i predicat, el sintagma nominal, el complement nominal, el determinant, el sintagma adjectiu i determinatiu, els substituïts en el sintagma nominal i el sintagma verbal.

Llenguatge: (lèxic, semàntica, estilística): La comparació lliure i la lexicalitzada, la polisèmia, la metàfora, la metonímia, la derivació, els gentilicis i els castellanismes.

Caracterització del català: caracterització geogràfica i demogràfica, concepte de llengua i dialecte i tipus de dialectes geogràfics.

2.Llengua nivell segon

Fonologia - ortografia: Recapitulació dels temes de fonologia del nivell I, excepcions de grafies consonàntiques en posició final, ortografia de cultismes i pseudo-derivats, aprofundiment de l'accent diacrític i la dièresi, fonètica sintàctica: contacte de vocals i consonants i introducció a la transcripció fonètica.

Morfosintaxi: Verbs irregulars, funcions i complements dels verbs, l'adverbi i el sintagma adverbial, ús dels pronoms febles, ús de les preposicions en els complements corresponents, la inserció nominal, adjectiva i adverbial, l'article neutre amb oracions de relatiu, modalitats de la frase, ús del gerundi i canvi i caiguda de preposicions

Llenguatge: (lèxic, semàntica, estilística): Sinònims i antònims; registres o nivells de llenguatge; llenguatge vulgar, familiar i culte en català; mots formats per composició.

Història social de la llengua: Durant el curs, els alumnes hauran de redactar un treball – resum d'història de la llengua, tenint en compte conceptes com la diglòssia, el conflicte lingüístic i la normalització lingüística.

3.Llengua nivell tercer

Fonologia – ortografia: Esquemes de funcionament del sistema fonològic, les bases del codi ortogràfic: connexió amb el sistema fonològic i amb les normes fonètiques; el paper de les variants dialectals i de la tradició escrita (llatina i romànica).

Morfosintaxi: El sintagma nominal: funcionament de la morfologia del nom, l'adjectiu i els determinants; el sintagma verbal: variants en la morfologia del verb; el complement atributiu i els seus substituïts; usos de preposicions en el complement d'objecte i en els adverbis; la concordança del participi; el funcionament de les situacionals com a preposició i com a adverbi; frases amb subjecte indeterminat; el relatiu col·loquial i literari; l' infinitiu, el gerundi les perífrasis verbals; la concordança verbal en les temporals i les condicionals; la possibilitat de la doble negació; la passiva en català i la frase comparativa.

Llenguatge (lèxic, tècniques d'expressió escrita): Estudi pràctic del lèxic conflictiu, paper de l'arcaisme i del barbarisme, fons dels cultismes, els neologismes, frases curtes i frases llargues, el paràgraf, la descripció, la narració, el diàleg, el monòleg, la notícia, l'article, la recensió i la ressenya, el resum i la definició.

Dialectologia: Durant el curs, els alumnes hauran de redactar un treball sobre les característiques fonètiques, morfosintàctiques i lèxiques d'un dialecte.

Lectures obligatòries

Els alumnes rebien una llista de llibres de lectura obligatòria. Els del nivell primer n'havien de triar tres i treballar-los segons la fitxa de lectura que se'ls hi donaria. Els del nivell segon i tercer n'haurien de triar dos i seguirien el mateix model de treball que al nivell primer.

Els alumnes que es presentaven per lliure (cal recordar que l'assistència a les classes de llengua no era obligatòria i es podien presentar directament a les proves finals si ja es creien prou capacitats); també havien de triar un llistat de llibres i, en el moment d'examinar-se, se'ls farien preguntes relatives als llibres que havien seleccionat.

Bibliografia principal

ASSESSORIA DE DIDÀCTICA DEL CATALÀ, *Vocabulari bàsic infantil i d'adults*, Col·lecció "Didàctica de la llengua", núm. 1, Bibliograf, Barcelona, 1979.

COROMINES, Joan, *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, Col·lecció Raixa, Moll, Palma de Mallorca, 1972.

FABRA, Pompeu, *Gramàtica catalana*, pròleg de Joan Coromines, Ed.Teide, Barcelona, 1977.

FABRA, Pompeu, *Les principals faltes de gramàtica*, "Col·lecció Popular Barcino", núm.2, Ed. Barcino, Barcelona, 1937.

GALÍ, Alexandre, *Introducció a la gramàtica*, Col·lecció "Baldiri Reixach", núm 2, Ed.Proa, Barcelona 1977.

MARVÀ, Jeroni, *Curs superior de gramàtica catalana. Grau superior*, Col·lecció "Manuals Lingüístics", núm,3 Ed.Barcino, Barcelona, 1969.

VALLVERDÚ, Francesc, *El fet lingüístic com a fet social*, Col·lecció “Llibres a l’abast”, núm. 108, Edicions 62, Barcelona, 1973.

Gresol. Lectura i llenguatge, Col·lecció “Llibres per a l’ensenyament”, núm. 1, Ed. Spes, Barcelona, 1970.

“Fitxes Ruaix”:

Per acabar, voldria fer un esment especial al conjunt de materials que s’apleguen sota el nom de *El català en fitxes*, o dit col·loquialment, “fitxes Ruaix”. L’objectiu era reunir en una sola obra (orgànica, resumida, clara, pràctica, moderna i flexible) les notícies, les observacions, les normes i els coneixements en general, sobre la pròpia llengua, que hauria de saber tot català mitjanament culte. Es dividia en tres volums: el primer, tractava els temes introductoris de fonètica i ortografia; el segon, tractava la morfologia i la sintaxi i, finalment, el tercer tractava el lèxic i l’estilística.

Hom pot veure que aquest material semblava fet a mida pels cursos de llengua del Reciclatge. La peculiaritat que el feia especial és que cada volum anava acompanyat d’uns plecs d’exercicis dividits en dos nivells per tal que els realitzessin els alumnes i, a més, d’uns llibres complementaris destinats als professors amb suggeriments didàctics. L’autor és Josep Ruaix i Vinyet i ell mateix n’era l’editor amb la col·laboració de la D.E.C. d’Òmnium Cultural.

Definitivament, aquestes “fitxes” van servir de gran ajut als cursos de llengua i és el material ben més recordat de la majoria de persones entrevistades.

Programa especial de llengua per a no-catalanoparlants

Davant la carència de domini de la llengua oral i escrita dels alumnes no-catalanoparlants va caldre desenvolupar el contingut de la Llengua I en tres blocs específics per aquest tipus de mestres.

El nivell A reunia els que no entenien el català i si el parlaven ho feien amb greus dificultats. El nivell B reunia els que entenien i parlaven bé el català però tenien unes llacunes que no els permetien expressar-se amb total comoditat. Per acabar, el nivell C reunia els que ja es veien capacitats per seguir el

programa de Llengua I però encara necessitaven pràctica oral. Malgrat tot, en tenir una durada de 90 h., un cop finalitzat aquest nivell ja es podien afegir amb la resta de mestres catalanoparlants a la unitat de Llengua II. Abans d'iniciar els cursos, se'ls passava una prova per determinar quin nivell els corresponia. Si en acabar el nivell B ja es considerava que tenien un bon nivell, podien saltar-se el nivell C i anar directament al curs de Llengua I amb els catalanoparlants.

El principal objectiu d'aquest programa especial era la pràctica d'expressió oral, per tal que el mestre adquirís unes estructures i vocabulari bàsic que li permetessin desenvolupar-se en català en un mínim de normalitat. Per tant, es prestava especial atenció a l'hàbit fonètic. Tot seguit, ja es procediria a les nocions bàsiques de lèxic i morfosintaxi. Aquests eren els principals temes a tractar:

Fonologia-ortografia: Adquisició dels trets fonològics diferents del castellà, exercicis de repetició i memorització per corregir errors freqüents i treball de comprensió i expressió oral.

Lèxic i llenguatge: Comparació, sinonímia i composició.

Morfosintaxi: morfologia nominal, derivació, morfologia verbal, determinants, adverbis de manera, temporals, situacionals, quantitatius i altres estructures. Aquests temes serien tractats en dos blocs. Al primer, es tractarien els conceptes més bàsics de cada apartat de morfosintaxi i, el segon, els més elevats.

Didàctica de la Llengua

L'objectiu del programa de Didàctica era proporcionar els recursos didàctics i metodològics, les tècniques i el material complementari que calia emprar per ensenyar la llengua catalana a l'EGB. Les principals dificultats de la didàctica de la llengua provenien de la persistència i l'ombra massa allargada del tipus d'ensenyament aplicat durant el franquisme. Era el que havien rebut els mestres i, inevitablement, podien caure en el perill de retransmetre'l als futurs alumnes. Aspectes com l'ortografisme, el memorisme, els estereotips anacrònics, les valoracions de nivells molt tradicionals, etc eren detalls d'aquell ensenyament tan típic del franquisme.

És per això que calia renovar-se i transmetre als mestres les tècniques pedagògiques més innovadores, en aquest cas, de l'ensenyament de la llengua. Aspectes com l'ús models literaris i ja de ben petits (cançons, jocs, rondalles...), l'aprenentatge sistemàtic i gradual del llenguatge, l'ensinistrament en la discussió, la reflexió, el resum, la definició, etc. Serien allò que caldria aplicar per ensenyar bé la llengua catalana. Aquest era l'objectiu de les classes de didàctica de la llengua.

4. Didàctica de la Llengua per a EGB

Els objectius de les classes de llengua als nens es classificaven en objectius per a la llengua oral i per a la llengua escrita. De la primera, havien d'aprendre a escoltar els altres, a expressar-se oralment de manera comprensible, a comprendre el missatge oral i a conversar amb els companys sobre situacions de la vida. En l'àmbit de la llengua escrita, havien d'aprendre a manifestar interès pels textos escrits, a saber llegir en veu alta i en silenci, a adquirir una bona comprensió lectora i a tenir un bon nivell d'ortografia.

Els recursos i la metodologia perquè els infants aprenguessin les bases de la fonologia i l'ortografia eren diversos. En la primera etapa podien fer servir textos de la literatura popular, treballar els sons a partir de làmines o dibuixos, treballar amb diccionaris muts i diccionaris de classe o realitzar dictats. A partir de la segona etapa es podien fer introspeccions en parlars diversos mitjançant treballs de camp, plasmar aquests treballs en forma d'estudi monogràfic (àlbums o murals), també es podia treballar sistemàticament amb exercicis adequats de fonètica i ortografia i, per acabar, que no faltessin els dictats periòdics de verificació.

Per treballar aspectes del llenguatge com la comparació, la polisèmia, la metàfora, la sinonímia, nivells de llenguatge, la derivació o interferències de lèxic català-castellà també podien disposar dels recursos i metodologia següents. En la primera etapa podien treballar el llenguatge a través d'antologies, textos i folklore i aprofitar aquests textos per treballar aspectes de la programació. A partir de la segona etapa, calia treballar a partir de textos literaris i realitzar exercicis sistematitzats de reforçament.

Quant a la morfosintaxi, caldria treballar sobre textos per comprovar si les estructures lingüístiques que els nens utilitzen són adequades al seu nivell escolar. A la segona etapa els nens podrien realitzar exercicis on es treballessin aspectes més mecànics.

Un aspecte important, com és la literatura, es podia tractar amb la lectura col·lectiva i individual i assistir a la biblioteca escolar per tal que els infants anessin adquirint sensibilització envers la lectura. A més, anirien aprenent a fer recensions de les obres llegides i a lligar-les amb autors i èpoques. Per acabar, la sociolingüística i la lingüística es podien tractar a través de l'ús de mapes, dades estadístiques, elaboració de vocabularis de correspondències entre les llengües romàniques, el treball de camp o aprenent a fer ús de la bibliografia adequada.

5. Didàctica de la Llengua i l'Espectura per al cicle preparatori

Aquest curs de Didàctica anava destinat a proporcionar recursos didàctics i metodològics que calia emprar per tal d'ensenyar la llengua catalana a preescolar i a 1r i 2n de l'EGB. Per tant, es podria considerar una ampliació específica de l'anterior.

Bàsicament, mostrava recursos per tractar temes com els elements de: l'aprenentatge de lectura i escriptura i relacions entre ells; les classes col·lectives de lectura; els elements de comprensió; el vocabulari mínim de lectura; els elements de la mecànica; (el fonema, so i grafia); el quadre de relacions entre els fonemes consonàntics; el quadre d'enllaços entre els fonemes consonàntics i les grafies ; la matriu sil·làbica de les consonants; el quadre de les vocals; els problemes dialectals i l'aportació de les metodologies científiques a l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura, i recursos generals.

6. Didàctica de la llengua per a nens no-catalanoparlants

La tasca d'aquest curset era delimitar els objectius de l'ensenyament de la llengua catalana a nens no-catalanoparlants i adquirir els recursos didàctics per tal d'aconseguir-ho.

Cal destacar que ensenyar català a aquest tipus de nens no era el mateix que ensenyar qualsevol altra llengua com l'anglès o el francès; i és que, al cap i a la fi, aquests nens vivien en constant contacte amb aquesta llengua. Per tant, calia fer possible que assumissin progressivament la realitat que els envoltava; aquest aprenentatge els permetria poder seguir qualsevol activitat cultural, recreativa i/o social del país.

Bàsicament, el curs de didàctica mostrava recursos per tractar temes com: l'ensenyament de la llengua en una situació de llengües en contacte; comparació de les dues llengües; bases per a una didàctica de la llengua catalana per a no-catalanoparlants; programació de continguts per a la primera etapa de l'EGB; didàctica de la llengua oral; didàctica de la llengua escrita; mitjans auxiliars que es podrien utilitzar a les classes; sistemes d'avaluació; anàlisi del material disponible i problemàtica de la introducció de la llengua catalana a la segona etapa de l'EGB.

El material recomanat per a l'ensenyament a les escoles era divers i molt diferent del que es feia servir per a nens catalanoparlants. Es proposava un seguit de recomanacions als mestres per a cada curs de l'EGB, format per llibres de llengua, de lectura i material auxiliar que serien de gran ajut.

Bibliografia general

ALCOVERRO, Carme; LARRUELA, Enric, *Orientacions per a l'ensenyament de la llengua catalana a EGB*, Col·lecció "Baldiri Reixach", núm 1, ed. Proa, Barcelona, 1978.

ASSESSORIA DIDÀCTICA DEL CATALÀ, *Vocabulari bàsic infantil i d'adults*, Col·lecció "Didàctica de la Llengua", núm.1, Biblograf, Barcelona 1979.

GALÍ, Alexandre, *L'ensenyament de l'ortografia als infants*, "Col·lecció Popular Barcino", núm. 223, Ed. Barcino, Barcelona 1971.

MATA, Marta; CORREIG, Montserrat; CORMAND, Josep Maria, *Tris, tras. Llibre del mestre*, Col·lecció "La Clau", Ed. Onda, Barcelona, 1979.

MATA, Marta; CORREIG, Montserrat; CORMAND, Josep Maria, *Lletra per lletra. Llibre del mestre. Bases per a una didàctica de la lectura i l'escriptura*, Ed. La Galera, Barcelona 1978.

Bibliografia específica de la didàctica per a nens no-catalanoparlants

ASSESSORIA DE DIDÀCTICA DEL CATALÀ DE ROSA SENSAT, *Les interferències català-castellà*, Ed. Rosa Sensat, Barcelona, 1977.

COORDINACIÓ D'ENSENYAMENT I LLENGUA CATALANA, *Vocabulari català bàsic*, Col·lecció "Baldiri Reixach", núm. 3, Ed. Proa, Barcelona, 1978.

TIÓ, Josep; ABEYÀ, Mercè, *El castell d'iràs i no tornaràs*, Col·lecció "Molí de Vent", SA Casals, Barcelona 1978.

Cultura catalana

La impartició de la cultura catalana es transmetia a través de tres unitats: Coneixement de Catalunya, Història i Geografia i, finalment, Literatura.

7. Coneixement de Catalunya

Aquest programa es centrava en l'anàlisi de l'entorn dels mestres/alumnes; des de l'evolució històrica fins a l'àmbit cultural per tal de tenir un coneixement global de la demografia, les activitats econòmiques, les institucions o la cultura. Cal dir que aquest curs s'adaptava a la realitat comarcal corresponent de cada curs. El programa es dividia en les parts següents:

El medi físic i humà: Estudi del medi físic, estudi del medi humà, les activitats econòmiques i llur evolució històrica i l'evolució de les institucions polítiques i econòmiques.

El medi cultural: La literatura i les arts i el folklore.

8. Geografia i Història

Geografia

El programa corresponent estava pensat per ser impartit per professors amb formació de geògraf en quinze sessions d'una hora. A part d'explicar nocions

de la geografia catalana, un dels objectius d'aquest programa era oferir recursos didàctics que els mestres podrien aplicar a les escoles; és a dir, donar a conèixer i aprendre a fer ús de les fonts d'informació i de materials que poguessin utilitzar. És per això que, al final de cada apartat, els mestres realitzaven unes pràctiques concretes que els servirien com a futur material didàctic.

Els temes tractats eren els següents: la geografia i l'escola; les fonts d'informació, la bibliografia i la cartografia existent; el medi natural dividit en 4 parts; el sector primari i el sector secundari; la població i el poblament; la divisió territorial; els dos models d'organització del territori; l'estudi d'una comarca i d'una ciutat (o d'un barri) i, finalment, recursos didàctics.

Història

Els objectius d'aquest curs no eren que l'alumne obtingués un coneixement exhaustiu del nostre passat, sinó de les grans línies mestres de l'evolució del nostre poble com a entitat nacional en relació amb l'àrea cultural catalana i amb la resta de països. A més, s'aprofundiria en temes clau, molts dels quals eren objecte d'una visió distorsionada o bé, directament, no se'n tenia constància. D'aquesta manera, ho podrien retransmetre correctament als futurs alumnes.

Els temes tractats eren els següents: la Catalunya pre-feudal (s.VIII-X), la formació de la Catalunya feudal (s.X-XII), l'època de plenitud (s.XII-XIV), l'època de crisi (s.XIV-XV), la decadència (s.XVI-XVII), el redreçament (s.XVII-XVIII), la industrialització i revolució burgesa (s.XIX), el catalanisme i l'obrerisme (1874-1930), la Catalunya Autònoma (1931-1939) i el franquisme.

9. Literatura

Els objectius d'aquest curs tampoc no eren que l'alumne tingués una visió exhaustiva de tota la literatura catalana, però sí que es volia intentar que tingués una visió general de la producció escrita en català a tot el domini lingüístic. Els criteris de selecció d'autors s'ajustaven al paper destacat que

tenien en relació amb les diverses èpoques o bé el seu pes significatiu encara que no estiguessin explícitament lligats a cap moviment.

El programa es basava en dues parts; primerament l'exposició teòrica de cada tema del programa per part del professor i, seguidament, un treball de comentaris de textos adients a cada tema. Per acabar, tots els alumnes havien de llegir un total de cinc obres obligatòries a escollir d'una llista que ja els seria facilitada de bon inici.

Els temes tractats eren els següents: Els inicis de la literatura catalana (Ramon Llull); la prosa catalana dels segles XIV i XV; la poesia catalana medieval; l'humanisme; la decadència; la Renaixença (la poesia: Jacint Verdaguer); el teatre i narrativa del segle XIX; el Modernisme amb la corresponent narrativa; el Noucentisme i la poesia de 1914 a 1939; la literatura d'avantguarda; la narrativa de pre-guerra; la poesia i narrativa de postguerra i, finalment, el teatre al segle XX.

Bibliografia general

BRICALL, Josep Maria, *El marc econòmic*, Col·l. "Conèixer Catalunya", núm.4, Ed. Dopesa, Barcelona 1978.

CAPMANY, Aureli, *Calendari de llegendes, costums i festes tradicionals catalanes*, Col·lecció. "El Grèvol". Núm.1, Ed. Laia, Barcelona, 1978.

CASALS, Glòria; LLANAS, Manuel, *SOLC. Literatura catalana amb textos comentats*, Edicions 62, Barcelona, 1980.

LATORRE, Roser, *Catalunya. Resum Geogràfic*, "Col·lecció Popular Barcino", núm.231, Ed. Barcino, Barcelona, 1977.

SALRACH, Josep Maria; AVENTÍN, Mercè, *Els orígens històrics*, Col·lecció "Conèixer Catalunya", núm.1, Ed. Dopesa, Barcelona, 1977.

VERD, Josep Maria, *Geografia. El marc general*, Col·lecció "Conèixer Catalunya", núm. 12, Ed. Dopesa, Barcelona 1978.

VERGÉS, Oriol, *Història Contemporània de Catalunya*, Sèrie "Orientació Universitària (COU)", ED. Teide, Barcelona, 1978.

Guia de la literatura catalana, a cura de Jordi Castellanos, Col·l. "Cultura Catalana Contemporània", núm. 2, Edicions 62, Barcelona, 1973.

Per acabar, com a material extra, a les matèries de Geografia i Literatura, utilitzaven mapes i antologies respectivament.

El paper de les editorials

Ja que hem fet referència al material bibliogràfic, m'agradaria destacar el paper de les editorials catalanes que van fer possible l'edició de bons materials i el seu gran tiratge. Ja a la dècada dels 60, uns anys que van anar donant pas a noves esperances, es va produir el primer boom d'edicions en català. La creació de l'Editorial 62 n'és una mostra clara.

Un dels fets més importants és que van començar a sortir llibres dedicats a l'ensenyament del català; com per exemple *El Faristol* (llenguatge i gramàtica) o guiatges i llibres de lectura del pedagog Artur Martorell. La majoria d'aquests llibres van tenir sortida gràcies a les demandes d'escoles privades de Barcelona que, tal i com he mencionat abans, ja feien intents d'ensenyar català. A més, el suport del moviment de les escoles actives i d'organitzacions com l'Òmnium Cultural i l'Escola de Mestres Rosa Sensat també van jugar un gran paper. Sobretot aquesta última, també va publicar una gran quantitat de llibres dedicats a l'ensenyament.

Al llarg de la dècada dels 70, editorials com Teide i Casals, anaven plenament lligades al catalanisme. En general, totes les editorials van començar a editar un gran nombre de llibres escolars del català i en català per a tots els nivells, tal i com hem pogut comprovar a la bibliografia dels cursos del Reciclatge. Val la pena prestar atenció a aquesta dada; a partir de l'Escola d'Estiu del curs 1980-81, l'Ajuntament de Girona va editar un fulletó que informava dels 200 llibres que ja s'utilitzaven a les escoles (*Vegeu annex 8*). I és que va ser a partir d'aquest any que la classificació d'aquests llibres per nivells, segons el curs escolar, es va anar consolidant.

Per acabar, m'agradaria exposar dues dades significatives. Si un llibre juvenil entrava dins el circuit de llibres de lectura recomanats, el seu nombre

d'edicions podia augmentar considerablement. Així va quedar demostrat en el cas dels llibres *Mecanoscrit del segon origen* de Pedrolo (1974) i l'obra de Jaume Fuster *De mica en mica, s'omple la pica* (1972). Doncs bé, des que es van editar i fins l'any 1986, van esdevenir un èxit de venda amb 308.947 i 118.916 exemplars editats corresponentment. Definitivament, la repercussió lingüística i cultural passava – i encara passa – inevitablement per l'escola.

CONCLUSIONS

La realització d'aquest treball m'ha permès descobrir aspectes de l'ensenyament i de la història recent de la llengua catalana que desconeixia totalment. A mesura que l'anava avançant, m'he anat engrescant i, al final, estic molt satisfeta del resultat. Com ja he exposat a la introducció, el principal motiu que m'ha empès a triar el tema del reciclatge lingüístic dels mestres després del franquisme ha estat la pròpia desconeixença general cap a aquest procés. Una etapa realment transcendental en la història de l'ensenyament i que va desembocar a la plena normalització lingüística en tots els àmbits culturals, socials i institucionals. No es podia començar la casa per la teulada, per això el paper de l'ensenyament *del i en català* a l'escola havia de ser un pilar fonamental per a la recuperació de la nostra llengua, tan deteriorada i maltractada.

Per a l'elaboració del text, m'ha calgut consultar molta bibliografia i escoltar el testimoni de persones que van viure l'experiència de primera mà, tant alumnes com professors, com membres de l'organització que tanta feina va realitzar per darrere. La lectura dels llibres m'ha transmès molta informació, sobretot de l'evolució de la regularització del català a l'escola o d'aspectes del reciclatge més generals, però han estat les entrevistes i els testimonis orals que m'han fet adonar de la realitat que es vivia; una realitat que per a mi resulta ser molt allunyada i difícil d'entendre. Però he aconseguit fer-la més propera gràcies al relat de les vivències d'aquests testimonis. Tots els entrevistats i els que m'han proporcionat informació m'han mostrat una disponibilitat total i això mereix tot el meu agraïment.

Un cop realitzades totes les entrevistes, doncs, n'he pogut extreure semblances i diferències. Quant a l'ensenyament en català a l'escola, la majoria coincideixen en el fet que era pràcticament inexistent. Només els meus pares afirmen que el català era present a les explicacions del mestre, tot i que llegien i escrivien en castellà, és clar. Això és degut, probablement, al fet que els meus pares van passar l'etapa escolar en centres rurals i públics. En canvi, els altres entrevistats o bé van estudiar a escoles religioses i/o concertades o bé a

escoles de poblacions més grans. Aquests detalls no beneficiaven gens l'ensenyament en català. També hi havia altres aspectes que hi influïen, com per exemple l'actitud dels mestres. En el cas dels meus pares, tal i com he mencionat al primer apartat del treball, tenien uns mestres amb un profund sentiment d'estimació per la llengua i cultura catalanes i s'atreuen a ensenyar en aquesta llengua prohibida. Això demostra que tenien molt coratge. A més, també eren molt conscients que els nens dels pobles rurals, en aquella època de poca o nul·la migració, no sentien parlar castellà enlloc i els costava molt entendre'l i més parlar-lo. Aquests mestres, que van gastar les seves energies en un nou model d'escola i a lluitar pel seu país intentant fer el poc que podien per conservar la nostra llengua i cultura, no haurien de passar a l'oblit.

Reprenent el fil de les persones entrevistades, tan si rebien ensenyament en català o no, intentaven no perdre el contacte amb la llengua. Molts llegien pel seu compte llibres que conservaven a casa o bé eren influenciats pels pares que els inculcaven el sentiment catalanista; cal recordar que fins als anys 60 no es van tornar a publicar, pràcticament, llibres en català. Més endavant, les maneres de contactar amb la llengua catalana de forma més rigorosa i oficiosa variaren depenent de cadascú. Molts es van apuntar als cursos que organitzava Òmnium Cultural o altres institucions. En aquest punt doncs, és on vull tornar a destacar la tasca de la D.E.C. i la J.A.E.C., òrgans d'Òmnium Cultural. Quan el Reciclatge encara no havia donat el tret de sortida, molts mestres que es volien formar en la llengua catalana s'apuntaven en aquests cursos. Tots coincideixen que el nivell era molt alt i els exigien molt; fins i tot el meu pare va suspendre la prova final. I és que, a la majoria d'ells, aprendre català els venia totalment de nou i, encara més, si l'havien d'aprendre a través d'uns cursos tan intensos que requerien màxim esforç i dedicació. D'altres, a més, assistien a l'Escola de Mestres Rosa Sensat per tal d'adquirir la nova didàctica i noves tècniques pedagògiques per impartir totes les matèries, entre les quals, la didàctica del català. En el cas dels mestres de la província Girona, els era més fàcil assistir a les diverses Escoles d'Estiu, organitzades per Rosa Sensat a la mateixa ciutat, ja que els era més còmode per proximitat.

A partir d'aquí, el futur acadèmic i professional de les persones entrevistades comença a emprendre camins diferents. Aquesta era la situació de les persones entrevistades quan el Reciclatge va veure la llum. Quant als alumnes no hi ha massa dubte, gairebé tots havien estudiat magisteri i ja exercien com a mestres. Els estudis dels professors ja presentaven orígens més diversos. D'entre les persones entrevistades, unes tenien el títol d'Òmnium Cultural, d'altres estaven estudiant Filologia catalana o ja havien acabat i, en el cas dels professors de Didàctica, com la Carme Portell, la majoria eren mestres que havien complementat la seva formació a l'Escola de Mestres Rosa Sensat.

La motivació dels mestres per cursar el reciclatge és més subjectiva. El que està clar, tal i com confirmen la majoria de professors i molts dels alumnes, és que la primera generació de mestres que es van reciclar ho van fer de forma totalment voluntària; es van deixar endur per les ganes de millorar el seu nivell de coneixement de la llengua i la cultura del país sense rebre cap contrapartida política o econòmica. A més, tenien una gran ocasió per crear una escola renovada i innovadora, quan la situació política i lingüística del país encara no era gens clara. Realment, un gran mèrit per part d'ells. A partir del 1978, la situació va canviar; molts mestres s'apuntaven a les classes de reciclatge gairebé per força, molts eren castellanoparlants bastant inflexibles que estaven totalment en contra de canviar la llengua amb la qual impartien les classes. D'altres, eren catalanoparlants que consideraven que ja en sabien prou i trobaven una mica innecessari haver de passar per aquest tràmit; o bé, tot al contrari, alguns no estaven d'acord amb el programa i consideraven que no se'ls ensenyava el que realment els serviria de cares al futur a la docència.

De fet, el programa dels cursos va ser un dels temes que va generar més controvèrsies. Al llarg de la història del Reciclatge, com he explicat, ja va patir algunes modificacions per tal d'adaptar-se a les necessitats emergents. Sobretot a partir del 1978, quan la gran afluència de mestres implicava la barreja de procedències molt diverses. Havien de conviure en una mateixa classe i, en molts casos, el nivell s'havia d'abaixar. Malgrat les queixes que podia originar aquesta nova situació, sempre hi havia grups d'alumnes que mai defallien, tot el contrari, assistien a les classes amb un optimisme admirable.

Així, doncs, pel que he notat a través de les entrevistes i de la informació bibliogràfica, és que la situació complexa que originaven els mestres no-catalanoparlants a les classes de reciclatge, era molt difícil de resoldre. Encara costava més si no mostraven una bona actitud per aprendre la llengua. A partir del curs específic de llengua per a no-catalanoparlants es va fer una gran millora ja que, d'aquesta manera, podrien aprendre la llengua parlada que era la part on mostraven més dificultat. Molts sabien escriure pràcticament a la perfecció, però si els fallava l'expressió oral no anaven enlloc. Malgrat aquest curs específic, molts no en sortien ben preparats i ja s'havien d'ajuntar amb la resta d'alumnes per cursar les següents matèries; aquí és on sorgien els problemes que comentava i que tant van costar de solucionar. Tot i així, segons les opinions de les persones entrevistades, la majoria d'aquests casos se'n van acabar sortint amb bastant fluïdesa i facilitat. Almenys a Girona. Aquesta situació d'alumnes problemàtics més concrets, doncs, tenia lloc sobretot al cinturó de Barcelona, on la majoria de mestres vivien en barris molt castellanitzats i, per tant, bàsicament només practicaven el català durant les poques hores de classe.

En general però, com a valoració del Reciclatge, m'agradaria concloure el següent: és cert que alguns potser no estaven d'acord amb el programa, d'altres no ho estaven amb els horaris, d'altres amb els professors, d'altres amb el reciclatge en si, etc., però les impressions que m'he endut a través de les entrevistes són bones. I és que almenys tots estaven d'acord amb un aspecte: calia renovar l'escola catalana i la llengua hi tenia un paper fonamental. És per això que els més crítics, al final, van acabar valorant molt positivament el Reciclatge i el trobaven totalment útil i necessari. Fins i tot, molts mestres castellanoparlants, més intransigents d'inici, al final van acabar finalitzant el reciclatge amb bastant d'èxit. Es van acabar adaptant a la nova situació lingüística; potser van veure que no tenien altre remei? És possible, però la qüestió és que molts hi van acabar dedicant tant o més esforç i motivació que alguns mestres catalanoparlants mateixos; això sí que és una bona lliçó.

I un cop finalitzaven el reciclatge ja ensenyaven català a les escoles? La teoria que havien après calia aplicar-la a la pràctica. La immensa majoria que van

obtenir el títol van exercir de mestres de català de seguida. No només això, sinó que a molts la feina els sobrepassava, tal i com m'explicaven algunes persones entrevistades. I és que encara faltaven molts mestres per reciclar i els pocs que havien superat aquest procés havien d'ensenyar la llengua a molts dels cursos de la seva escola, a part de tenir una tutoria. I és aquí on també vull arribar. La quantitat de mestres que mai es van arribar a reciclar és més elevada del que ens podem imaginar i el més sorprenent és que el fet de reciclar-se mai va acabar sent una obligació. Amb el pas dels anys i amb l'emergent Llei de Normalització Lingüística, que regulava el català com a llengua vehicular, es va voler o es va haver de fer la vista grossa. Molts d'aquests mestres ensenyaven i continuen ensenyant en la nostra llengua i, fins i tot, han arribat a exercir de mestres de català —cal recordar que només podrien gaudir d'aquest privilegi tots aquells mestres que van superar els dos cicles del reciclatge i que van obtenir el títol de Mestre de Català. É lamentable que molts hagin acabat duent a terme aquesta tasca malgrat el poc coneixement que tenen de la llengua; unes aptituds que se'ls hauria d'exigir. De fet, considero que tant els que van fer el reciclatge com els que no, tots s'haurien de continuar formant en la llengua ja que, tal i com bé diu una de les persones entrevistades, si no es practica, es perd. Per tant, no s'hauria de permetre que tants esforços realitzats fa 30 anys fossin en va per falta del seguiment necessari i de l'adquisició dels coneixements més recents. El reciclatge sempre hauria de ser una porta oberta, ja que sempre farà falta.

Però la pèrdua d'habilitats en la llengua degut al pas dels anys i degut a la falta d'actualització acord amb les noves normatives lingüístiques no és l'única causa que podria fer trontollar aquest llegat lingüístic fruit de tants esforços durant més de 30 anys. Ni de bon tros. Després de la gran tasca dels programes d'Immersion Lingüística, i quan el català ja estava totalment normalitzat a les escoles, ara el ministeri espanyol ho està posant en dubte. Es vol tocar un sistema lingüístic que porta anys tenint èxit i que mai no ha generat cap problema; de no ser que se'n vulgui buscar allà on no n'hi ha. Fins i tot la Marta Ros, una de les persones entrevistades, em comentava que durant la seva etapa d'inspectora algunes famílies castellanoparlants acabades d'arribar

a Catalunya havien qüestionat l'ensenyament en català per als seus fills, però després de consultar-ho i sospesar-ho els seus dubtes es van esvaïr.

I la realitat és així; si fins ara ha funcionat bé, per què canviar-ho? S'ha de tenir un bon domini de les dues llengües, és cert, però el castellà sempre ha estat en posició de domini sobre el català i compta amb infinits i poderosos mitjans per propagar-se; és per això que cal protegir la nostra llengua i donar-li l'estatus que es mereix com a llengua oficial de Catalunya i no relegar-la a un segon pla, tal i com es vol pretendre. La funció de llengua vehicular i d'ús a l'escola, doncs, és fonamental i no podem permetre que ens prenguin aquest dret que tant ens ha costat d'aconseguir.

Definitivament, la cultura, conjuntament amb la llengua, forma part indispensable de la identitat de cada nació, i aquesta identitat inicia el seu procés de gestació a l'escola. Aquesta és la idea que vull transmetre, ja que cultura i escola van estretament lligades; així ho reflectia Marta Mata, una de les capdavanteres de l'Escola de Mestres Rosa Sensat, a través d'aquestes paraules:

“Quan hi ha poble, hi ha escola, però també,

Quan no hi ha escola, no hi ha poble, i encara,

Si l'escola no és poble, no és escola.”

BIBLIOGRAFIA

ARENAS SAMPERA, Joaquim; SABATER SICHES, Ernest, *Del català a l'escola a l'escola catalana. La visió i la tasca de la DEC d'Òmnium Cultural*, Edicions de la Magrana, Barcelona, 1982.

BASSA, Ramon, *El català a l'escola (1936/39-1985). Crònica d'una desigualtat*, Col·lecció: "Quaderns d'escola", núm. 11, Ed. La Llar del Llibre, Sant Joan Despí, 1991.

COROMINAS SALVADOR, M.Lluïsa; SÀNCHEZ MADRIGUERA, Mercè, *Formació de mestres: Història del Reciclatge. Una experiència viscuda, 1975-1988*, Generalitat de Catalunya, Servei de Difusió i Publicacions, 1999.

MARQUÈS, Salomó; PORTELL, Raimon, *Mare de Déu, quina escola! Els mestres contra Franco*, Ed. Ara Llibres, Badalona, 2008.

MONÉS PUJOL-BUSQUETS, Jordi, *L'escola a Catalunya sota el franquisme*, Col·lecció: "Rosa Sensat", núm.11, Edicions 62, Barcelona 1981.

VINYET RUAIX, Josep, *El català en fitxes*, Moià, 1976.

200 llibres per a l'ensenyament en català, Comissió de Documentació i Arxiu del Moviment de Mestres per a una Escola de Catalunya, Girona, 1980.

L'ensenyament del català a les escoles de Girona curs 1975/1976, OMNIUM CULTURAL, Delegació del Gironès.

L'ensenyament en català a les comarques de Girona, Moviment de Mestres.

Programació de Llengua, de Didàctica de la llengua i de Cultura catalanes per als cursos de Reciclatge del professorat d'educació Pre-escolar i d'Educació General Bàsica, Servei Central de Publicacions de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1979.

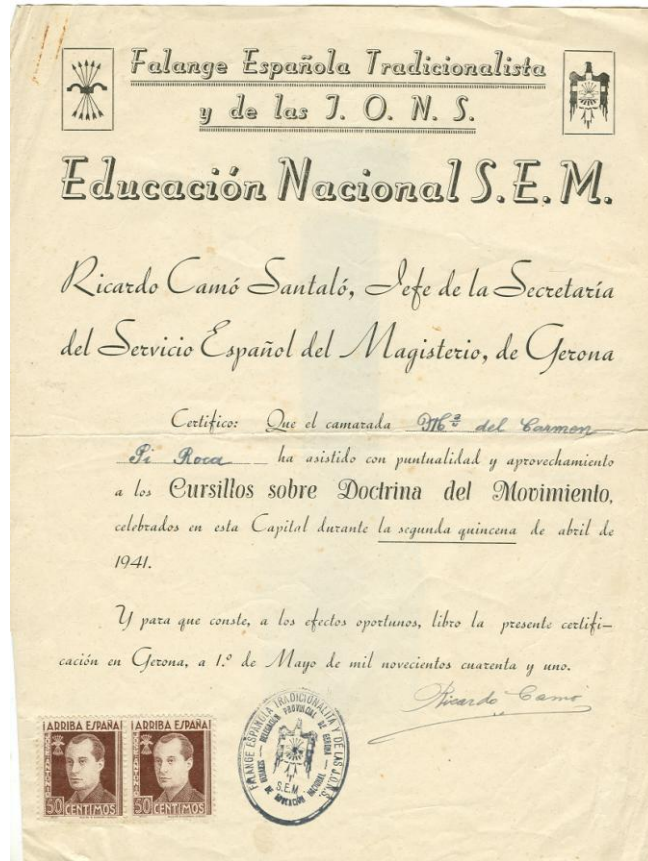
Reciclatge per a mestres / Curs 1979-80 Delegació de l'I.C.E. de la U.A.B., Girona.

Rosa Sensat. 10 anys d'activitat, Barcelona, 1975.

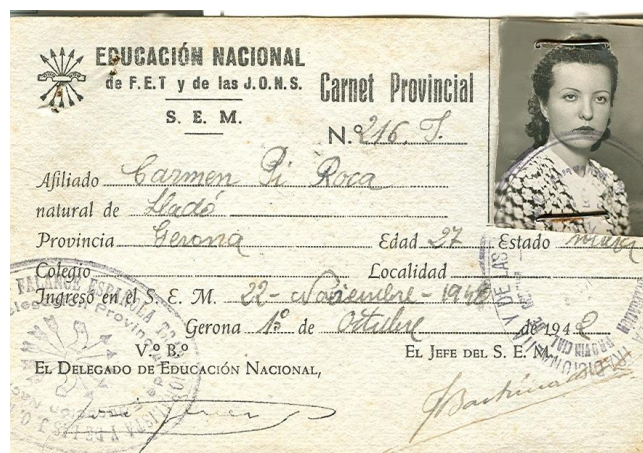
ANNEXOS

ANNEX 1

Curset d'adoctrinament i Carnet d'Afiliació a la Falange

És el primer curset que va fer la meva àvia. Hi estava obligada si volia exercir com a mestra de l'escola pública.

Carnet d'afiliació a la Falange

ANNEX 2

Declaració de la X Escola d'Estiu de Barcelona (juliol de 1975)

Aquests van ser els 10 punts concloents:

1. Direcció democràtica de la política educativa
2. Caràcter estimulant i no selectiu
3. Caràcter públic
4. Diversificació:

L'adequació de l'escola als trets específics de la societat es tradueix en la planificació i administració de l'escola, en la programació dels seus continguts i en la llengua, totes elles adequades a la realitat dels pobles que poden desenvolupar-se democràticament segons les seves característiques pròpies i, per tant, construir la seva escola. La Nova Escola Pública ha de ser, doncs, planificada i administrada dins d'una política nacional que ha de determinar els continguts i la llengua de l'escola. En l'actual situació, l'Estat espanyol ha d'arbitrar un tractament diferent per a la diversitat de pobles que administra, resultant de les característiques socioeconòmiques, històriques, culturals, etc. Un dels exponentes més importants de la qual és l'existència de diverses llengües que cal normalitzar.

5. Gratuïtat
6. Contingut, metodologia i programes
7. Pluralisme ideològic i llibertat d'ensenyament
8. Lligam de l'escola amb la comunitat
9. Lligam de l'ensenyament amb altres serveis públics
10. Gestió de l'escola

ANNEX 3

Estadístiques de l'ensenyament del català a les escoles de Girona (curs 1975-76)

	Escoles	Alumnes	Alumnes Castell.	Alumnes de Català
Escoles Nacionals	17	7.242	4.042	5.719
Escoles Religioses	7	5.054	2.037	2.800
Escoles Privades	8	4.620	1.047	2.096
TOTALS	32	16.916	7.126	10.615

Nombre d'alumnes que rebia l'ensenyament de la llengua catalana

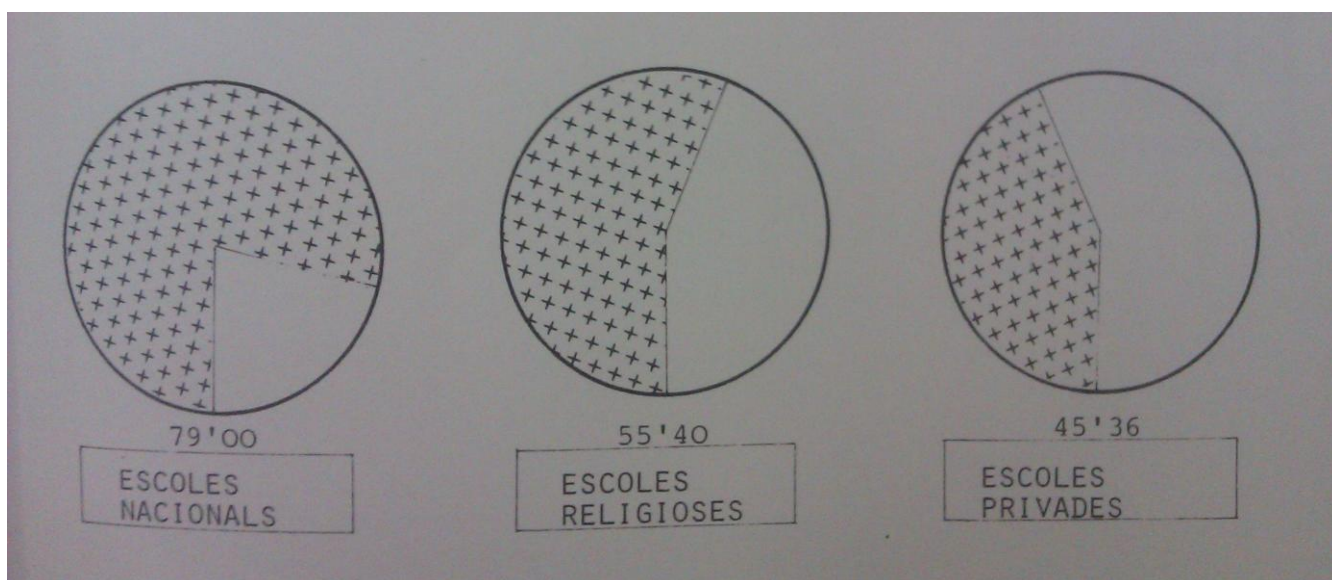
	Preescolar	Primera etapa	Segona etapa
Nacionals	IRREGULAR	1. H. SETMANAL	DE 1 a 2 HORES SETMANALS
Religioses	IRREGULAR	1. H. SETMANAL	DE 1 a 2 HORES SETMANALS
Privades	IRREGULAR	1. H. SETMANAL	DE 1 a 2 HORES SETMANALS

Temps dedicat a l'ensenyament de la llengua catalana

	Preescolar	Primera etapa	Segona etapa
Nacionals	PREPARACIÓ PERSONAL	PREP. PERSONAL I CURSETS ICE.	UNIVERSITARI I CURSETS ICE
Religioses	PREPARACIÓ PERSONAL	PREP. PERSONAL I CURSETS ICE.	UNIVERSITARI I CURSETS ICE.
Privades	PREPARACIÓ PERSONAL	PREP. PERSONAL I CURSETS ICE.	UNIVERSITARI I CURSETS ICE.

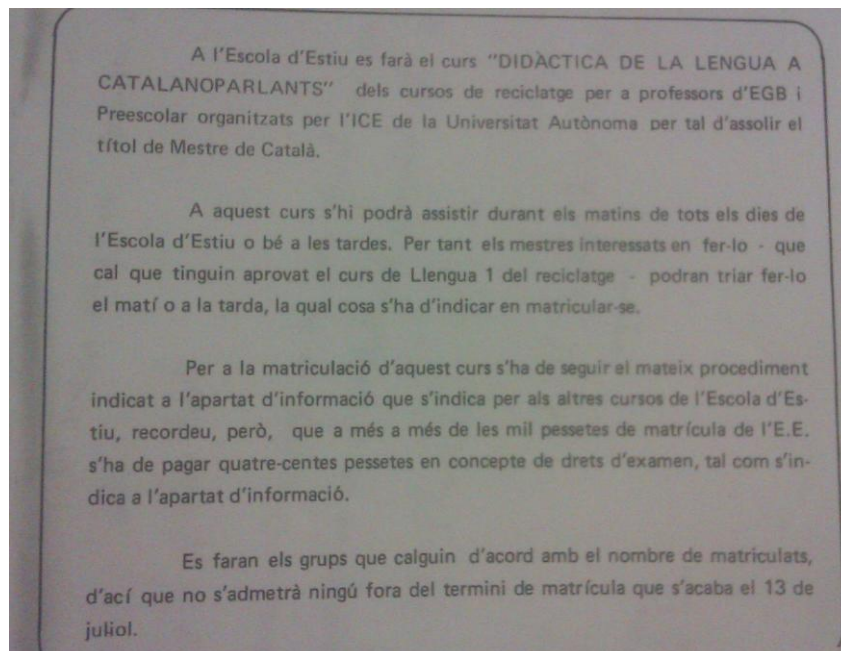
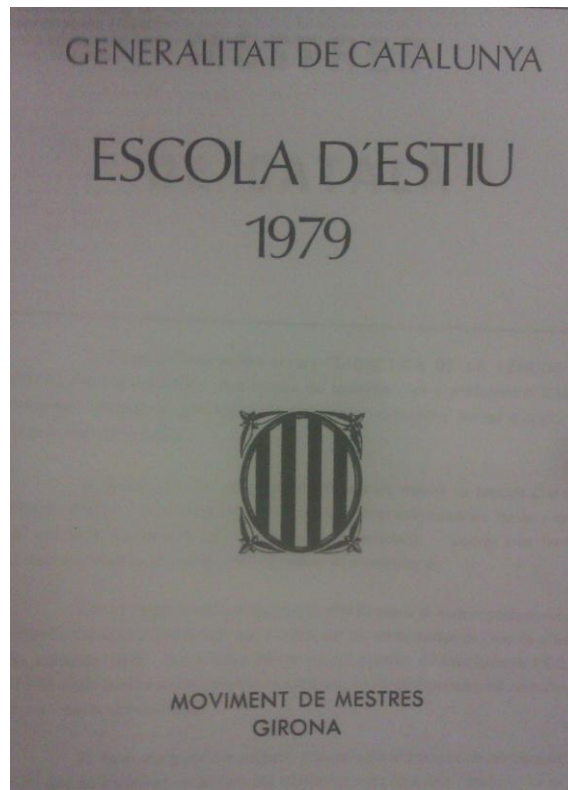
Formació del professorat

Percentatge d'alumnes que rebien l'ensenyament de la llengua catalana

ANNEX 4

Programa de l'Escola d'Estiu de Girona de l'any 1979

Primera Escola d'Estiu de Girona que va incorporar la didàctica de la llengua

ANNEX 5

Evolució dels percentatges de l'ensenyament total o parcial en català a les escoles de Catalunya

Any	1978-79	1979-80	1980-81	1981-82	1982-83	1983-84	1984-85
Percentatge	3,35 %	8,89 %	13,90 %	23,66 %	65,12 %	70,03 %	85,75 %

Arran de la Llei de Normalització Lingüística l'ensenyament en català va augmentar considerablement

Percentatges de l'ensenyament total o parcial en català a la província de Girona (1980-81)

Es pot observar que el percentatge d'ensenyament en català a Girona del curs 1980-81 era molt més elevat que la mitjana de Catalunya.

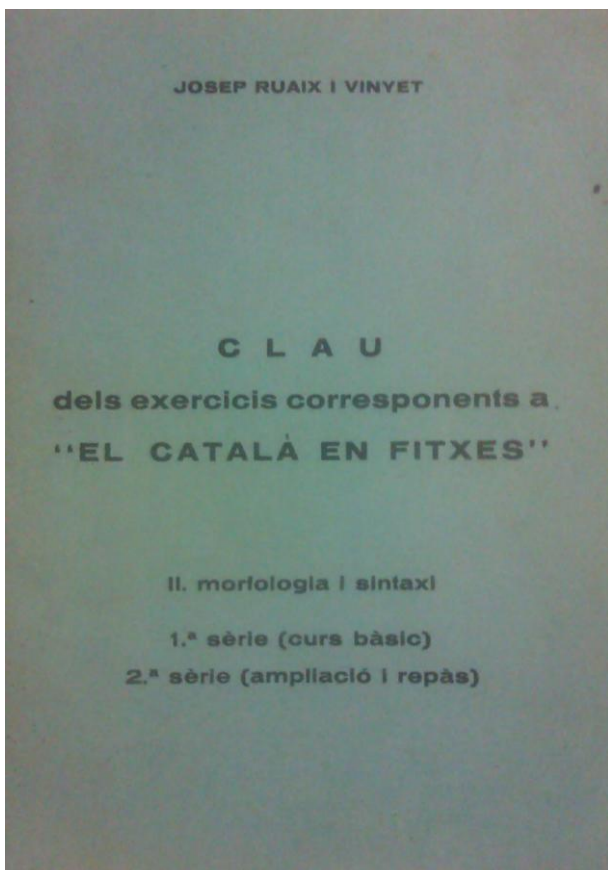
ANNEX 6

Material utilitzat a les classes del Reciclatge

FITXA 4

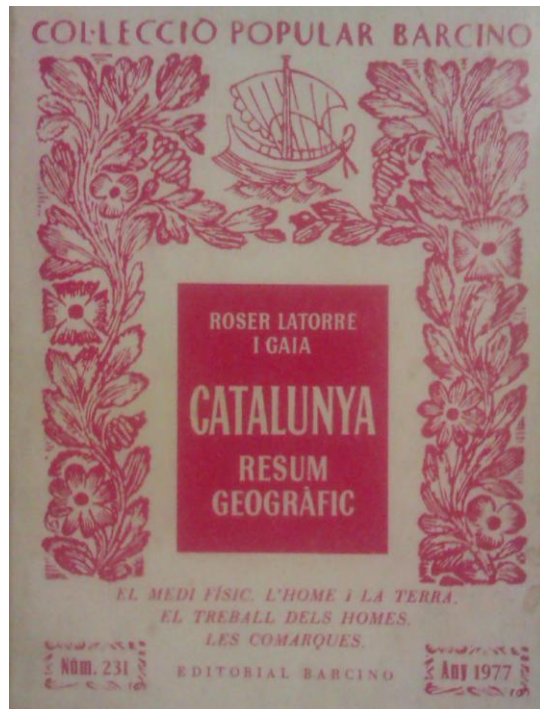
1) Per cada nom MASCULI o FEMENI, escriviu-ne un al costat, de gènere diferent, tal com fem en el primer cas. (Trobareu aquest exercici molt fàcil si aneu seguint els exemples de la fitxa. Per tant, aneu-hi a poc a poc i fixeu-vos-hi bé.)

el company	- la companya	soro	- morsa	l'actor	- l'actriu
la filla	- el fill	sogre	- sogra	l'emperadriu	- l'emperador
el professor	- la professora	alumna	- alumne	l'abella	- l'abella
la teixidora	- el teixidor	fadrina	- fadrí	la merla	- el merlet
el besavi	- la besavia	Serafi	- Serafina	el guatllet	- la guatlleta
la núvia	- el nuvi	lleó	- lleona	el bruixot	- la bruixa
el marquès	- la marquesa	reina	- rei	el pare	- la mare
l'esposa	- l'esposat	orfe	- orfena	la muller	- el marit
el burgès	- la burgesa	hereu	- hereva	la nora o	- el gendre
la pagesa	- el pages	Andreu	- Andreu	jove	- jove
el gos	- la gossa	Paula	- Paul	una cabra	- un cabrot, bo
el bordegàs	- la bordegassa	príncep	- princesa	un porc o	- una truia o
l'óssa	- l'ós	Francina o	- Francesc	verro	- verro
en Marcel	- la Marcel·la	Jacoba	- Jacob	un ase o ruc	- una mula o ruc
la Ciríllia	- en Ciril	duc	- duquessa	un toro	- una vaca
en Gal	- la Gal·la	comtessa	- comte	un captaire	- un captaire
la Camília	- en Camil	sastressa	- sastre	una modista	- un modista
un llop	- una llloba	deessa	- deu	un homicida	- una homicida
un cunyat	- una cunyada	gall	- gallina	un camell	- una camella
una neboda	- un nebot	heroïna	- heroï	mascie	- femella
un cec	- una cega	Jordina o	- Jordi	un rossinyol	- un rossinyol
una grega	- un grec	Jòrdia	- Jordi	femella	- mascle
un serf	- una serva				

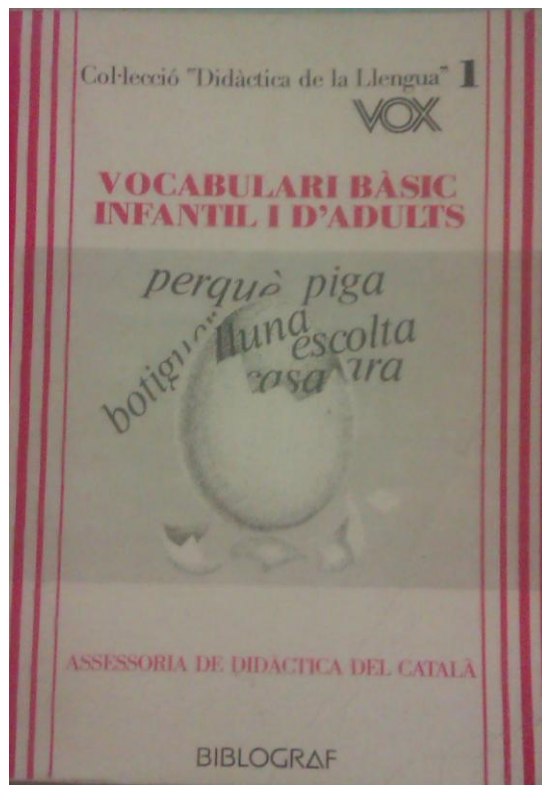

A la primera fotografia podem observar la mostra d'un exercici corresponent a les "Fitxes Ruaix". Concretament, forma part del volum II que tractava la morfologia i la sintaxi

La segona fotografia mostra un dels materials complementaris dels exercicis que ajudava a ampliar coneixements, en aquest cas, de morfologia i sintaxi.

Llibre de text emprat a l'assignatura de Geografia

Llibre de text emprat a l'assignatura de Didàctica del català

ANNEX 7

Mostra d'un certificat i d'un diploma de la Titulació de Mestre de Català

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ

INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ
REGISTRE N.º 5.3615
DATA 7.10.83

BERTA GUTIERREZ RESON, com a Directora de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Autònoma de Barcelona

CERTIFICO que M^{re}. CAEME FARRA i PI

nascut el 13 de gener de 1955 a SALT

..... Girona amb el D.N.I. n.º 40.280.205 titular de

LLICENCIADA EN FILOSOFIA I LLETRES, secció d'HISTÒRIA

ha cursat les següents unitats dels cursos de Reciclatge de Català del Professorat d'Educació General Bàsica i Preescolar establertes per la Generalitat de Catalunya:

- LLINGUA CATALANA I Curs. 1978-79
- LLINGUA CATALANA II Curs. 1980-81
- LLINGUA CATALANA III Curs. 1981-82
- CONEIXEMENT DE CATALUNYA Curs. 1980-81
- GEOGRAFIA-HISTÒRIA Curs. 1981-82
- LITERATURA Curs. 1981-82
- DIDÀCTICA DE LA LLINGUA PER A CATALANOPARLANTS Curs. 1981-82
- DIDÀCTICA DE L'AFRONSITADE DE LA LECTURA I L'ESCRITURA Curs. 1980-81

i ha superat satisfactoriament els exercicis d'avaluació legalment establertes per a cadascuna de les esmentades unitats.

I, perquè en prengueu coneixement i tingui els efectes que corresponguin, signo, a petició de la persona interessada, aquesta certificació.

Bellaterra, 5 de novembre de 19 82

[Signature]

EL RECTOR
DE LA
UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

segons la proposta del Director de l'Institut de Ciències de l'Educació, considera, d'acord amb les disposicions i circumstàncies previstes per la legislació actual, que

Ricard Teixidor i Palau

nascut el 28 d'abril de 1958 a Girona

ha fet constar la seva suficiència i li lliura el present DIPLOMA de

MESTRE DE CATALÀ

Bellaterra, d'octubre de 1979

EL DIRECTOR DE L'INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ

EL RECTOR

L'INTERESSAT

[Signature] *[Signature]*

Reg. n.º 3.323-738
D. N. I. 40.271.413

ANNEX 8

Llibres per a l'ensenyament en català a l'escola

AREA	EDITORIAL	1.º	2.º	3.º	4.º	5.º	6.º	7.º	8.º
LLENGUA (2)	Anaya	█	█	█	█	█	█	█	█
	Anamany	█	█	█	█	█	█	█	█
	Bruño	█	█	█	█	█	█	█	█
	Casals	█	█	█	█	█	█	█	█
	G. Prom. - Santillana	█	█	█	█	█	█	█	█
	Magisterio Español	█	█	█	█	█	█	█	█
	Teide	█	█	█	█	█	█	█	█
LECTURA (3)	Vicens Vives	█	█	█	█	█	█	█	█
	Aymà	█	█	█	█	█	█	█	█
	G. Prom. - Santillana	█	█	█	█	█	█	█	█
	Onda	█	█	█	█	█	█	█	█
	Teide	█	█	█	█	█	█	█	█
EXPERIÈNCIES (4)	Vicens Vives	█	█	█	█	█	█	█	█
	Anaya	█	█	█	█	█	█	█	█
	Casals	█	█	█	█	█	█	█	█
	G. Prom. - Santillana	█	█	█	█	█	█	█	█
	Teide	█	█	█	█	█	█	█	█
MATEMÀTICA	Vicens Vives	█	█	█	█	█	█	█	█
	Anaya	█	█	█	█	█	█	█	█
	Casals	█	█	█	█	█	█	█	█
	S. M.	█	█	█	█	█	█	█	█
	Teide	█	█	█	█	█	█	█	█

Les dues imatges són extrems d'una guia de llibres que va elaborar l'Arxiu del Moviment de Mestres a l'any 1980. Aquesta guia consta de diversos llibres de text per a l'ensenyament en català per tal de facilitar les tasques dels mestres.

La primera imatge mostra un llistat de llibres de llengua i literatura en català per alumnes de 2n d'EGB.

La segona imatge mostra una gràfica que permet una visió de conjunt de les matèries i les editorials.

ANNEX 9

Estadístiques de mestres que es van matricular als cursos del Reciclatge

Alumnes oficials

	Nivell A	Nivell B	Nivell C	Llengua I	Llengua II	Llengua III	Coneixement de Catalunya	Geografia i Història	Literatura	Didàctica I	Didàctica II	Didàctica III	Total
78-79	732	402		2.200	2.120	671		211	143	1.533	1.334		9.346
79-80	335	563	339	1.778	1.358	821	2.622	343	468	1.205	525	254	10.611
80-81	1.361	780	590	2.103	1.533	1.278	2.589	1.427	1.370	1.164	1.014	318	15.527
81-82	1.215	1.218	946	1.634	1.949	1.557	2.928	1.364	1.261	1.397	1.245	294	17.008
82-83	816	1.117	1.127	1.218	1.834	1.507	2.032	1.358	1.276	1.303	1.108	357	15.053
83-84	586	859	1.233	933	1.666	1.455	1.988	1.123	1.143	971	800	404	13.161
84-85	402	647	1.067	598	1.288	1.269	1.410	949	1.045	878	817	250	10.620
85-86 ^(*)	85	362	595	558	930	960	1.219	959	955	809	669	253	8.354
86-87					799	1.033	621	1.063	1.014	519	761	234	6.044
87-88					228	773	364	833	715	427	654	175	4.169
88-89						450		611	510	190	319	115	2.195
Total	5.532	5.948	5.897	11.022	13.705	11.774	15.773	10.241	9.900	10.396	9.246	2.654	112.088

Aquesta taula mostra el nombre d'alumnes oficials que es van inscriure als cursos de Reciclatge per matèries, organitzats per l'ICE de la Universitat Autònoma, al llarg de tota la seva trajectòria. L'ICE de la Universitat de Barcelona i de la Universitat Politècnica de Catalunya també en van organitzar però l'afluència de mestres era més petita ja que no n'oferien a tot Catalunya. Per tant, els cursos impartits a la província de Girona eren regits per la l'ICE de la UAB i aquesta taula mostra el nombre d'alumnes matriculats corresponents, juntament amb els de les altres províncies.

	ALT EMPORDÀ		BAIX EMPORDÀ			CERDANY	GARROTXA	GIRONÈS		RIPOLLÈS	SELVA											
	Piigueres		Palafrug.	Palaanós	St. Feliu	Puigcerdà	Olot	Banyoles	Girona	Ripoll	Blanes											
LENGUA 0	-	-	-	-	-	-	-	-	8	1	-	-	8	1								
LENGUA 1	52	1	30	1	-	-	-	17	1	-	-	203	5	27	1	-	-	329	9			
LENGUA 2	46	1	28	1	14	1	15	1	17	1	17	1	204	4	17	1	28	1	441	14		
LENGUA 3	22	1	23	1	-	-	-	-	34	1	-	-	134	3	8	1	-	-	221	7		
DIDÀCTICA 1	-	-	-	-	-	-	14	1	-	-	-	-	93	2	18	1	-	-	125	4		
DIDÀCTICA 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
DIDÀCTICA 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
CULTURA 1	107	3	68	2	-	-	17	1	20	1	104	3	38	1	454	9	65	2	35	1	908	23
CULTURA 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	23	1	-	-	-	-	23	1
CULTURA 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	70	2	-	1	-	-	-	-	70	2
	227	6	149	5	14	1	30	2	51	3	212	7	53	2	1166	26	158	7	63	2	2125	61

NOMBRE D'INSCRITS:1061

Aquesta taula sí que especifica el nombre de mestres gironins que es van inscriure al Reciclatge, això sí, només d'un curs; el 1979-80. Tot i així, és interessant observar l'afluència de mestres segons el municipi de procedència. Girona, com a capital de província, és el municipi que va rebre més matriculacions i Puigcerdà, en canvi, la que menys. Les úniques assignatures a què es van matricular alumnes de tots els municipis van ser Llengua II i Cultura I. Una dada que entrava dins els paràmetres de la normalitat, tenint en compte que el curs 1979-80 tot just era el segon any que s'impartia Reciclatge oficial.

ANNEX 10

Municipis de la província de Girona que realitzaven classes de Reciclatge

1975-76: Blanes, Figueres, Girona, La Bisbal d'Empordà, Olot, Palafrugell i Sant Feliu de Guíxols.

1976-77: Blanes, Figueres, Girona, La Bisbal d'Empordà, Olot, Palafrugell, Ripoll, Sant Feliu de Guíxols i Santa Coloma de Farners.

1977-78: Banyoles, Blanes, Cassà de la Selva, Figueres, Girona, La Bisbal d'Empordà, Olot, Palamós, Puigcerdà, Ripoll, Roses, Sant Feliu de Guíxols i Torroella de Montgrí.

1979-80: Banyoles, Blanes, Figueres, Girona, Olot, Palafrugell, Palamós, Puigcerdà, Ripoll i Sant Feliu de Guíxols.

1980-81: Banyoles, Blanes, Figueres, Girona, Olot, Palafrugell, Puigcerdà i Ripoll.

1981-82: Banyoles, Figueres, Girona, Olot, Palafrugell, Puigcerdà, Ripoll i Sant Feliu de Guíxols.

1982-83: Banyoles, Blanes, Figueres, Girona, Olot, Palafrugell, Puigcerdà, Ripoll, i Sant Feliu de Guíxols.

1983-84: Blanes, Figueres, Girona, Olot, Palafrugell, Puigcerdà, Ripoll i Sant Feliu de Guíxols.

1984-85: Banyoles, Blanes, Figueres, Girona, Olot, Palafrugell, Ripoll i Sant Feliu de Guíxols.

1985-86: Blanes, Figueres, Girona, Puigcerdà i Ripoll.

1986-87: Figueres, Girona, Puigcerdà i Ripoll.

1987-88: Figueres, Girona, Puigcerdà i Ripoll.

1988-89: Figueres, Girona i Ripoll.

ANNEX 11

Entrevistes

El tipus de preguntes han anat variant segons la persona entrevistada, tot i així he intentat seguir un model estipulat. Aquestes petites diferències han sigut degudes a l'adaptació de les preguntes per a cadascú segons les diferents trajectòries professionals que han presentat i, a més, m'he centrat en els temes que n'he pogut extreure més suc segons la persona entrevistada. A la majoria els hi ha fallat una mica la memòria en algun aspecte; un fet totalment normal tenint en compte que ja fa més de 30 anys que va tenir lloc el Reciclatge. Aquesta carència ha variat de magnitud, depenent de la persona entrevistada. Tot i així, com a valoració global, estic bastant satisfeta del resultat de les entrevistes.

Alumnes del Reciclatge

1. Ricard Teixidor

El meu pare, Ricard Teixidor, va néixer a Aiguaviva el 1950. Pocs anys després d'acabar magisteri a l'escola Normal de Girona, i mentre ja exercia com a mestre a una escola privada i religiosa de Santa Coloma de Farners, va cursar el Reciclatge de català. Va formar part de "l'última generació" de mestres que el van cursar abans que s'oficialitzés i regularitzés del tot, el 1978. Per tant, es pot dir que va ser d'aquells mestres que hi van assistir de forma totalment voluntària i sense rebre res a canvi.

A quina escola vas estudiar? T'ensenyaven català?

Vaig estudiar a l'escola unitària per a nens del meu poble de Brunyola. En aquella època –dècada de 1950- estava prohibit ensenyar el català; ni tan sols el mestre el podia parlar a classe. Però el Sr Miquel Vergés, no feia cas de la prohibició i ens parlava i, gairebé sempre, ens ensenyava en català, malgrat que els llibres estiguessin escrits en castellà.

Estudis posteriors i la corresponent presència del català.

Vaig cursar el batxillerat (elemental i superior) en una acadèmia de Santa Coloma de Farners i després el Magisteri a l'Escola Normal de Girona. Els plans d'estudis tots venien del Ministerio de Educación y Ciencia i enlloc no es contemplava l'ensenyament del català. Evidentment la llengua vehicular era la castellana; amb tot, els professors de parla catalana, sovint es dirigien en aquesta llengua als alumnes i, fins i tot, alguns s'atrevien a fer les classes en català.

Abans d'iniciar el Reciclatge, de quina manera autodidacte aprenies català?

Quan vaig acabar els estudis de magisteri vaig prendre consciència que era una analfabet de la meua llengua. Això no podia ser. De seguida, però, vaig tenir l'oportunitat d'aprendre'n. El proper curs acadèmic vaig començar a treballar de mestre novell en una escola privada religiosa de Santa Coloma de Farners. Això era el curs 1971-72. La Cambra de Comerç de Girona va organitzar uns cursos de llengües estrangeres, entre els quals hi va incloure el català. Així va ser com el vaig poder començar a estudiar-lo dos dies a la setmana a la mateixa escola. El professor era Joaquim Bauxell que no era docent, treballava en un fàbrica tèxtil d'Anglès, però tenia un gran coneixement de la llengua catalana. Era un gran home que estimava la seva pàtria i, a més, coneixedor de l'esperanto, la llengua que considerava que havia de ser havia de ser universal. Va ser ell qui em va encomanar l'estimació per la nostra llengua. El mateix estiu que vaig acabar el primer curs com a docent vaig haver d'anar a fer el servei militar a Jaca. Me'n vaig endur llibres de lectura, gramàtica i d'ortografia per poder seguir estudiant. Quan vaig haver acabat les meves "obligacions" amb en Franco, vaig tornar a la feina de docent la mateixa escola i vaig cercar mitjans per seguir estudiant català, sempre voluntàriament, ningú no m'hi obligava. Assistia a classes a Girona que organitzava Òmnium Cultural i no recordo on més. Em vaig presentar a un examen al J.A.E.C. a Barcelona que no vaig aprovar.

Qui et va informar o com vas descobrir que es feia Reciclatge?

Em va informar Marta Ros, una professora que estava “ficada” a l’ICE i que aleshores –era l’any 1976- era companya de feina en la mateixa escola de Santa Coloma –ella de batxillerat i jo d’EGB. Cal precisar que va informar al director de l’escola de la possibilitat que els que teníem ganes o predisposició podien fer uns cursos de reciclatge de català a Girona. Ens hi vam matricular un company i jo.

A quin any vas començar? Fins quan? On i quin horari?

Vaig començar el setembre o octubre de l’any 1976. Vaig fer dos cursos, o sigui que vaig acabar l’any 1978. El meu company i jo anàvem a Girona cada dissabte el matí. Les classes començaven a les 9 i acabaven tard, crec que a les 2. Cal dir que en aquells anys, encara es treballava els dissabtes els matins o sigui que havia de deixar la classe atesa. El director de l’escola, al començament no ho veia gaire clar però ho va solucionar.

Quin record tens de les assignatures? I del programa de cadascuna? Les trobaves totes necessàries. Dificultats que t’ocasionaven.

Vaig cursar Llengua I, Llengua II, Didàctica I i Didàctica II. Dels programes no me’n recordo. No hi havia cap més matèria. Als cursos de reciclatge posteriors n’hi van afegir més: geografia, història i literatura. L’aprenentatge del català no em va ser difícil ja que dominava d’una manera acceptable l’ortografia i la gramàtica. Recordo que no m’eren cap problema, per exemple, els pronoms febles, quan sí representaven un seriós entrebanc per a la majoria dels companys. De tota manera, cal dir que tenia problemes en la redacció, no en l’aspecte ortogràfic sinó en el de sintaxi i estil.

Quin record tens dels professors que les impartien?

En tinc un bon record de tots. Un d’ells els recordo especialment perquè era molt exigent, però alhora ens transmetia un alt grau de motivació.. Era Mossèn Modest Prats. També cal dir que els que fèiem el Reciclatge en aquesta època teníem prou mèrit. Ho fèiem voluntàriament, perquè estimàvem Catalunya i la nostra llengua. Anàvem a les classe els dissabtes, cansats de treballar tota la setmana, a canvi de res, perquè no s’obtenien crèdits.

Recordes com era la prova final? La vas passar fàcilment?

Recordo que la prova final era fàcil, però no la vaig passar el juny. Va ser per culpa de la redacció que no la vaig fer prou bé, segons el propi professor que la va corregir i que me la va ensenyar, el professor Modest Prats. El setembre la vaig superar i vaig poder obtenir el títol de Mestre de Català.

Havies de dedicar molt de temps extra a les assignatures fora de l'horari?

No ho recordo gaire bé, però crec que feia algunes coses.

Quin material fèieu servir (llibres, fitxes)?

Tampoc no ho recordo. Crec que ens lliuraven uns fulls amb exercicis de sintaxi, ortografia....Com que no vam fer literatura, no vam llegir cap llibre.

Hi havia mestres castellanoparlants a la teva classe?

No en recordo cap.

Un cop finalitzat, vas ensenyar català de seguida. On, quantes hores i a quins cursos?

De fet ja n'ensenyava quan feia el Reciclatge, al curs del qual era tutor i a altres cursos. En aquests anys (1976,1977, 1978...) ja començaven a sortir llibres de text. Recordo l'editorial Casals de la qual l'escola va comprar llibres que encara recordo alguns títols "Escletxa" (per a 4t d'EGB) i "Eina" per a 5è. Progressivament vaig anar fent més català a més cursos.

A l'escola hi havia més mestres que també havien fet Reciclatge?

Com abans he dit, hi havia un company que el va fer amb mi, però quan va acabar, se'n va anar. Vaig quedar sol i amb molts nens per ensenyar català. De mica en mica, altres mestres del centre van començar a fer el reciclatge. Ho tenien més còmode ja que llavors les classes ja es feien a la mateixa vila de Santa Coloma.

Material que fèieu servir per ensenyar a català a l'escola.

Tot el que podíem aconseguir. Ja he dit abans que al començament vam utilitzar un, dos o tres cursos dels llibres de l'editorial Casals. També recordo que l'escola es va subscriure a la revista Cavall Fort i cada més arribaven 25 revistes que utilitzava com a material. Haig de dir que el director de l'escola religiosa on treballava va ser prou sensible a la introducció del català a l'escola tot i ser d'origen de Castella. Cal afegir, però, que d'alguna manera estava pressionat per un col·lectiu de pares fortament conscienciats pel "català a l'escola".

Recordes haver assistit a alguna escola d'estiu. El català hi era present com a curset?

Vaig assistir a uns quantes escoles d'estiu i el català era present a tot arreu. Entre altres, vaig assistir a classes de català, de literatura i de geografia i història.

Valoració final del Reciclatge. Opinió de la importància del català a l'escola com a assignatura i com a llengua vehicular.

Crec que va ser molt útil pels que hi varen assistir amb ganes d'aprendre el català i posar-se al dia en les noves metodologies actives per ensenyar llengua.

El català és el que dóna identitat al nostre país, és la nostra primera llengua i, com a tal, ha de ser la llengua vehicular a les escoles i convé una forta immersió lingüística per els no-catalanoparlants.

Per mi el castellà és una segona llengua, tot i així s'ha volgut regularitzar com a cooficial juntament amb el català i això és el que ocasiona conflictes de tota mena. Això no hauria de ser així perquè, al cap i a la fi, és una llengua "estrangera" com l'anglès o el francès però, desgraciadament, ens han volgut fer creure que també es una llengua materna i ens l'han volgut fer ensenyar i aprendre com a tal.

2. Carme Parra

La meva mare, Carme Parra, va néixer a Girona el 1955. Pocs anys després de llicenciar-se en Història i mentre ja exercia de mestra com a interina, va cursar

el Reciclatge. Va formar part de la generació del curs 1980-81, quan els cursos ja havien passat a formar part del S.E.D.E.C, però l'I.C.E. els continuava organitzant.

A quina escola vas estudiar? T'ensenyaven català?

Vaig estudiar a l'escola unitària i rural de Grions, a on la meva mare exercia de mestra com a propietària definitiva. Ella va ser la meva mestra des de l'inici de l'etapa escolar fins al batxillerat, als 10 anys. També em va preparar per la prova d'ingrés a aquests estudis superiors.

Recordo que sempre ens explicava les lliçons en català, malgrat que escrivíem i llegíem en castellà tal i com estipulaven els llibres de text. Fins i tot, alguna vegada ens feia llegir alguna lectura en català un dia a la setmana.

Estudis posteriors i la corresponent presència del català.

Vaig cursar el batxillerat a Girona, a l'escola concertada de les Vedrunes. Allà vaig notar un gran canvi perquè la llengua vehicular de totes les assignatures sí que era el castellà. El català no hi tenia cap presència. Un cop finalitzat el batxillerat vaig cursar l'any de C.O.U. (Curs d'orientació universitària), a la Salle de Girona, ja que a les Vedrunes no s'impartia. El català continuava brillant per la seva absència. Algun frare potser et feia algun comentari en català però les classes s'aplicaven totalment en castellà. Tot seguit vaig anar a la Univesitat de Girona a estudiar la carrera d'Història. Allà se'm va obrir un mon totalment nou, sobretot en matèria de la llengua. Totes les classes s'impartien en català, excepte una assignatura de llengua castellana. A més, vaig cursar alguna matèria de la branca de psicologia i pedagogia ja que em volia dedicar a l'ensenyament. Allà vaig conèixer uns professors molt importants que defensaven la llengua catalana, com en Modest Prats, en Joaquim Nadal o en Miquel Barceló. Aquest últim fins i tot costava d'entendre amb el seu accent mallorquí tan tancat. Per tant, em va venir bastant de nou ja que no estudiava en català des de l'etapa escolar. Sobretot l'assignatura de llengua catalana que impartia en Modest Prats i em va causar bastant dificultat. Però bé, en vam haver d'aprendre de cop. Fins i tot, l'estiu de l'any 1974, un any abans d'acabar

la carrera, vaig anar a la Universitat d'Estiu de Prades del Conflent on el català hi tenia una gran presència.

Abans d'iniciar el Reciclatge, de quina manera autodidacte aprenies el català?

Ja de petita mostrava molt d'interès per la literatura catalana i en català i els meus pares m'empenyien a la lectura de llibres en aquesta llengua. Quan ja anava a la Universitat vaig interessar-me per llibres de la Mercè Rodoreda o de la Montserrat Roig entre d'altres. Gaudia d'un cert avantatge gràcies a la meua mare que, sent mestra, al llarg dels estius em feia classes de català i el meu pare també s'involucrava molt i, més endavant, m'ajudava a fer els treballs universitaris. Després de la mort d'en Franco ell havia après català pel seu compte a uns cursos organitzats per la Diputació de Girona que impartia en Salvador Suñer a Salt. Aquets cursos anaven destinats als empleats d'administració, a l'actual Parc Sanitari Narcís i Julià.

Abans d'iniciar el Reciclatge, m'agradaria destacar que em vaig presentar a una prova que impartia l'Òmnium Cultural, a Girona. Malgrat que vaig suspendre, em van donar un certificat conforme m'hi havia presentat.

Abans d'iniciar el Reciclatge, ensenyaves català a l'escola?

Un cop em vaig llicenciar en Història i com que ja havia cursat assignatures de pedagogia, vaig començar a treballar al curs 1976-77 a Caldes de Malavella fent una substitució de tutoria a 4t de primària. Recordo que ja ensenyava en català a gran part de les assignatures. Després de Caldes vaig estar a Salt, a Llinars del Vallès i a Santa Cristina d'Aro, fins que vaig fer el Reciclatge. A tots aquests centres docents feia les classes en català i també feia l'assignatura de llengua catalana.

Qui et va informar o com vas descobrir que es feia el Reciclatge?

Una companya que també estava a Santa Cristina d'Aro recordo que em deia que baixava a Girona cada dissabte per cursar el Reciclatge. A més, aquest mateix any, el 1980, m'havia casat i el meu marit em va explicar que ja l'havia cursat i me'l va recomanar. De seguida hi vaig mostrar interès. A més, gràcies

al Reciclatge obtindria més punts a l'hora de fer les oposicions i per poder concursar més endavant. Ja que encara hi havia escoles castellanes i catalanes (depenent de la llengua vehicular en què s'impartien les matèries) i, com que les segones eren més abundants, tenir el Reciclatge del català suposava un gran avantatge a l'hora de concursar.

A quin any vas començar el Reciclatge? Fins quan? On i quin horari?

Vaig començar a l'octubre del 1980 i va durar gairebé tres anys ja que volia obtenir el títol de Mestre de Català i, per tant, havia de cursar els dos cicles. També es va allargar perquè ho vaig deixar durant una temporada. Cada dissabte de 9 h. A 14 h i les tardes del dimarts i del dijous anava a la Casa de la Cultura de Girona. La veritat és que em feia una mica de mandra, sobretot a les tardes quan acabava ben cansada de treballar i no hi assistia amb massa ganes per motius que comentaré a continuació.

Quin record tens de les assignatures? I del programa de cadascuna? Les trobaves totes necessàries? Dificultats que t'ocasionaven.

És en aquest punt on m'agradaria arribar. Gran part de la llengua catalana i, sobretot la Història de Catalunya, ja les havia cursat al llarg de la carrera. Vaig demanar a veure si m'ho podrien convalidar ja que la major part del temari era repetitiu, però no m'ho van concedir. És per això que, durant un curt període de temps, vaig decidir deixar-ho ja que ho trobava una injustícia. Però, bé ho vaig reprendre ja que no em quedava altre remei. L'assignatura que en tinc més bon record és de la Literatura i de la Llengua Catalana. D'aquesta última, en tenia mal record des de la Universitat per les grans dificultats que em va ocasionar pel seu nivell tan elevat; però en canvi al Reciclatge era un nivell molt més assequible i les classes eren més amenes. La literatura m'agradava molt ja que se'ns parlava de personatges i autors de literatura catalana i, fins llavors, no n'havíem sentit a parlar gaire. Les didàctiques les trobava bastant innecessàries, de fet si no en tinc pràcticament cap record senyals que no m'agradaven massa. La Geografia i el Coneixement de Catalunya són les que en guardo millors records, juntament amb la Literatura. M'explicaven temes de Catalunya que no m'havien impartit mai; com les comarques, el relleu físic, trets

culturals, etc. La veritat és que gaudia molt. Per acabar l'assignatura d'Història és de la que tinc pitjors records ja que era una repetició d'Història de Catalunya de la carrera. A més, s'explicava d'una manera molt pesada i feixuga i, en el meu cas, la trobava totalment innecessària.

Quin record tens dels professors que impartien les assignatures?

Tinc molt bon record d'en Miquel Pairoli, professor de llengua, ja que explicava molt bé la llengua catalana de manera molt entenedora i fàcil. Molt diferent d'en Modest Prats que exigia un nivell massa alt i, fins i tot, em va arribar a fer avorrir el català. Les didàctiques me les impartia la Carmina Portell, però no la recordo massa. En Cornellà em feia les classes de Geografia i Coneixement de Catalunya i és dels que tinc més bon record perquè explicava molt bé el temari i aconseguia que tots mostréssim molt d'interès. L'assignatura d'Història la impartia una noia que havia anat a un curs darrere meu a la carrera de qui no recordo el nom. Com que va veure que en tenia bastants coneixements em va dir que no caldria que m'examinés però que continués anant a les classes. Per acabar, en Rafel Mas potser és el que recordo amb més estima. Explicava molt bé la literatura.

Recordes com era la prova final? La vas passar fàcilment?

Ens van passar una prova al final de cada assignatura, excepte de la d'Història, en el meu cas. A la de català recordo que hi havia trets gramaticals i a la de literatura hi havia un text i havies de respondre unes preguntes; no ho recordo massa bé perquè ja molts anys d'això però em sembla que era bastant assequible en general. Per saber els resultats havíem d'anar a la seu de l'ICE de Girona.

Havies de dedicar molt de temps extra a les assignatures fora de l'horari?

Sí, bastant. Sobretot de literatura que ens feien llegir bastants llibres, sobretot de caire modernista i rural com per exemple, *La vida i mort* d'en Jordi Fraguinals, o *Terra Baixa* de l'Àngel Guimerà o *els Sots feréstecs* de Raimon Casellas o *Solitud* de Víctor Català. A part de llegir-los, ens feien fer una ressenya de

cadascun. De llengua catalana també havíem de fer bastants exercicis gramaticals.

Quin material fèieu servir?

De llengua catalana recordo, especialment, les “fitxes Ruaix”. Per la majoria d’assignatures feia servir els apunts de la Universitat que em servien de gran ajut. De la resta no me’n recordo massa.

Hi havia mestres no-catalanoparlants a la teva classe? En el cas que sí, dificultaven el seguiment de les classes? Mostraven poca motivació?

En total deuriem ser 30 o 40 alumnes. Sé que n’hi havia alguns de castellanoparlants i la veritat és que mostraven bastant d’interès encara que ho fessin per força per tal de concursar. En general, tants uns com altres, mostraven bastant cansament després de les jornades de treball.

Un cop finalitzat, vas ensenyar català de seguida? On, quantes hores i a quins cursos? A l’escola hi havia altres mestres que també havien fet el Reciclatge? Material que feies servir per ensenyar català a l’escola.

Sí, de mestra específica de català i prou no, sinó que anava tenint diverses tutories i ensenyava la majoria de matèries, això sí, en català. Recordo quan estava a la Font de la Pólvora, a Vila-Roja, que la majoria de nens eren castellanoparlants però entenien perfectament el català. A l’any 1984, encara que hagués sortit la Llei de Normalització Lingüística, hi havia escoles castellanones on la llengua vehicular era el castellà fins que no es normalitzés la situació. Una d’aquestes era “l’escola Prat de la Riba”, a Girona. La veritat és que no ho vaig trobar massa just, ja que tenint el Reciclatge, hauria d’haver tingut preferència per anar a escoles catalanes. Però bé, en realitat comptaven més els anys de servei que no pas haver cursat el Reciclatge i, al ser massa jove, va suposar que em destinessin a aquesta “escola castellana”.

A la primera escola on vaig anar sí que hi havia altres mestres que havien cursat el Reciclatge. Del material no me’n recordo massa, sé que encara no n’hi havia d’estipulat i ens havíem d’arreglar com poguéssim.

Recordes haver assistit en alguna Escola d'Estiu? El català hi era present com a curset?

Sí, cada any que es va fer a Girona hi anava sempre; en tinc especial bon record perquè a una d'elles és on vaig conèixer el meu home, el 1978. El català hi tenia una presència molt significativa, tots els cursets es feien en aquesta llengua i també n'hi havia de didàctica de la llengua. Però el que recordo especialment era la didàctica del medi i de la música.

Valoració final del Reciclatge. Avantatges i inconvenients. Creus que el Reciclatge va ser útil i necessari? Tens constància de mestres que no el van fer i van ensenyar català igualment? Opinió de la importància del català a l'escola com a assignatura i com a llengua vehicular.

Malgrat que, al principi no mostrava massa interès pel Reciclatge pels motius que he explicat, he de reconèixer que va ser molt útil i necessari perquè per fi vam poder aprendre la llengua com Déu mana. També ens van ensenyar noves tècniques pedagògiques, tant al Reciclatge com a les Escoles d'Estiu que ens serien molt profitoses pel futur. Això, sí, trobo injust que molts mestres no van fer el Reciclatge i tinc plena constància que han ensenyat català igualment. I és que qui l'ha fet i qui no s'acaba notant sempre, sobretot per la gran quantitat de faltes d'ortografia que fan a la pissarra; quin exemple que donen als nens! A més, trobo que el Reciclatge s'hauria de continuar impartint i renovant, crec que a la Normal es vol donar molta importància a altres temes com les TIC o l'anglès i es deixa més de banda el català i no hauria de ser així.

Crec que s'ha aconseguit una normalització lingüística bastant solvent i el català sempre hauria de tenir el pes que es mereix a tots els programes d'estudi i a tots els nivells.

3. Carme Roca

Em situo a una classe de parvulari de l'escola Pla de Girona, disposada a mantenir una conversa amb la Carme Roca, natural de Celrà i nascuda el 1955. A l'últim any de magisteri a la Normal de Girona, va iniciar el Reciclatge de català. Va formar part de la primera generació de Reciclatge, al 1975, quan ja

començava a tenir caires d'oficialitat i quan el prereciclatge s'havia quedat enrere.

A quina escola vas estudiar? T'ensenyaven català?

Vaig estudiar a l'escola pública de Celrà. Fins als 6 anys les classes eren mixtes però, a partir d'aquesta edat, ja ens van separar per sexes. Recordo que hi havia una mestra per les nenes i dos mestres pels nens. Sempre ens van explicar en castellà i els llibres de text també eren en aquesta llengua. Només parlàvem en català entre nosaltres a l'hora del pati ja que la majoria érem catalanoparlants.

Estudis posteriors i corresponent presència del català.

Cap als 11 anys ja em vaig traslladar a Girona a estudiar el batxillerat i, posteriorment, magisteri a la Normal. Vaig començar al curs 1972-73 i ja hi havia la matèria de llengua catalana al primer any. A més, recordo que les matèries ja s'impartien en català. Fins i tot, recordo dues alumnes castellanoparlants que es van queixar d'aquest fet però el professor Pèlach els va respondre que ja n'havien d'haver après de l'assignatura de primer. Concretament, em vaig especialitzar en matemàtiques.

Abans d'iniciar el Reciclatge, de quina manera autodidacte aprenies català?

El meu pare no havia pogut estudiar però era molt autodidacte i tenia molts coneixements. Ja de ben petita, em va inculcar l'estima per la llengua i cultura catalanes i em feia llegir llibres en català. Això sí, després l'amagava i em deia que no ho digués a ningú. Més endavant, com que ja feia català a magisteri, no vaig fer cap curs extra.

Qui et va informar o com vas descobrir que es feia Reciclatge?

Quan cursava tercer de magisteri, el 1975, una companya ens va informar que acabaven de sortir uns cursos oficials de Reciclatge i ens va animar a apuntar-nos-hi. Encara eren poc coneguts, per això hi havia poca gent que ho sol·licitava però, això sí, tots mostràvem molta il·lusió. Ens van fer una prova

inicial de llengua i, com que van veure que ja en sabíem prou pel que havíem après a magisteri, ens van passar directament a segon. (Llengua II)

A quin any vas començar? Fins quan? On i quin horari?

Vaig iniciar al curs 1975-76 i va durar gairebé 3 anys, però no ho recordo massa bé. Entre tots potser no arribàvem als 30 alumnes, ho fèiem a la Casa de la Cultura de Girona els dissabtes al matí. Al primer any no em va suposar massa inconvenient ja que estudiava a la Normal i vivia a Celrà; però al segon any ja treballava a una escola d'Arbúcies i vivia allà. La veritat és que em feia una mica de mandra baixar a Girona cada dissabte, però recordo que el meu pare em renyava i em deia que hi anés perquè m'hi havia compromès i era molt important aprendre bé la nostra llengua. Recordo que a la meua classe hi havia la consellera de d'Educació, Irene Rigau i un mestre que havia sigut alumne del mateix Pompeu Fabra!

Quin record tens de les assignatures? I del programa de cadascuna? Les trobaves totes necessàries? Dificultats que t'ocasionaven.

La veritat és que el Reciclatge en general em va servir de molt perquè, fins llavors, només havia fet català a primer de magisteri. De llengua recordo que ens impartien fonètica, ortografia i lectura. Treballàvem molt la comprensió a partir de textos, fins i tot recordo algunes lletres de cançons d'en Lluís Llach o poemes per tal de fer les classes més amenes. A part de llengua, ens explicaven una mica de literatura, història i geografia. Les assignatures que trobava una mica innecessàries eren les didàctiques perquè ja en fèiem a la Normal. I el Coneixement de Catalunya tampoc calia ja que considerava que en sabia suficient.

Quin record tens dels professors?

Els professors de llengua considero que eren molt bons. En Modest Prats ens va impartir la Llengua II i és el que m'agradava més perquè ens sabia transmetre molta motivació. En Salvador Oliva ens va impartir Llengua III i el considerava molt bo, havia fet traduccions de Shakespeare i tot. Quant a didàctiques, les trobava una mica pesades i la manera d'explicar de la Carmina

Portell tampoc entusiasmava massa. El “pack” de Coneixement de Catalunya, entre les quals hi havia geografia, història o literatura, s’explicava a través de conferències i xerrades per part de diferents oradors Recordo, en especial, en Pere Cornellà que explicava molt bé.

Recordes com era la prova final? La vas passar fàcilment?

Eren més aviat fàcils i anaven encaminades, sobretot, a temes de llengua. No les recordo massa.

Havies de dedicar molt de temps extra a les assignatures fora de l’horari?

Em sembla que no, tret d’alguns exercicis de llengua.

Quin material feieu servir?

Recordo, especialment, les fitxes Ruaix. També alguns llibres com el “Gresol”. Com que vam ser la primera generació, recordo que ens van regalar un lot de llibres bàsics de llengua, com per exemple les *Converses filològiques* de Fabra, verbs conjugats, quaderns d’ortografia, la *Gramàtica* de Pompeu Fabra. Tot i així ja en tenia una versió molt antiga, d’abans de la guerra. La resta de llibres per les altres assignatures els havíem de comprar nosaltres.

Hi havia mestres castellanoparlants a les classes?

No en recordo cap.

Un cop finalitzat, vas ensenyar català de seguida? On, quantes hores i a quins cursos? A l’escola hi havia altres mestres que també havien fet el Reciclatge? Material que feies servir per ensenyar català a l’escola.

Al llarg dels tres anys que vaig cursar el Reciclatge i els tres anys posteriors vaig estar a les Vedrunes d’Arbúcies. Recordo uns anys de molta feina. A part de ser tutora, impartia socials a vuitè i català a tot el cicle superior (sisè, setè i vuitè). Com que la persona que impartia classes de català havia obtingut el títol d’Òmnium Cultural, ara ja no li servia i estava estudiant Pedagogia. És per aquest motiu que la vaig substituir de Mestra de Català perquè era de les poques que havia cursat el Reciclatge. Fins als anys 80 crec que la llengua

vehicular encara era el castellà, però menys rígid. La veritat és que l'aprenentatge real del català va ser en la pràctica, quan vaig haver d'impartir-lo a tants cursos de cop.

Recordes haver assistit en alguna Escola d'Estiu? El català hi era present en algun curset?

Sí i, al principi, coincidia amb els anys que feia Reciclatge. La veritat és que va ser una època de molta il·lusió per la recuperació de la nostra llengua i cultura, sobretot just després de la mort de Franco.

Valoració final del Reciclatge.

Va ser molt útil i necessari i, tal i com he mencionat, va arrencar gràcies a la il·lusió de pocs mestres que ho sol·licitaven i, a poc a poc, ja va anar prenent embranzida. Tot i així, considero que sempre se n'hauria de fer ja que a tots ens convé renovar-nos al llarg del pas dels anys. Molts mestres que en van fer encara fan faltes d'ortografia i és que la pràctica constant és molt important. Jo mateixa que estic a parvulari el vaig perdent ja que només imparteixo vocabulari bàsic. És per això que el català s'ha de practicar i exercitar tota la vida.

Professors del Reciclatge

4. Antoni Rusalleda

Em situo a Sant Gregori disposada a mantenir una conversa amb en Toni Rusalleda, natural de Cassà de la Selva i nascut el 1947. Va impartir classes de Llengua i Didàctica del 1976 al 1982 amb algunes interrupcions de dos cursos. Així, doncs, es podria dir que va veure néixer el Reciclatge i en va viure la principal evolució.

A quina escola vas estudiar? T'ensenyaven català?

Vaig estudiar a l'escola pública de Cassà de la Selva. Sempre ens van explicar en castellà i els llibres de text també eren en aquesta llengua. Només parlàvem

en català entre nosaltres a l'hora del pati ja que la majoria érem catalanoparlants. Almenys això mai ens ho van prohibir.

Estudis posteriors i la corresponent presència del català.

Seguidament vaig cursar el batxillerat a un internat del Col·lell. El castellà continuava tenint la mateixa presència. Recordo molta disciplina, religió i esport. Com que treia bastants bones notes en totes les matèries no sabia ben bé què estudiar. M'agradava molt la música però sabia que no tindria futur. Per influència del meu pare que era metge, em vaig encaminar cap a la branca de ciències i vaig iniciar la carrera tècnica de química que no vaig finalitzar. No era la meua vocació. Gràcies a un amic de Cassà, em va obrir els ulls i em va dir que es necessitaven mestres de català després de la petita permissibilitat de l'ensenyament d'aquesta llengua una hora setmanal. Seguidament em vaig posar en contacte amb en Salvador Suñer a Salt perquè m'orientés i em va aconsellar que iniciés els cursos que organitzava l'Òmnium Cultural.

Com recordes els cursos de la J.A.E.C d'Òmnium Cultural?

Van ser tres mesos de molt esforç i molta dedicació. 8 hores diàries i intensives per aprendre bé el català. Recordo que feiem servir la *Gramàtica* d'en Fabra i feia com tres escrits diaris. Em vaig preparar per les proves d'aptitud organitzades al S.I.C., a Barcelona i les vaig aprovar.

Un cop finalitzats, ja vas ensenyar català a l'escola? Et seguies formant de forma complementària?

Sí, tot just acabar vaig anar a fer classes de català a una escola de Barcelona del 1971 al 1974. Com que només s'ensenyava una hora setmanal, aproximadament, impartia quatre nocions bàsiques de la llengua i ho complementava amb cançons, poemes etc. A la vegada, del 1972 al 1974, vaig assistir a l'Escola de Mestres Rosa Sensat i a les corresponents Escoles d'Estiu. Hi anava als vespres de 7 a 9 aproximadament. D'aquesta manera, vaig aprendre la didàctica necessària per ensenyar ja que, fins llavors, no n'havia cursat. Allà és on es reunien grans mestres i feien conferències de les últimes tècniques pedagògiques. També es feien els primers llibres en català

com *El Faristol*. Tot seguit, el curs 1974-75 vaig impartir classes de català al Col·legi Verd de Girona (Uransana). En aquell moment, em vaig adonar que amb el títol d'Òmnium Cultural no en tenia prou i volia aprofundir més en la llengua. Va ser quan vaig decidir estudiar Filologia Catalana. La veritat és que em vaig treure la carrera amb bastants bones notes ja que tenia una bona base de la llengua catalana gràcies al curs de l'Òmnium Cultural.

Com va sorgir la idea del Reciclatge?

A partir de la mort d'en Franco i amb la presència cada vegada més notable del català a les escoles, ens vam plantejar reciclar els mestres ja existents perquè un sol mestre amb suficients coneixements del català no podria amb tot. A més, molts mestres ja començaven a demanar-ho. La majoria eren molt joves amb moltes ganes d'aprendre i de forma totalment voluntària. Tot era favorable i, fins i tot, al principi els mestres que hi assistien, el Ministeri els hi assignava una subvenció per l'escola.

Durant quants anys vas fer de professor del Reciclatge? Quines assignatures imparties i com recordes el programa? Hi estaves d'acord?

Del 1976 fins el 1982 vaig impartir les matèries de Llengua i Didàctica en tots els seus nivells. A més, durant un curs, el 1981, professors llicenciats que ensenyaven les seves especialitats a estudis superiors també es volien reciclar. És per això que l'ICE va organitzar un Reciclatge específic que tenia lloc a l'institut Vicens Vives de Girona i jo en vaig ser un dels professors. El programa era molt més curt que el Reciclatge oficial pels mestres. Retornant a aquest últim doncs, ensenyava la llengua catalana a través d'un programa que venia assignat de l'ICE. Bàsicament s'ensenyava una bona base per treballar la llengua. Sintaxi (pronoms, verbs, etc), Fonètica, Llenguatge, etc. De la didàctica recordo impartir noves tècniques i nous recursos per ensenyar el català a l'escola. Bàsicament el que havia après a l'Escola de Mestres Rosa Sensat. De la didàctica per a no-catalanoparlants recordo aspectes concrets com les interferències del català/castellà, maneres d'introduir l'ortografia d'una nova manera, etc. La majoria de material que fèiem servir provenia de l'editorial

Rosa Sensat. Per tant, estava totalment d'acord amb el programa que tocava impartir.

Com era l'actitud dels alumnes? Recordes algun canvi a partir del 1978, quan el Reciclatge es va oficialitzar del tot? Diferències entre els alumnes catalanoparlants i no-catalanoparlants.

Al principi venia molta gent amb empena, ganes d'aprendre i de forma voluntària. Deurien ser uns 60 alumnes que assistien els dissabtes al matí a la Casa Cultura. Tots eren catalanoparlants. A partir del 1978 l'ambient general va canviar totalment. Van començar a venir els que ja no en tenien tantes ganes, els més reticents i molts castellanoparlants. Es feia més difícil impartir les classes i ja no era tan agradable com al principi. Concretament, als alumnes castellanoparlants els hi costava més seguir els cursos, els hi faltava fluïdesa a l'hora de parlar i el nivell escrit era molt pobre. La falta d'actitud era el seu principal inconvenient ja que els frenava molt. En general, tants uns com els altres, mostraven més interès per la llengua que no pas per les didàctiques. D'aquestes últimes ja en sabien més perquè, al cap i a la fi, eren mestres i això originava més participació per part d'ells i més diversitat i intercanvi d'opinions.

Com recordes les proves finals? Els hi ocasionava dificultat?

L'examen era molt gramatical. Per exemple havien d'omplir buits amb pronoms, formes personals de verbs, etc. Es donava molta importància a la redacció, això sí, perquè era eliminatòria. Bàsicament, si al llarg del curs escrivien una redacció setmanal els assegurava l'aprovat. S'hi entretenien molt perquè anessin adquirint l'hàbit i, a més, els dictats els ajudaven molt. Els catalanoparlants mostraven molta més facilitat que els castellanoparlants però, al final, aquests últims ja s'esforçaven. Els que eren més grans eren els que mostraven més dificultat. Els canvis mínims i imposicions en general no els hi semblaven bé i això ocasionava males actituds, fins i tot es va originar alguna discussió política. Es notava que hi anaven per força.

Complementaves els cursos de Reciclatge amb alguna altra feina?

Als primers anys estava cursant la carrera de Filologia Catalana. A part dels cursos de Reciclatge, també vaig realitzar tasques a l'Òmnium Cultural. Per exemple, organitzava cursos de català per correspondència. Anaven destinats a tota la població o alguns mestres que no podien assistir a les classes de Reciclatge també se'ls enviava als cursets de l'Òmnium. Aquests cursets consistien en enviar el programa per correspondència als alumnes inscrits; llavors fèiem una trobada trimestral i els examinàvem. La veritat és que van tenir molt d'èxit, sobretot entre aquella gent autodidacte que no havia pogut aprendre el català a l'escola. Hi vaig estar del 1976 al 1978.

Valoració final del Reciclatge.

Tinc molt bon record el Reciclatge. Va ser una època molt bona. Encara que fos un pèl sacrificat, la veritat és que el resultat era molt gratificant. De fet, ensenyar a adults és l'etapa que m'ha agradat més de la meva tasca a la docència que ja vaig abandonar el 1982. A partir del 1983, em vaig establir a l'Ajuntament de Salt, per tal de portar tot el tema de la Normalització Lingüística, arran de la llei del 1983.

5. Pilar Amat

Em situo al Consorci per la Normalització Lingüística de Salt, disposada a mantenir una conversa amb la Pilar Amat, natural de Cassà de la Selva i nascuda el 1952. Va impartir classes del curs especial de Llengua per a no-catalanoparlants del 1975 al 1977. Per tant, també va veure néixer el Reciclatge i va poder presenciar, de primera mà, la situació lingüística complexa dels alumnes no-catalanoparlants.

A quina escola vas estudiar? T'ensenyaven català?

Vaig estudiar a l'escola religiosa del "Cor de Maria" a Cassà de la Selva. . Sempre ens van explicar en castellà i els llibres de text també eren en aquesta llengua. Potser alguna monja a vegades ens feia comentaris en català però molt poca cosa.

Estudis posteriors.

Vaig cursar estudis administratius de secretariat. També vaig iniciar magisteri a la Normal però no ho vaig acabar.

Com vas aprendre la llengua catalana?

Ja de petita llegia llibres en català que la meva família conservava a casa, val a dir que era una família molt mentalitzada i catalanista. Mentre treballava d'administrativa vaig voler aprendre català per iniciativa pròpia. És per això que em vaig apuntar als cursats que organitzava Òmnium Cultural, a Barcelona.

Com recordes els cursos de la J.A.E.C d'Òmnium Cultural?

Recordo que hi anava algunes tardes a la setmana. Va ser una etapa molt intensiva de català ja que els professors exigien molt. La prova final correspondria al nivell C o D actual. Constava de dues proves, una centrada en la llengua i l'altra tocava una mica de didàctica.

Un cop finalitzats, ja vas ensenyar català a l'escola?

Sí, arran de la llei que permetia ensenyar la llengua catalana a les escoles almenys durant una hora setmanal, vaig impartir-ne classes a una escola de Barcelona.

Durant quants anys vas fer de professora del Reciclatge? Quines assignatures imparties i com recordes el programa? Hi estaves d'acord?

Em sembla que durant dos cursos, del 1975 al 1977. Era l'etapa inicial del Reciclatge i encara hi havia molts pocs professors amb el suficient coneixement de la llengua catalana per tal d'ensenyar-la. La majoria eren estudiants de Filologia Catalana en curs o els que havíem fet algun curs de català per iniciativa pròpia. Per tant, doncs, l'ICE em va proposar d'ensenyar el curs especial de Llengua per a no-catalanoparlants a Girona els dissabtes al matí. Deurien ser entre 12 i 15 alumnes. El nivell era molt baix. Sobretot es tractava l'expressió oral, com ara les estructures bàsiques, vocabulari, la participació a través de preguntes de respostes obertes i tancades, el diàleg, etc. També es practicava molt la comprensió lectora. Hi estava bastant d'acord. Potser un problema general que veia era que els filòlegs, en general, no sabien adequar

el que havien après a l'hora de transmetre-ho als mestres. Crec que es tractaven temàtiques un pèl exigents i excessives.

Quina era la teva actitud davant dels alumnes?

Recordo que em partia l'assignatura amb un altre professor molt tímid. La veritat és que no se'n sortia massa i, ben aviat, el van destinar a ensenyar cursos superiors de llengua. Tot s'ha de dir que érem molt joves i no teníem massa idea d'ensenyar. I és que quan fas una cosa de la qual no et sents massa ben preparada, malament rai. Em considerava poc titulada i feia el que podia; sort que els alumnes responien prou bé.

Quina era l'actitud dels alumnes? Influïa d'alguna manera que fossin no-catalanorpalants?

En general estava satisfeta de l'actitud que mostraven. Eren més grans que jo i, aquest fet, causava respecte, però per sort no em van "fer patir" gaire, no eren massa exigents. Al final em va acabar resultant agradable. Notava una motivació general i valorava molt que m'escoltessin i mostressin interès. Alguns sí que mostraven una actitud més negativa, sobretot aquells mestres castellanoparlants ja més grans, amb idees fixes i que no els hi agradava que a aquestes alçades els hi fessin canviar "la manera d'ensenyar". Recordo, especialment, un matrimoni que mostrava un posat molt seriós i, fins i tot, expressava males cares.

Quin material fèieu servir? Recordes si es feia alguna prova?

Em venia establert un programa de l'I.C.E. i l'havia d'aplicar. De llibres de text recordo el *Vocabulari bàsic infantil i d'adults* de l'Assessoria Didàctica del Català o el típic llibre de l'editorial Casals *El castell d'iràs no tornaràs*. Solíem practicar amb textos extrets d'aquestes lectures. A més, vam començar a treballar amb el famós format "Digui, digui..." que va servir de gran ajut. Crec que es feia alguna prova però no ho recordo massa.

Complementaves els cursos de Reciclatge amb alguna altra feina?

Sí, entre setmana treballava de secretària a la seu d'Òmnium Cultural a Girona. Del 1975 a l'any 1980. Realitzava tasques d'administració, campanyes diverses, donava d'alta als socis, etc. També vaig encarregar-me dels cursos per correspondència i corregia els exàmens, entre d'altres funcions. Havia iniciat magisteri ja que, ben aviat, no n'hi hauria prou amb el títol de l'Òmnium; et donaven un període de 5 anys per estudiar magisteri o Filologia Catalana. Però no ho vaig finalitzar. Tot i així, sí que podia ensenyar català a adults i, més endavant, vaig entrar a treballar de professora al Consorci per la Normalització Lingüística fins a l'actualitat.

Valoració final del Reciclatge.

Malgrat que m'hi vaig dedicar un període bastant curt, en tinc un bon record, tan del Reciclatge com de la tasca d'Òmnium Cultural. Va ser una època de gran auge de la llengua i cultura catalanes; uns anys plens d'il·lusió i amb ganes d'una renovació general.

6. Carme Portell

Em situo a Girona disposada a mantenir una conversa amb la Carme Portell, natural d'El Masnou i nascuda el 1938. Actualment no es troba massa bé de salut, sobretot pateix problemes de vista i s'ha hagut d'operar més d'una vegada. M'explica que va ser professora de didàctica del català del 1975 fins el 1978 però, en realitat, hi deuria estar més anys, almenys fins als inicis dels anys 80 ja que la meua mare la va tenir de professora a partir del 1980 fins que va finalitzar el Reciclatge.

De quina manera et vas formar en la llengua catalana?

Ja de ben petita ho tenia bastant fàcil perquè el meu pare era professor de català. Per tant em va impartir moltes classes i als fills dels seus amics també. La veritat és que era una sort i molta gent no volia perdre els coneixements de la nostra llengua. El 1975, ja de bastant gran, vaig finalitzar la carrera de filologia romànica que incloïa una menció de Filologia Catalana quan aquesta encara no era una llicenciatura oficial.

Et vas continuar formant en la llengua o la didàctica un cop finalitzada la llicenciatura?

Sí, tinc un gran record de l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Era una institució en honor a aquesta mestra modèlica d'abans de la guerra. La seu era a Barcelona però la Marta Mata, una de les principals capdavanteres, tenia una casa pairal a prop d' El Vendrell. Concretament a Saifores, un barri pertanyent al municipi de Banyeres del Penedès. Es va remodelar la casa pairal en una mena de casa de colònies i, un grup de mestres, hi assistíem cada cap de setmana o cada 15 dies. Allà es posaven en comú les últimes tècniques pedagògiques per tal d'ensenyar català a nens catalanoparlants i a no-catalanoparlants, entre altres didàctiques d'altres matèries. Saifores també és el lloc d'on va sortir el principal material escolar per tal d'ensenyar la llengua. A part de l'editorial Rosa Sensat, n'hi va haver moltes altres que van començar a publicar llibres escolars per l'ensenyament del català i en català; per exemple l'editorial Teide, l'Eumo, la Pirene, etc.

Durant quants anys vas formar part del professorat del Reciclatge? Quina assignatura imparties? Com era el programa?

Vaig iniciar classes de didàctica per a catalanoparlants i per a no-catalanoparlants a l'any 1975 fins el 1978. Després ja em vaig dedicar de ple a l'ensenyament a la Normal. Al Reciclatge impartia noves maneres d'ensenyar el català que havia après a Saifores. Bàsicament fèiem servir material de Rosa Sensat. Els cursos tenien lloc a la Casa Cultura els dissabtes al matí. Abans que en Franco es morís ja s'havia avançat molt i s'havien fet cursos previs, es va iniciar una gran llibertat per ensenyar català.

Com era l'actitud dels alumnes? Recordes algun canvi a partir del 1978, quan el Reciclatge es va oficialitzar del tot?

La primera tanda pionera del Reciclatge assistien a les classes amb molt d'interès perquè tenien ganes d'aprendre el català i com ensenyar-lo a l'escola. La didàctica era molt necessària perquè, al a majoria, els hi faltava rodatge. Al principi l'afluència d'alumnes no era massa nombrosa però eren persones fantàstiques amb molt d'ànim. Es notava que hi mostraven molta voluntat. A

partir del 1978 es va notar un gran canvi. Era evident que molts venien gairebé per força i l'afluència d'alumnes va augmentar de manera considerable. La majoria assistien als cursos per obtenir punts i, d'aquesta manera, poder participar en concursos de trasllat.

Valoració final del Reciclatge.

Recordo amb gran estima la primera tanda del Reciclatge quan els mestres assistien als cursos de manera voluntària i mostraven molt d'interès. A partir del 1978 tot va canviar i impartir les classes ja no va ser tan gratificant com als primers anys.

7. Joaquim Vila

Em situo a Quart disposada a mantenir una conversa amb en Joaquim Vila, natural de Cassà de la Selva i nascut el 1955. Pocs anys després de finalitzar la carrera de Filologia Romànica, va exercir de professor de Llengua als cursos de Reciclatge, a partir de l'any 1980.

Recordes si t'ensenyaven en català a l'escola? De ben petit tenia un mestre molt franquista, per tant l'ensenyament en català no hi tenia cabuda. Cap als 11 o 12 anys quan ja cursava el batxiller sí que tenia alguna mestra que ensenyava en català.

Com et formaves de manera autodidacte? Estudis posteriors.

Encara que no tingués massa coneixement de causa, sempre intentava escriure en la nostra llengua pel meu compte. Aquesta era la nostra manera general d'aprendre; escrivint, encara que féssim faltes d'ortografia. A més, llegia alguns llibres i revistes en català com el "Cavall Fort" i d'altres que ens deixava el capellà del poble. Posteriorment vaig estudiar Filologia Romànica que incloïa una menció a la llengua catalana. Els professors d'aquella època eren molt bons. Recordo que quan vaig anar a fer el Servei Militar vaig ensenyar català a alguns dels meus companys que en volien aprendre.

Quan vas finalitzar la carrera, vas ensenyar català de seguida?

Sí, fins i tot abans d'acabar-la, quan feia quart o cinquè, la D.E.C. d'Òmnium Cultural em va proposar fer classes de català a una escola de Balma. N'ensenyava a tots els cursos durant 3 hores setmanals a cada un. El 1978 vaig finalitzar la carrera i, el 1979, ja vaig fer oposicions.

Quan vas entrar a formar part del professorat del Reciclatge? Quines assignatures imparties? Com era el programa?

A l'inici dels anys 80, l'ICE em va proposar ensenyar l'assignatura de Llengua en tots els seus nivells a les classes de Reciclatge, els dissabtes al matí a la Casa Cultura de Girona. El que més recordo és la gran afluència d'alumnes, les aules es feien petites. Impartia coneixements generals de llengua, sobretot tractava molt la fonètica ja que formava part d'una generació que hi donava molta importància; seguíem el referent d'en Modest Prats. Del material que fèiem servir recordo les "fitxes Ruaix" i llibres com el *Signe*.

Quina era la teva actitud davant dels alumnes?

Havia acabat la carrera feia poc i no tenia cap coneixement de didàctica. Vam ser molts els filòlegs que, tot just acabar la carrera, ens vam haver de posar a fer classes sense saber-ne. Però, bé, me'n vaig sortir com vaig poder malgrat que anava una mica perdut. Vaig trobar a faltar reunions amb els altres professors que impartien les altres matèries per tal de compartir diferents visions, però mai es van produir; cadascú anava una mica a la seva.

A més, tampoc disposàvem de gaires eines materials per treballar la llengua i això dificultava més les classes.

Quina era l'actitud dels alumnes?

N'hi havia de totes edats. La majoria assistien amb molt d'interès i ganes però, desgraciadament, notava que en quedaven decebutos. No s'atreuen a dir-ho però ja ho veia per les expressions de les cares, es mostraven poc satisfets. Bàsicament, amb el que ensenyava no en tenien prou, el que realment volien aprendre era com ensenyar català a l'escola, no l'assignatura de català de forma teòrica que és el que em tocava impartir. La meua germana que era una dels alumnes del Reciclatge ja em va transmetre que no ho trobaven massa útil.

Malgrat que la majoria seguia bé i quasi tots aprovaven les proves finals, considero que el programa de Llengua catalana no s'adaptava a les necessitats dels mestres, però bé, després de la Llengua ja cursarien Didàctica de la llengua que els seria més útil.

Valoració del Reciclatge.

Bé, tal i com acabo de dir, el principal problema que em vaig trobar va ser amb l'adequació del programa a les necessitats dels alumnes. Fins i tot, crec que els cursos la D.E.C. d'Òmnium Cultural eren bastant més organitzats que no pas els de Reciclatge. Tot i així, considero que el Reciclatge va ser totalment necessari perquè les carències lingüístiques de la majoria de mestres eren considerables.

Per acabar, he de dir que he dedicat la meitat de la meva docència a formar el professorat. Primer al Reciclatge i, més endavant, arran de la LOGSE (1990), també vaig haver de formar mestres i professors per tal d'adaptar-se a la nova llei. Valorant les dues etapes, és evident que els mestres van quedar molt més satisfets de cursar el Reciclatge perquè hi estaven totalment a favor i tenien il·lusió d'ensenyar de nou el català i en català a les escoles. En canvi, els cursos preparatius per adaptar-se a la LOGSE, els hi provocava insatisfacció perquè estaven totalment en contra d'aquesta nova llei.

Opinió de la importància del català com a llengua vehicular a l'escola.

Al llarg dels anys, i fins a l'actualitat, que he exercit de professor de llengua catalana a diversos instituts m'he trobat amb molts casos d'alumnes castellanoparlants. Tot i així, mai m'he trobat amb cap dificultat ni cap entrebanc per part dels alumnes a l'hora d'aprendre el català, tot el contrari, fins i tot els propis pares m'ho han agraiïen i feien esforços per dirigir-se a mi en aquesta llengua. Potser molts alumnes començaven l'institut sense tenir ni idea de parlar català i acabaven la secundària amb un total domini. El fet que els professors siguin catalanoparlants i ensenyin totes les matèries en aquesta llengua, considero que és la base perquè l'alumne l'adquireixi. Definitivament, el català com a llengua vehicular a totes les assignatures és fonamental.

Directora en funcions de l'ICE

Marta Ros

Em situo a Girona disposada a mantenir una conversa amb la Marta Ros, natural de l'Armentera i nascuda el 1948. Va formar part de l'equip directiu i d'administració de l'ICE de Girona del 1972 fins el 1979. Primerament com a ajudant d'en Pallach i, durant un any i mig, va exercir de directora en funcions.

Quina tasca exercies a l'ICE?

Vaig entrar a l'ICE a l'any 1972 com a ajudant del director, en Pallach. Al principi feia tasques més administratives i a l'any 1974 el vaig substituir com a directora en funcions durant un any i mig, quan en Modest Prats va prendre el relleu. Els principals objectius de l'ICE eren organitzar cursos de Reciclatge, cursos per obtenir el CAP (Certificat d'Aptitud Pedagògica) o cursos per impartir la nova didàctica i noves metodologies. Des de l'ICE controlàvem que aquests objectius s'impartissin amb qualitat i rigor. La veritat és que hi havia gent molt qualificada i ben preparada, sobretot a l'inici.

Com van ser els primers anys de Reciclatge?

A partir del 1975 es van començar a organitzar cursos voluntaris. A mesura que van anar avançant els anys i degut a la gran afluència d'alumnes, els cursos es van anar ampliant a les capitals de comarca i als principals pobles de la província. En general hi va haver molta feinada, s'havia d'acollir a tots els mestres del territori que volien aprendre la imminent llengua d'ús a l'escola. La gent hi posava molta motivació; eren uns moments que al país tot estava per fer i ningú frenava res; tot el contrari d'ara que observo molts mestres amb poca vocació i falta de sensibilitat per l'etapa educativa.

Quins criteris fèieu servir a l'hora d'escollir el professorat que impartiria les classes del Reciclatge?

Gent que havia estudiat i/o ensenyat català durant la República, d'altres que havien obtingut algun títol d'alguna institució com l'Òmnium Cultural o tenien la llicenciatura en filologia, d'altres que sense tenir títol oficial podien demostrar que en sabien prou, etc.

Les escoles i els pares dels alumnes van acceptar la nova situació lingüística?

En general, tothom va acollir bé la nova política. Recordo alguns professors d'instituts que potser sí que encara es mostraven fermes a continuar ensenyant en castellà, però eren casos comptats. De fet, a tall d'anècdota m'agradaria dir que al llarg de la meua etapa com a Inspectora de Secundària, em vaig trobar amb tres exemples de famílies castellanoparlants que acabaven d'arribar. Presentaven dubtes i no sabien si els seus fills podrien aprendre català. Doncs he de dir que sempre marxaven totalment convençuts que sí i que no suposaria massa inconvenient.

Quina era la funció del SEDEC (Servei d'Ensenyament del Català creat el 1978)?

Era un servei destinat a la formació i assessorament de mestres de primària. Els representants del SEDEC es desplaçaven a centres de dificultat lingüística on hi havia molts immigrants. D'aquesta manera, assessoraven al mestre sobre com encarar aquesta situació i se'ls proporcionava material de suport de didàctica a no-catalanoparlants. La tasca del SEDEC va ser molt important, vetllaven per la llengua catalana i procuraven que tingués el paper que es mereix a les escoles. Quant a secundària hi havia els TAE (Tallers d'Adaptació Escolar) que exercien la mateixa feina del SEDEC però als estudis superiors.

Valoració del Reciclatge.

Totes les tasques d'aquella època van suposar molta dedicació i esforç però van valdre la pena. Va ser una feina molt enriquidora, es notava que es respirava un molt bon ambient carregat d'il·lusió per fer una escola nova.

Opinió de la importància del català a l'escola.

Considero que sempre s'ha de treballar el català ja des de l'escola, això sí, amb respecte pel castellà perquè tots els alumnes han d'acabar l'etapa educativa amb un domini de les dues llengües. Però el català mai ha de recular sinó que entre tots hem d'ajudar a donar-li impuls perspectiva per tal de reafirmar-lo com a llengua d'ús i vehicular a l'escola. De fet, sóc optimista i estic fermament convençuda que el català mai es mourà del lloc que li correspon.

